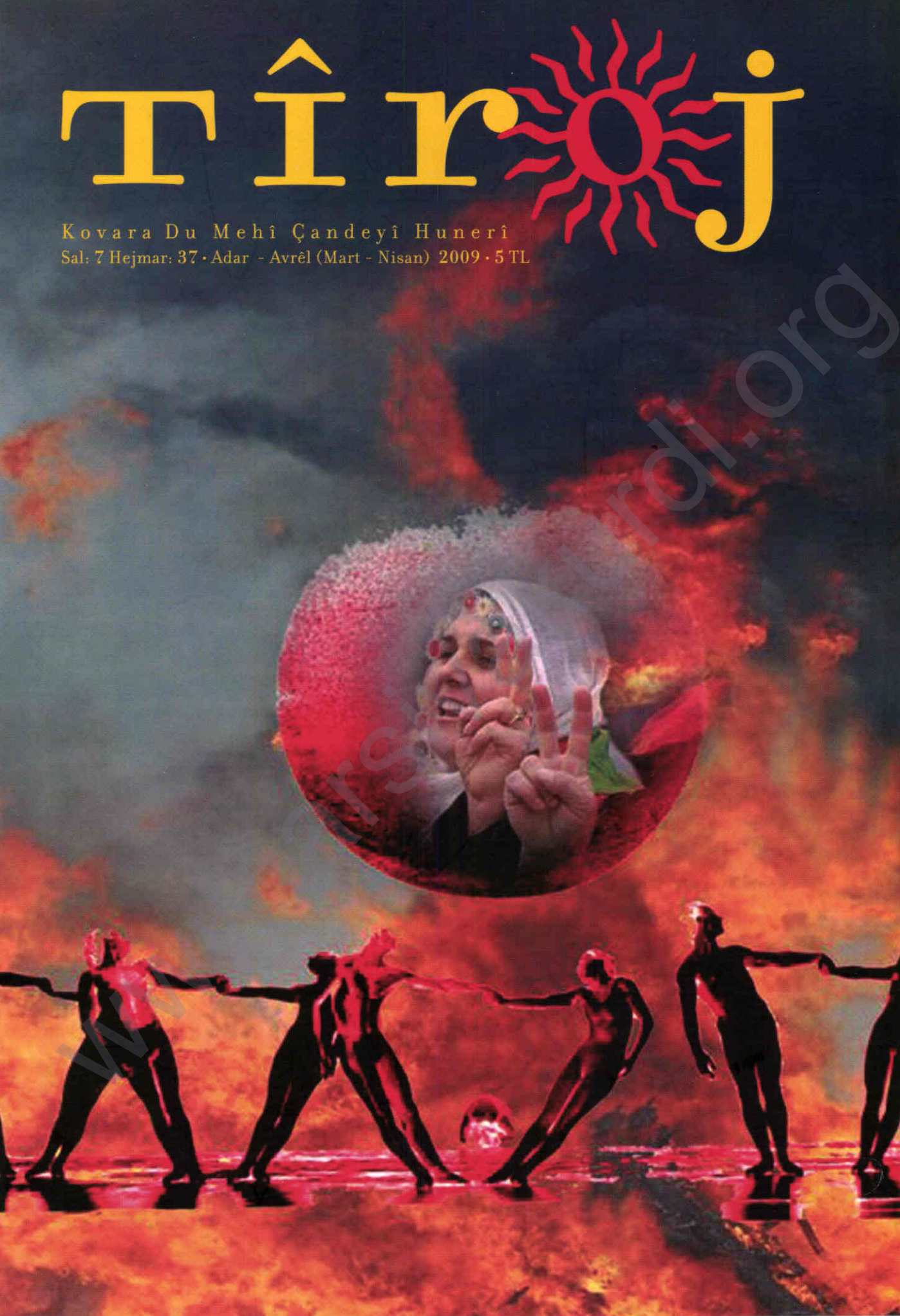

TÎRÛJ

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî
Sal: 7 Hejmar: 37 · Adar - Avrêl (Mart - Nisan) 2009 · 5 TL

Tarihin ışığında bilime, bilimin ışığında tarihe bakmak için...

Doğumunun 200 ve Türlerin Kökeni kitabının yayınlanışının 150. yılında Charles Darwin'in anısına...

KARANLIĞA KARŞI BİLİMDEN YANA 10 KİTAP

KAMPANYA FİYATI 60 TL

KAMPANYA KİTAPLARI

Steven Rose
21. YÜZYILDA BEYİN

J. D. Bernal
TARİHTE BİLİM 1, TARİHTE BİLİM 2

J. D. Bernal
MARKSİZİM VE BİLİM

Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 5
Dünü ve Bugünüyle
EVRİM TEORİSİ

Maurice Cornforth
Pozitivizme ve Pragmatizme Karşı
FELSEFİYİ SAVUNMAK

Aydın Çubukçu
Teoride ve Eylemde
DİYALEKTİK MATERYALİZM

Steve Jones
NEREDEYSE BİR BALINA

Rene Maublanc-Marcel Cachin
FELSEFE, BİLİM VE DİN

Aydın Çubukçu
MANTIK VE DİYALEKTİK

EVRENSEL BASIM YAYIN

ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL

T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

Kuyu, Ne Derin Bir Sözcük – <i>Bir, çi peyveke kûr</i> – Mustafa Kara	2
Yurttaşlık Bilgisi! – <i>Agahiya Hemwelati!</i> – Barış Avşar	4
Wênesazê bêrikirinan Remezan Îlten – <i>Özlemlerin ressamı Remezan Îlten</i> – Kak Zêwer	6
Temizlik – <i>Paqijî</i> – Nermin Yıldırım	8
Bezîner – <i>Koşucu</i> – Ferit Edgu	9
Bir Kenti Konuşmak – <i>Azaftineke li ser bajarekî</i> – Aziz Aydın Doğan	10
Xarên Osê – <i>Osê'nin bilyeleri</i> – Edib Polat	14
Washington'un yolu Kudüs'ten geçer! – <i>Rêya Washingtonê ji Kudusê derbas dibe!</i> – Hüseyin Aykol	16
Di "Xewnên Zivîn" de, helbestvanek 'diçe ava' – Şengül Oğur	19
Mülkiyet ilişkileri, ulusal mücadele ve kadın – <i>Têkiliyê miltê, têkoşîna neteweyî û jin</i> – Yusuf Karataş	20
Sibeheke sor – <i>Kırmızı bir sabah</i> – Fewzî Bilge	24
Dosya: TRT ŞEŞ, 'inkâr'ın neresinde?	27-39
<i>Vedat İlbeyoğlu, Ferda Çetin, Fehim Işık, Hüsnu Öndül, Mehmet Atlı, Sami Tan, Özgür Sevgi Göröl</i>	
Pisqopat – <i>Bawer Ronî</i>	40
Zapatistalar – <i>Zapatayî</i> – Zeynep Gambetti	42
Meksîka – <i>Memed Dicle</i>	47
Berhemên klasik yê Malbata Şêx Hesênî Nûranî – <i>Şêş Hesênî Nurani ailesinin klasik eserleri</i> – Fehim Işık	48
Devletin bitmeyen hesabı; DERSİM – <i>Hesaba dewletê ya ku bi dawî nabe; Dêrsim</i> – Mehmet Bayrak	51
Kayıp sesin izinde bir iz – <i>Sinan Gündoğar</i>	54
Oyunaltı – <i>Binlistik</i> – Cuma Boynukara	56
Sipe – <i>Ronî War</i>	60
Destan û romana destanê – <i>Destan ve destanın romanı</i> – Dr. Ömer Uluçay	62
Sınırdaki hesap – <i>Hesaba li sinorê</i> – Müge Tuzcuoğlu	64
Göstermelik! – <i>Xapandîni</i> – Sennur Sezer	67
Yapısı barışçı dergi – <i>Kovareke bingeha wê aştî ye</i> – Ahmet Tulgar	69
Pirtûk – <i>Muzik</i> – <i>Kitap</i> – <i>Muzik</i>	71
Bulmaca – <i>Xaçepîrs</i>	72

Helbest – *Şiir: Cemal Sureya, Selim Temo, Reyhan Sarhan, Yûsiv Biyani*

Kapak Tasarım: Özcan Yaman

TÎR

Sal: 7 Hejmar: 37 / Adar - Avrêl 2009

Yıl: 7 Sayı: 37 / Mart - Nisan 2009

Kovara Du Mehi Çandeyî Hunerî

İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

Li Ser Navê "Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A.Ş."

Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A. Ş. Adına

Xwedî: Cevriye Aydın

Sahibi: Cevriye Aydın

Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus

Yazışleri Müdürü: Bülent Ulus

Navnîşan (Adres) Eskişehir Mah. Dolapdere Cad. Karabatak Sok. No: 27/A - Şişli / İstanbul Telefon 0212 247 65 17 Faks 0212 247 24 61

Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilçiliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 1 D: 2 Yayın Türü: Yerel Süreli

web: www.tiroj.net • e-mail: tirojdergisi@gmail.com, info@tiroj.net Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna - İSTANBUL

Abone Koşulları: 6 sayı: 25 TL., 12 sayı: 50 TL.

Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci-İstanbul - Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

KUYU

NE DERİN BİR SÖZCÜK!

MUSTAFA KARA

"Andolsun, Yusuf ve kardeşlerinde soranlar için ibretler vardır."

(Yusuf Suresi, 7. Ayet)

"Kuyu, ne derin bir sözcük"... Nobel Ödüllü İspanyol Şair Juan Ramon Jimenez'in bir sözü bu.

Fiziksel bir derinlik değil sözü edilen.

Hayır, "Beni dipsiz kuyularda merdivensiz bıraktın"lı karasevda şarkıları da değil konumuz. Nefreti, vahşeti konuşuyoruz yine... Yusuf peygamberin hikâyesinden yüzlerce yıl sonra bile.

Mehmet Güngör, Abdullah İzzet ve yeğeni, Osman İbrahim ve iki oğlu, Ebubekir Deniz, Ömer Savun, Halef Belek, Mehmet Şerif İnal, Halit Demir, Kemal Mübaris, Bedri Berek, Nadir Naci, Serdar Tanış, Süleyman Soysal, Halil Birlik, Mehmet Dansık, Ömer Dansık, İzzet Padır, Abdullah Özdemir, Şaban, Mehmet Ömeroğlu, Mehmet Müngar, Aburezak Binzet, Kervan, İsa, İmam Resul, Selami Çiçek, Mehmet Bilgeç, Kamil Bilgeç, Lezgin, Mehmet Fındık, Ömer Fındık, Ömer Kartal, Mehmet Güngör, Yusuf Kalender ve oğlu...

Bunlar Şırnak ve yöresindeki hemen herkesin ilk çırpıda saydığı isimler...

Kim bilir, daha kaç isim, kaç insan var. Asit kuyularında yakılan ve BOTAŞ'ın kuyularına atılan...

Ve diğerleri, kayıtlara geçen 17 bin 547 faili meçhul...

17 bin 547 mezarsız ölü.

Ergenekon kuyuları

Konu "Ergenekon Terör Örgütü" olunca, tartışma, kaçınılmaz olarak Fırat'ın doğusuna odaklanıyor. Tuncay Güney söylüyor, Abdulkadir Aygan krokilerine kadar açıklıyor. Bu itiraflar, demokrasi ya da özgürlük diye bir derdi olanların yoğun çabası ile buluşuyor ve Silopi'deki BOTAŞ kuyularını açmak için ilk adımlar atılıyor. Yöre halkı zaten yıllardır söylüyordu, ama duyan olmuyordu. 1996 ve 2004 yıllarında kuyuların açılması denendi ve daha ilk adımda üç insanın cesedi bulundu. Ve hemen üzeri örtüldü. Bazı kuyuların üzeri betonla kapatıldı.

DTP'li milletvekilleri faili meçhulleri, ölüm kuyularını Meclis gündemine getirmek için uğraşiyor. Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Meclis kürsüsünden açıklıyor: "Elimizde önemli bilgi ve belgeler var. Ergenekon'dan tutuklu Atilla Uğur'un görev yaptığı dönemde ortaya çıkan ceset kuyuları var. Eğer önyargularımızdan sıyrılırsak bütün sorunları aşarız." Başka milletvekilleri de konuşuyor. Karşılığı mı? "Meclis bu tür konuşmaların yeri değildir" deniyor. "Delil getirin" deniyor.

Delil mi dediniz, hepsi ortada değil mi?

Serdar ve Ebubekir Tanış mesela... Ergenekon sanığı, dönemin Şırnak Alay Komutanı Levent Ersöz'ün talimatıyla gözaltına alınan, daha doğrusu Silopi Jandarma Komutanlığı'na çağrılan Serdar Ta-

niş'tan ve kardeşi Ebubekir'den bugüne kadar haber alınmadı. Ne faili meçhul, ne kayıp. Askeriyenin kapısından girdi ve bir daha çıkmadı. Olaya adı karışanların tümünün adı daha sonra başka davalarda ortaya çıktı: Ergenekon, JİTEM, çete davaları...

Onca delil, bunca isim orta yerde duruyor. Ama Ergenekon davasında nereye kadar gidilir, neler açığa çıkar henüz belirsiz. Ama açılmalı. Lafta değil, gerçekten "ucu nereye gidiyorsa" gidilmeli. Bunun için bize düşen ne varsa, yapılmalı.

Mermer değil, beton!

Sadece Silopi, sadece BOTAŞ kuyuları mı? Elbette değil, 17 binden fazla faili meçhul var bu ülkede. Kasaplar Deresi'nde, Kasrik Boğazi'nde, Kırkkuyu'da, Kurtik Köyü'nde, Kuştepe Köyü'nde, Hira Deresi'nde ve daha pek çok yerde ölüm kuyuları olduğu söyleniyor. Başka itiraflar da var; "Hazar Gölü'nün işaretli noktasına ceset bir çuval içerisinde atılmıştı" gibi... Ne göl, ne dere, ne kuyu, ne toprak... Hepsinde insan bedenleri... Hepsinde insan eti...

İşte bir başka kuyu... İnsan Hakları Derneği Mardin Şubesi'ne başvuruda bulunan Fatma Tunç, on yıl önce kaçırılan eşinin Kızıltepe Katarlı köyünde bulunan su kuyusunun içinde olabileceğini söyledi mesele. Savcılık araştırdı ve kuyudan söylendiği gibi insan kemikleri çıktı. Hatırlatalım, Kızıltepe Jandarma Komutanı Albay Atilla Uğur da, Ergenekon'dan tutuklu. Kızıltepe'deki su kuyusunun üzeri de beton kaplıydı.

Evet beton... "Mozaik değil, mermer" diye höykürenleri hatırladıkça, betonlaşmış yürekleri ve beyinleri hatırladıkça, 17 bin insanın kayıp cesetleri üzerinde yaşadığımızı hatırladıkça, ülkenin 784 bin kilometrekaresine beton döksek örtmeyiz bu büyük suçu. Bu kadar kan, bu kadar ölüm... Toprak doydular artık insan bedenine. Yeter. Ama "zulm ile abad olunmaz". Olunmadı şimdiye kadar. Ne Sultan Süleyman'a kaldı bu topraklar, ne onbinlerce Türkmen Aleviyi kuyulara doldurarak öldüren Kuyucu Murat Paşa'lara... Hele Hızır Paşa'lara hiç...

Yusuf'un ibretlik hikâyesi

Bütün halklar kardeş ya; Habil ile Kabil'den beri yiyoruz birbirimizi. Kutsal kitaplarda yazar; Yusuf peygamberin de kardeşleriyle başı derttedir. Öldürmeye karar verirler onu. Kuran'a göre babaları Yakup'un haberi yoktur, Tevrat'a göre o göndermiştir. Tıpkı, Habil ile Kabil'in öyküsündeki gibi kıskançlıktır, zulmün görünür nedeni. Paylaşamamaktır.

Kardeşleri Yusuf'u kuyunun başına getirir. Yusuf,

kardeşlerinin elbiselerine yapışıp ağlar, yalvarır; fakat itip kakarlar onu. Yusuf'u kuyunun yarısına kadar sarkıtırlar. Hiçbir yere tutunamamış diye ellerini bağlarlar, gömleğini soyarlar. Kuyunun dibine bırakır giderler onu. Yoldan geçen bir kervan kurtarır ve Mısır'a götürür.

Yusuf'un kardeşleri, yıllar sonra, "derman" denilmek için kapısına giderler. Başlarına gelen felaketleri, Yusuf'a yaptıkları zulme yorarlar: "Ve birbirine dediler: Gerçekten biz kardeşimize karşı suçluyuz, çünkü bize yalvardığı vakit canının sıkıntısını gördük ve dinlemedik; onun için başımıza bu sıkıntı geldi" (BAP-42-ayet-21-23, Tevrat).

Yusuf'un kardeşlerinin duyduğu pişmanlığı, biz bu çağda göremiyoruz henüz. Belki beton kaplı kuyular açıldıktan sonra, zulmün "yeraltı"na sığınmış tüm izleri açığa çıktıktan, cezalarını gördükten sonra, belki... Belki hiçbir zaman...

Ama suç cezasını bulmalı, orası kesin. Kutsal kitaplardaki "ilahi adalet"i bugün göremediğimize göre; "insani adalet" ile... Bir şekilde.

Newroz, yollara düşme günü

Hikâyesi, destanı zengin ademoğlunun. Kardeş kavgalarının hikâyeleri kadar, zulme karşı direnişin hikâyeleri de var kuşkusuz. İnsanların "insan" gibi davrandığı, zulme karşı "yekvücut" olduğu hikâyeleri. Demirci Kawa'yı yıllar, yüzyıllar, bin yıllar geçse de unutmayacağız. Zalim Dehak'a hak ettiği gibi davranan, adaleti kendi eliyle yaratan Demirci Kawa'nın bayramı yakın.

Üç kuruşluk beyaz eşya ile koca bir tarihi silebileceğini sananlara, şantajla tehditle Kürdün oyunu alabileceğini sananlara, seçimden bir hafta önce, onu bekleyen kaçınılmaz yenilgiyi göstermek için bir fırsat. Ve elbette, hunharca öldürülüp kuyulara atılan insanların anısına saygıyla, bir "insani adalet" için yollara düşme günü.

Hep birlikte, yeni güne.

Newroz'a... 🌸

YURTTAŞLIK BİLGİSİ!

BARIŞ AVŞAR

Yurttaşlık:

Bir yurttan doğup büyüme veya yaşamış olma durumudur. Aslında insanların büyük bölümü için yurttaşlığın tanımı birinci duruma yani "doğulan yer" e göre yapılır. Hatta yurtdan ayrılıp başka yurttan yaşamaya başlayanlar için bile doğduğu yurttan gelen yurttaşlığın önemi sona ermez. Kimisi sıkı sıkıya yapışır "doğuştan" yurttaşlığına, kimisinin de o peşini bırakmaz...

...

Yurttaşlık bilgisi:

Devlet ve hükümet kuruluşlarını, yurttaşlık ödev ve haklarını kapsayan bilgi, bir diğer ifade ile "yurt bilgisi"dir. Ve bir yurttaş olarak bilmeniz gereken pek çok şey vardır. Bunları bilmemek, bilip de bilmezden gelmek, bilmek istememek ya da bile bile bilmemek yurttaşlığınızın başına iş açabilir... Bu da en önemli yurttaşlık bilgilerinden biridir. Sınavda kesin çıkar.

Kamu:

Bir ülkedeki yurttaşların bütününe ifade eden tanımlamadır. Kamuyu oluşturan her bir yurttaş, içinde bulunduğu bütünün işlerinin iyi gitmesi için çeşitli yükümlülükler üstlenir. Bunlar yurttaşlıktan kaynaklanan ödevlerdir. Her yurttaşın bu ödevleri yerine getirmeleri için gerekli takibi kamu adına devlet yapar. Devlet zaten biraz da bu takibi yapmak için vardır.

Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ):

15 Ağustos 1974 tarihinde 7/7871 sayılı Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından kurulmuştur. Sermayesinin tamamı, devlet tarafından oluşturulan BOTAŞ, Şubat 1995'te TPAO'dan ayrılarak Anonim Şirket nitelikli bir Kamu İktisadi Teşekkülü'ne dönüştürülmüştür. Devlet, bu gibi sermayeleri oluşturmak için bütçesinin bir bölümünden kaynak aktarır. Devletin bütçesindeki var-

lıklarının büyük miktarı, yurttaşların vergi ödeme yükümlülüklerini yerine getirmeleri ile elde edilmektedir. Her yurttaşın ödemesi gereken vergi çok önemli bir yurttaşlık görevidir ve bu yüzden çok acayip kutsaldır. Bu kutsal kaynaklarla kurulan BOTAŞ da aslında kutsanmış sayılır. Dolayısıyla BOTAŞ'ın 1974'ten bu yana döşediği her metre boru, bu kutsal çerçevesinde petrol taşımaktadır. Kutsal boruların taşıdığı ilk petrol, Irak'tan satın alınmıştır. Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'ndan geçen petroller böylece yurdun petrol ihtiyacını karşılamaya başlamıştır. Bu boru hattının yurda giriş yaptığı yurt parçasının adı Şırnak'tır. Yurda girdikten sonra ilk olarak Şırnak'ın Silopi ilçesine gelip bir nefeslenen petrol, buradan hızla Adana'nın Yumurtalık ilçesine doğru ilerler. Artık ilk hedefi Akdeniz'dir. Bir süredir yurtdan çok uzakta bulunan bir yurttaşın Kanada'dan bildirdiğine göre, Silopi'de boru hattı tesislerinde açılmış kuyularda birtakım yurttaşlar bulunmaktadır. Halihazırda Kanada'da bulunan yurttaşın, yurdun kuruluşundan çok öncelere, yurttaşların taaa Börteçine önderliğinde Ergenekon'dan çıkışlarına kadar uzanan uzun hikâyelerinin son 15-20 yılına ilişkin söylediği pek çok başka şey "çıktığı" için, bu söylediğinin de "çıkması" ihtimaline karşı söz konusu kuyulara bakılmaktadır. Bu son cümlenin anlaşılması biraz zor olabilir. Ancak Yurttaşlık Bilgisi'nin çok kolay anlaşılabilir bir bilgi olduğunu da zaten kimse söyleyemez. Eh bu da yurttaş olmanın cilvesidir. Her yurttaş bunu doğarken kabul etmiştir. Eğer üzerlerine beton dökülmüş, ağızları kapatılmış bu kuyulardan uzun süredir ortada görülmeyen kimi yurttaşlar çıkarsa, bu durum da "Yurttaşlık Bilgisi" müfredatına dahil edilecektir. Yurttaşlık Bilgisi sürekli zenginleşmekte, çağı yakalamaktadır. BOTAŞ şimdilik böyledir...

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT):

Yurdun kamu yayıncılığı yapmakla görevlendirilmiş kuruluşudur. 1 Mayıs 1964 günü çıkarılan TRT

Yasası'yla kurulmuştur. 1990'larda özel radyo ve televizyonların kurulmasına dek bu alanlardaki tek yayıncı olmuştur. Ki o zamanlar Yurttaşlık Bilgisi için işlerin daha rahat olduğu zamanlardır. Başlangıçta günde birkaç saat yapılabilen televizyon yayınlarını bugün yedi ayrı kanalda ve tüm gün sürdürmektedir. Bu yedi ayrı kanalın altıncısının adı "Şeş" diye söylenir ama bu ismi yurttaşın öyle olur olmaz söylemesi daha isabetli olacaktır. Yani o kanalın köşesinde ismi zaten sürekli yazmaktadır. Yeniden yeniden anıp durmanın anlamı yoktur. Yurttaş bu noktada dara düşerse TRT'nin diğer kanallarını örnek almalıdır. Ki onlar, olur da birileri "Şeş'teki gibi" konuşmaya başlarsa hemen yayını kesebilmekte ve haberlere geçebilmektedir. Yurttaşın da bu tutumu örnek alması, her an hazırlıklı olması ve icabında anında haberlere bağlanması ödevleri arasındadır. Kamuya yayın yapılacaksa yapan yapmaktadır zaten. TRT de işte böyle bir şeydir.

Ağır ceza mahkemeleri:

Ceza davalarına bakan asliye mahkemelerinin en

yükseğidir. Yüksekliğinin nedeni en yüksek cezaları verebilen mahkemelerin bunlar olmasıdır. Bu yüzden eskiden cinayet mahkemeleri diye de adlandırılmış. Çünkü eskiden en yüksek cezayı gerektiren suç cinayetmiş. Bugün böyle bir akıl yürütme yapılarak bir isim aransa bu mahkemelere "atılan taş mahkemeleri" denilebilir. Zira bugün taş atmak, cezası en büyük suçtur. Taş atma suçu işleyenlerin yaşları küçüldükçe cezaları yükselmektedir. Bu da yurdun güvenliği ve huzuru için mecburidir. Zira bir yurttaşın eğitimi küçük yaşlardan itibaren sıkı tutulmalı, bu noktada sıkıntı yaratan yurttaş, icabında 20-25 yıl boyunca devlet gözetiminde sıkı bir eğitimden geçirilmelidir. Sonunda gerçek birer yurttaş olduklarında yurda katkıları büyük olacak, en azından taş atacak dermanları kalmayacaktır. Yurttaşlık Bilgisi ne kadar zor olursa olsun yurttaş yetiştirmek hep daha zor olmuştur. Yurttaşın da o yüzden biraz anlayış göstermesi gereklidir. Ağır Ceza Mahkemeleri işte işlerini bu kapsamda yürütürler. Onların işi de zordur...

Yurttaşlık Bilgisi bir ummandır, en çok bilen en az bilir. Tam "oldum" derken yeni bilgi geliverir... Sıkı takip gerektirir. Aksi, yurttaşı dertlendirir... ☀

Wênesazê bêrîkirinan Remezan Îlten

KAK ZÊWER

Bingeha wêneyên wî bêrîkirin e. Ew wênesazê bêrîkirina ye, bêriya çî bike; dike ku mirov jî bêriya wan tiştinan bike. Herî zêde jî bêriya axê dike, jî axê hez dike. Wêneyên wî teqez giş di rengê axê û di rengê sirûsta gundê wî de ne. Ax jî bo wî gundê wî, bedewî û utopyaya wî ye. Gundê ku jê têr nebûye, gundê ku nêzî bist salan e jê dîr hatiye xistin. Mistek axa wê ya sor di bêrika wî de wekî cixarekêşekî ku qutiya titûnê jî xwe neqetîne, qutiya axê jî xwe naqetîne. Kengî bêri gundê xwe bike, wê axê derdixe, bêhn dike, miz dide yan jî wêneyekî gundê xwe diwêne.

Wênesaz demeke dirêj e bi wêneyê xwe dijî. Di kargeha sore sorê ya Fewzî Bilge de nêzî şeş salan perwerde bûye. Heya niha çî wêne wênanîbe, mijar çî dibe bila bibe, teqez gundê xwe an jî tişteki jî gundê xwe di tabloyê xwe de bi cih kiriye.

***

Huner gava li dora fikr û jiyana wî/ê kesê berhemekî diafirîne de neafire, nikare xwe heyî bike. Ji ber ku wê bikeve qaliban û wê xwe birizîne.

Di vê bergehê de gava ku mirov li wêneyên Îlten dinihêre, jî asta ku huner gihaştîyê pirtir, li tevgerên wî yên dozîni rast tê. Ew kesekî ku tevgerên xwe, ne li gorî asta herî bilind ya hunerê, li gorî pirsgirêkên civaka xwe, bi şiroveyên ku nehatine an jî nayên razberkirin derdikeve pêş. Û ev hêla wî ya naîf belkî wê rê li ber hunerê bixista ger wekî baweriyên xwe hinekî din bi îstîkrar bûya.

Çawa ku her berhemek bi demekî jiyane re pirsgirêkek wê hebe, wêneyên Îlten jî di demekî de wekî aliqî mabe, ne ku xwe, hîn bêhtir wê dema ku pirsgirêkek xuliqandiye di serê temaşevan de dubare kirin dide.

Îlten ji demên jiyane kêliyeke û ji bo wî simbolik kirina take-
serbûna rengan ax e. Ji bo wî wêne perçeyekî welatê wî, gundê wî ye.
Ji bo wî bedewî, evîn, hezkirin, xewn, xeyal û utopyaya gundê wî ye.

Ji loma bi folklorê xwe, bi çand û hunera welatê xwe ve girêdayî
ye, wekî dareke ku rehên xwe bera nava kurahiya axa xwe dabe
girêdayî ye. Xwe bi axa xwe xwedî dike, hêstên xwe yên tundurawa di
tabloyan de kedî dike û dizivirîne tabloyên ku bêhna axê ji wan di-
fûre.

Îlten di van demên dawî de şanogeriye ji dike û tiştê ku di ber-
geha wî de nehatiye guhartin gundê wî ye. Mirov ji vî nêzikdayîna
wî pê dihesa ku gava naveroka fikrên wî yên ku diteyisîne ber-
hemên xwe yek be wê çaxê huner jê re rasta rast ne armanç, hîn
bêhtir dibe pênasar armanç wî.

Mijarên listikên wî ger wî nivîsandibin hema hema giş di der-
barê gundên wî yên şewitî, yên valekirî, yên wêrankirî, yên navên
wan hatine guhartin ku ew ji li dû şopa wan digere de ne.

Ew wênesazekî ku mirovan kiriye şirikê birîna bêrikirinên xwe.
Ew wênesazekî ji otantîzmê hez dike. Her tiştêkî otantik yên aîdê
çanda wî bala wî dikişîne û di tabloyên xwe de bi cih dike ku bala
mirovan ji bikişîne ser wan. Ji bo wê ji wênesazekî ji şênberiyê hez
dikeye Îlten. Figurên xwe deforme nake, belkî ji ditirse ku nixê
jê hez dike pê re deforme bibin. Belkî ji tiştê ku jê hez dike ew qas
hatine deforme kirin ku ew ji naxwaze bi destê xwe wan deforme
bibe. ✨

TEMİZLİK

Fotoğraf: Joan Alvado

Ne kadar temizlerse temizlesin, inanır çıkaramayacağına,
kendine kader diye çizilmiş çizginin karasını, evin erkeklerinin gömleklerinden.

Kız çocukları büyütür bir yandan, büyüyüp uzansınlar diye
kendisinin gidemediği daha güzel bir dünyaya, o cendereden.
Karası karanlığı olmayan pırl pırl dünyalar kurar çocuklarına hep,
bol köpüklü hayallerden...

NERMİN YILDIRIM

BEZÎNER

FERÎD EDGU

WERGER: CEMIL OGUZ*

Min got:
Tu her di-
bezî, her di-
bezî, tuyê qet
ranewesti?

Got: Ez ni-
zanim rawes-

tim, tenê hûn ji ser rêya min xwe bidin alî û wisa pirsên bêwate ji min nekin bes e.

Min got: Tu wisa dibezî, herhal ciheke ku tu xwe bigihîni heye. Ma hîne te nekirine ku dinya gilover e, tu çiqas bibezî bibeze cihê ku tu xwe bigihîni dîsa ev der e.

Bi nalîni got; Ji min re rê vekin, rê vekin. Ez carekê rawestim ez dê careke din nikaribim bibezim, ma hûn vê yekê fêm nakin? ❀

*Ji pirtûka Do Sesî, Weşanên Yapi Kredi

Yitik bir geçmişin peşinde, Elazığ-Harpur izlenimleri...

BİR KENTİ KONUŞMAK

AZİZ AYDIN DOĞAN

Sahaflık, yayıncılık dergi yayını derken doğuya, o doğduğum topraklara gitmeyi hep "gelecek yaz giderim" e erteliyordum. İyi ama nereye kadar? "Yıllar akıp gidiyor ve o kaynaklar kurumadan ne yapacaksın yapmalısın, yeter artık, bırak şu ertelemeleri..." şeklindeki iç itirazlarım da dayanılmaz olmuştu neredeyse. Anı bir kararla yol hazırlığına başladım... Havayoluyla bir saat on beş dakika süren Malatya yolculuğu... Buradan da bir saat kırk beş dakikalık yolculuk sonrası, güzel bir ekim günü Elazığ'a vardım...

Bildiğim o eski Elazığ'dan eser yok. Alabildiğine büyümüş o küçücük taşra kenti. Her yanda beton bloklar... Bu ham toprak zemine bu çok katlı bloklar uygun mu? Eskiler, "Harpur yerleşim yeri idi, mezre (Elazığ) tarım alanıydı" diyorlardı. Demek ki Harpur'un doğurduğu bu kent, yaklaşık yüz elli yılda bu duruma gelmiş. Eskilerin tersine, Harpur terk edilmiş, tarım alanları kente dönüşmüş.

Hesabıma göre Sürsürü üstlerindeyim, ama tam da emin değilim. Bir tane dahi cumbalı, ahşap ev kalmamış; o eski yapılardan gözüme ilişenler olsa yönümü rahat çizebileceğimi sanıyorum. Kaldırımında elma kurusu satan birine Gazi Caddesi'ni soruyorum. Çevresine bakmıyor, "İlerdedir, biraz yuharı çıkacaksınız" diyor. Tamam, kenti bulduğumdan eminim, garkoşların diyarına gelmişim demektir bu. Aynı adama; burası ne caddesi diye sorunca, soruyu bana yöneltir-

cesine, "Burası?.." diye suskunca çevresine bakmıyor, altından kalkamayınca bana dönüyor; "Vala bilimim!.."

Kendi kendime; "Doğup büyüdüğün kenti tanıyamıyorsun be, ayıp sana" diyorum. Bir yanımda omuz çantası bir yanımda valiz, epey yol gittikten sonra, yine de karşıdan gelen kasketli adama sorma gereği duydum; "Kardaş, bu mahallenin adı ne, burası ne sokağı?" Adımları duruyor, aynı hareket; "Burası... Nereye gideceksin?" "Kentin merkezine. Gazi Caddesi'ni bulursam ötesi kolay."

"Ha bele dümdüz çıh, heykeli göreceksin, sağ taraf Gazi Caddesi'dir..."

Kimin 'Allahına kurban'?!

Vardım. Kalabalıktan anlaşılıyor zaten... Adım başı çay ocaklarını görünce bir çay içip nefes alayım dedim. Çay içerken çalışma planımı yeniden tasarladım. Kesrik, Harpur ve Yiğiki işini bitirmeden Keban'a gitmeyeceğim. En önemlisi Kesrik ile Yiğiki...

Kalkıp bildiğim eski sokaklara yürüdüm. Geçmiş özelemlerden parçalar bulabilir miyim? Yollar yine tozlu. Eskiden de tozluymuştu. Postane yenilenmiş mi ne, bayağı şık görünüyor. Buradan Afişte Ölen Adam'da anlattığım sokağa geçtim. Daracık, ıssız ve küçülmüş sanki. Şavaklıların işlettiği bir otel vardı, Berber Memet Usta'nın bitişiğinde, fakat göreme-

dim. Memet Usta'nın yeri de başka dükkân olmuş. Sokağı izledim, mefruşatçıların bulunduğu yöne doğru yürüyorum, ne iyi ki bazı sokakların, evlerin, dükkânların özgün yapılarını koruduğunu gördüm. Evet, ana caddenin berisinde kalender duruşuyla gözüme çarpan otel... Nedense şunca yıllık otel adı 'hotel'lere çevrilmiş. Oteli Keban'ın Zırkıbaz köyünden iki kardeş işletiyor. Buralı olup da otelde kalmamı yadırgadılar, ama durumu anlattım, hemen ahpap olduk. Odamı gösterdiler. Ağır yükümü bırakarak çıktım otenen...

Gazi Caddesi'nde dolaşmaya başlıyorum. Kentin kalbi Gazi Caddesi'nde atıyor. Her saat kalabalık. Meydanda bir pano; elinde bazukavari silahla Rambo kılıklı bir asker resmi, altında da yüz metreden okunacak büyüklükte "Allahına kurban" yazıyor. Bu kimin fikri? Neden gerek duymuşlar? Bundan, kenti kimlerin yönettiğini anlamak zor değil. Bura insanına özgü bir sözün böylesine hamasi, militer anlayışla kullanılması civıqlığın da göstergesi. Kalenderliğin ifadesi olan gakoşlukla da bağdaştığı söylenemez...

Postane meydanına bakan bir çiğköfteci dükkânı ilgimi çekti. Daldım içeri. Masama bir servis yapıldı evlere şenlik. Çiğköftenin yanına çekme ekmekle tere, roka, maydanoz, marul, kıyılmış soğanla birlikte beş tabak sebze çeşidi... Ardından kulplu bakır tasla da yayık ayrıtı... Oktay Akbal'ın, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki İstanbul'u anlattığı öykü kitabında "Önce Ekmekler Bozuldu" dediğini anımsadım. Ne iyi ki, Elazığ'ın ekmekleri hâlâ bozulmamış.

Kesrik...

Kesrik'e gideceğim. Durakta otobüs bekliyorum. Gelen belediye otobüsünün ön camında Kesrik yerine 'Kızılay' yazıyor; Yiğiti de Aksaray olmuş. Tüm eski mahalle adları değiştirilmiş. Geçmişin inkârı moralimi bozuyor. Otobüs, tek tük toprak evlerin bulunduğu ağaçsız kupkuru yerlerden geçiyor, ama ben hâlâ kırk yıl önceki Kesrik'ten bir eser göremiyorum. Yarı yıkık bir kerpiç duvarda *Şanlı Sokak* yazdığını görünce beynim yerinden oynadı; bizim evin bulunduğu sokaktı bu! İndim otobüsten. Sokağın içine daldım, sessizlik ve terk edilmişlik duygusu... Ahşap cumbalı evi gördüm. Yanındaki evin ise yarısı eksik, ama bu bizim ev olmalı diye döne döne bakıyorum... Fakat bu sokağın diğer evleri nerede? Sonra öğreniyorum ki depremde birçoğu yıkılmış. Elbette ya; eski Harputlular boşuna mı inmemişler buralara, helal olsun. Tarım yapılan yerlere ev yapmamışlar. Bunları düşünürken, tabla ile naylon kap-kacak satan bir adam görüldü. Buranın yirmi yıllık sakiniymiş. Bu

garibandan merakımı gideren çok bilgi ediniyorum.

Cumbalı eve bitişik olan ev, bana analık babalık eden Hışmanbedri ailesinin. İşte bizim evimiz. Ona bitişik cumbalı olanı da Fikretlerin. Fikret'i soruyorum.

– *Fikret'i vurdular*, diyor tablacı.

– *Neden vurdular?*

– *Bilmem, on yıldan fazla oldu.*

Şurada Deli Alilerin kocaman evleri olacaktı.

– *Evet, o ev depremde yıkıldı, yerine bu yapıldı.*

– *Firdes ablanın da evi şurada değil miydi?..*

– *Firdes teyze öldü, kızı Kanime yukarı mahallede oturuyor.*

Yukarı mahalle denince o yıllara gidiyorum; Ermeni çocuklarla aşık oynadığımız günlere. Aşık oyununda, mozik çevirmelerde biri "cıgızlık" ederse kavga çıkardı. Ertesi gün kavga unutulur, yeniden oyun kurulurdu.

Şimdi oraya giden sokak sokaklıktan çıkmış, ıssız patika yola dönmüş âdeta. Çevresini saran o sığ kerpiç, cumbalı evler kalmamış, yol boyunca gölgeleyen tek tük söğüt ağaçları kalmamış. Şuradan hamama giderdik, bu o sokak mı? Hamamın karşısında cami vardı, diyorum.

– *O sokak diyor, depremden sonra insanlar korktu, başka yerlere gittiler. Cami yok ama hamam aynı yerinde duruyor.*

Adres doğru, yüzler, görüntüler farklı.

Bakışlarım yine iki katlı ahşap eve kayıyor. Dutun dalları arasında civıldeşan kuşları duyabilir miyim bir daha diye düşünüyorum, hepsi silinmiş. Bedri babamın büyük odada kurulan akşam sofraları, Harput mayaları... Ölüm onu erken yakaladı. Kadriye anne de onun ardından yirmi yıl yaşayabildi. Ev yeğenlerine kaldı, yeğen olacak adam evi hemen Kasap Hüseyin'e satarak hatırayı paraya çevirdi. Kasap Hüseyin de orayı terk edip başka yerde betonarme ev yaptırmış. Kasabın da terk ettiği anlaşılın bu mahsun evi ilerideki sızıntı pınardan sitle su alıp bize doğru gelen (hatta Kadriye anneye benzettiğim) kadına soruyorum. "Hanımın evi" diyor. Taş yerine oturdu. Evet, hanım derlerdi, hâlâ adı silinmemiş. Mahallede onun iyiliğini görmeyen yoktur. "Hanımın evi" bir virane de olsa adı üstünde duruyor. Dışından o anılar yığını eve bakıp kalmışım. Genişçe avlusu yok olmuş, avlu ortasındaki kocaman dut ağacı kesilmiş, el şeklindeki eski demir tokmaklı dış kapısı yerinde yok...

Kadın beni tanıyamadı ama benim oranın bir parçası olduğumu bildi ve şunu dedi: "Geçen sene Hafize de geldi, eve baktı, şuraya oturdu ağladı, onu bizim eve götürdüm. Çok üzgündü. Son yıllarında Kadriye an-

nesine haksız davrandığını söyledi." Vay bacım vay...

Tablacı, "Senin döneminin adamları kahvededir, git onlar Kesrik'le, sizin zamanınızla ilgili daha çok şey anlatırlar sana" diyor.

Gittim... Kaldırırma konan yer iskemlesine oturdum, bir çay söyledim... Bu arada içerden; "Aydın niye içeri gelmişin?" diyen sesi duydum, içeri girdim, yüzlere bakıyorum kimin çağırdığını anlayamıyorum. Kısa ak saçlı biri bana bakıp gülüyor, kalkıp elimi sıkıyor, sandalye gösteriyor. Tanımadığımı görünce "Ben Kasap Hüseyin'im" dedi.

Tanımam mümkün değil. Karayağuz, şalvarlı Palulu çocuk bu demek.

- Beni nasıl tanıydın yahu? dedim.

- Sesinden.

Birçoklarını tanıyamadım, adlarını söyleyince anımsadım bazılarını. Fırıncı Ekrem efendiyi ve oğullarını sordum; çünkü onlarla inek otarırken kavgamız olmuştu, üç kardeş beni iyice dövmüşlerdi. Hüseyin anlatıyor; "Ekrem efendi öldü. Fırını Şahin işletiyor. Aslan vuruldu. Kaplan, Atmaca şehirdeler."

- Vahap'tan haberin var mı?

- Emlakçılık yapıyor. Şehire giderken fiskiye durağında in görürsün.

(Uğradığımda, ne o beni ne de ben onu tanıyabilirdim. Hatıralar konuşulunca parçalar birleşti. Kesrik bağlarında Xırxırıklı ve Yiğikili inek çobanlarıyla tuttuğumuz kavgaları konuştuk. Kolsapanını kullanma yeteneği, iki deynekli dövüşü müthişti. Şimdi karşımda ilkençlik yıllarının Zaza çocuğundan ar-

takalan ak saçlı, yorgun bir adam oturuyor...)

Akşam yemeğinde bir bardak kırmızı şarap içme alışkanlığım var. Gazi Caddesi'ndeki kuruyemişçilerin hiçbirinde bulamayınca, son gördüğüm tekel bayisine sordum; "Tekel bayisisiniz neden içki yok?" Adam; "Gazi Caddesi'nde içki satan yer bulamazsın, İstasyon Caddesi'ne git, benzinliğin orda" deyince anladım ki, dinbaz yöneticiler kırk yıl öncesinin bile gerisine götürmüş. Gittim ve buldum. Buzbağı aldım, ne de olsa yörenin milli şarabı dedim ve otel yoluna koyuldum.

Harput... Harput...

İkinci günün sabahı... Öğlene kadar, kentin geçmiş izleri üzerinden iz sürmeler... Bir şapkacıyla röportaj... Kaydedilen çeşitli görüntüler... Kapalı çarşıda eskinin yerinde yellere esiyor. Tavani sökülüş, ahşap yapı yok edilmiş; çıplakta kalan dükkanlar eğreti durumda... Birine sordum; "Yeniden yapılacak" dedi. Sonucunu görürüz. Eskiye barındıran yerleri, Şirepazarı, Postacılar çarşısını gezdim; çocukluğumda giydiğim o poçikli postallardan bulamadım ama.

Dolmuşla Harput'a çıktım. Altmışlı yıllarda yaya giderdik.

Harput, aynı ıssızlığını koruyor. Balatgazi heykelinin alt yanında havuz vardı, izi bile kalmamış. Zamanında heyecanla buraya çimmeye gelir,

25 kuruş karşılığında gün boyu sudan çıkmazdık.

Dünyanın ilk kentlerinden olan Harput şimdi bir mahalle... Tahrip edilmiş, terk edilmiş, temelleri sökülüş bir hüznün abidesi adeta. Ziyaretlerin dışındaki yapılarda bir bakım, bir onarım, aslına uygun saygın bir gelişme yok. Sadece Harput Konağı yapılmış eskiye nazır, ama o da yapay bir maket gibi duruyor, ağırbaşlı bir eser görünümünü vermiyor ne yazık... Muhtar Fevzi Kahraman ile sokakta karşılaştık. Kendimi tanıttım. Bir rehber gibi eşlik etti ve her yapının, ziyaretin bilgisini verdi. Ben el kamerayla çekimler yapıyorum. Zaman yetmiyor, kente iniyorum...

Ertesi gün yine ver elini Harput. Harput Evi, Arap Baba, Fethi Ahmet Baba, Süt Kalesi, Meryemana Kiliyesi, çeşitli kalıntılar, ilginç görüntüler... Özellikle

"Harput Evi" öyle tasarlanmış ki bir kültürün kalıtını olağanüstü güzellikte ve ustalıkta sergilemişler. Aynı mekânda çedene kahvesi içiyoruz.

Muhtarın yazıhanesine döndüğümüzde tarih öğretmeni Mustafa Balaban ile karşılaşıyoruz. Ben buradan Yiğiki'ye gideceğimi ve Zülküf'ü tanıyanlarla konuşacağımı söylemişim. Gelişimin birinci nedeni Yiğikili Zülküf'tü çünkü. Yiğiki muhtarına telefon edildi, aynı zamanda kahve işleten muhtar "gelsin" demiş.

Mustafa Balaban benimle birlikte kente indi. Daha önce sözünü ettiği Jiyan Kitabevi'ne gittik. Hoş bir ortam. Kitabevinin arkasında oturulacak bir bahçesi var. Çaylarımızı içtik. Yiğiki işini yarına bıraktık. Otele döndüm, derin bir uyku çektim.

Yiğikili Zülküf

Jiyan'da yapılan çaylı kahvaltılı bir sohbetten sonra Mustafa ile birlikte Yiğiki'nin yolunu tuttuk.

Kahvede muhtarı bulduk, o da bizi bekliyormuş. Hemen çevresindekilere; gidin filanı filanı çağırın, diye gençleri sağa sola yolladı. Kahvenin önündeki bahçeye çıkıyoruz. Yer iskemlelerine oturuyoruz. Yiğikili Zülküf'ün hayatını incelediğimi, birçok bilgi edindiğimi, fakat onun yaşadığı mekânı görüp, onu kendilerinden dinlemek istediğimi ve Zülküf'ün kitabını yazacağımı söyledim. Hazla karşılık verdiler, konuşmalar birbirine karıştı. Ben en yaşlısından başlamak istedim ve kamerayı çalıştırdım.

Kırk yıl öncesi birden canlandı gibi.

Üçüncü konuşmacı ak sakallı yaşlı, Kesrikli, ama burada oturuyor. Adam, bu insanların dünyasını adabıyla yorumlayan biriydi. "Önce şu makineyi kapat" dedi. Çıt çıkarmadan herkes dinledi. En büyük vurgusu: "İnsan var çöplükten çıkar, insan var asaletten gelir" sözüydü. Zülküf'ün asaletten gelen, karakterli tek tabanca bir yiğit olduğunu vurguluyordu: O kimseyi kendi çıkarı için kullanmadı, kimseyi vurdurmadı, fakir fukara babası, haksızlığa karşı duran bir yiğitti...

Elbette bu anlatımların içinden benim çıkaracağım yığınla malzeme vardı. Zülküf, Ankaralı Kürt Cemali'yle buluşurlarmış, zaman zaman onun için Ankara'ya gidermiş. İstanbul'da kaldığı zamanlar olurmuş. Zülküf'ün yaptıkları ettikleri, tek kişi olarak verdiği mücadele Yılmaz Cüney'e ilham kaynağı olmuştur. Siyah beyaz dönemindeki filmlerin birçoğu Zülküf'ü çağırıştırır ve hepsinde film sonunda kalleşçe öldürülür. Tıpkı Zülküf'ün ölümü gibi.

Sonra evini gördük, Zülküf'ün bağında üzüm yedik, mezarına gittik, upuzun kocaman bir mezar. Sağlığında onun yanından ayrılmayan Ruhi'ye soruyorum; "Neden bu kadar uzun?" İnançla yanıt veriyor: "Zülküf uzun ihtişamlı biriydi, onu kırk metrede gören çekinirdi!" diyor ve mezarın başına çöküp dua etmeye başlıyor.

Bu insanları anlıyordum; çünkü efsane oluşmuştu...

Yiğiki'yi ardımızda bırakarak ayrılırken, benim kulaklarımda "Yiğiki bağları meyvesiz değdi..." türküsünün nağmeleri çınliyordu.

Ertesi gün Zülküf'ün hikâyesini noktalayacaktım. Onun yaşadığı dönemin yazılı basınına görmeliydim. Ne var ki 38 yıllık arşiv taraması günlere değil, haftalara sığardı ancak. Son beş yılını tarayabilirdim. 1923 yılından beri Elazığ'da çıkan günlük Turan Gazetesi'nin en az 1968 yılından önceki 5 yılını taramalıyım. Depodan getirileceği için öğleden sonrası için süre verdiler. Var olsun-

lar, belirtilen saatte gittiğimde Turan'ın 15 koca cildi masada beni bekliyordu. Akşam geç saatlere kadar taramamı bitirdim. Manşetlerin görüntüsünü aldım. Ne ilginçlikler yaşanmış şu kentte. Örneğin bir haberde, paytoncular Murat taksilerin devreye girmesinden sonra işlerinin durmasını protesto etmişler. Bu olay da bana Umut filmini çağırıştırdı.

Böylece Elazığ'da Zülküf araştırmasını noktalamış oluyorum.

Sıra Keban'a gelmişti...

Bir yere gitmenin pek de sıradan bir şey olmadığını anlıyorum ilk kez... ❁

Kürt Cemali

XARÊN OSÊ

EDÎB POLAT

Wê rojê li ser xanî raza bû, bi dengê orîna gamêş û çêlekên ku serê sibehê xwediye wan ew bera nav garanê didan şiyar bû. Di ber sêniya ava firingiyan ku rojek berê diya wî li ber tavê raxistibû re derbas bû û li şalika qerqîtikên petexan nihêrî. Bavê wî li nav baxçe di hoşeva lemên firingiyan de winda bûbû. "Mîrato" digot di ber xwe de bavê wî yê extiyar, "firingiyên cisne her yek wekî gûza Hindê ne, lê van kambaxên xulorîkan qase danagirin!" Dema ew bi xwe re axîfî, serê xwe hejand û kir niçe niç.

Diya wî ji xizînekê bang kir:

- Kurê min, gava tu ji ser xanî daketî, qeymaxê bin selikê bine, min ji bo te ew hiştibû. Zûka xurînî bike da tu dereng nemînî.

Wî firingiyek mezin ji yên xwecihî bi qeymax re da ber gezan. Nefesek kûr kişand, bêhnên hewayê serê

nava baxçeyê firingî û bacanan, dê û bavê wî du qaseyên tiji firingî û çewalek ji bacan jê re civandibûn û li ereboka wî bar kiribûn. Piştî xurîniyê, ji bo firotina wan wî berê xwe da gundê "Maciran". Gundekî şên bû. Ew, tê de heftê mal hebûn, lê wekî ku nav lê danibûn, ew tenê ne yê 'maciran' bû, têkel bû. Tirkên macir yên ku ji Bulxaristanê koç kiribûn, gund ava kiribûn. Lê kurmancên herême jî, di kolanên der û dorê de bi cih bûbûn.

Ew heft salî bû, hê neçûbû dibistanê, lewma tenê çend peyvên tirkî hîn bûbû. Dema di kuçeyên maciran de ereboka bi sê teker gerand, bi tirkî bang kir: "Domatêêêêêêz var! Patlıcaaan var!"* Jinên macir derketin ber deriyan, hin ji wan ji ser dîwarên hewşê bi tirkî bang kirin: "Firingîfiroş, kiloya balıcanan bi çend lîreyan e?" Wî bi tevayî fam nedikir jinika macir

sibehê singa wî dagirt Bêhnên gund cure bi cure bûn li nav hev diketin. Bêhna mastê çêlek û gamêşan ku li ber meşkan rêzkirî bûn, bêhna zebeş û petêxan, bêhna qesel û kaya li ser benderan, bêhna rêxa garanê, bêhna dûmana pişoyê li ber kewarên hungiv, bêhna kirkorê ku ji nav zeviyan dihat, bêhna qimilên li ser lodên genim û ceh... Gavanî bang li gundiyan kir da dewarên xwe ji garanê nehêlin, di axuran de ji bîr nekin, kerek li pey daşîka xwe diziriya, orîna çêlekêk nûzayî hat. Piştîre muxtarê gund bang li cîranê xwe kir, got: "Dora avê iro ya te ye, bostan bê av nehêle..."

Osê li tekerên ereboka xwe nihêrî, hewayê wan kêmbû, bi pompeya pêyan ew tamam kir. Piştîre çû

çî dibêje, lê peyva "patlıcan" têr dikir ku ew têbigihîje. Wî tavilê bersiv da:

- Dudo û niv!

Mufteriyên wî dema bi tirkî dipirsin "dudo û niv" çiqas e, wî bi tiliyên xwe rê wan dida. Li pey ereboka bi sê tekeran ku sindoqa pêş giran bû, li kolanên çerx bû û xwêdana li ser eniya xwe paqij kir. Erebe li pêş diherikî, xwêdan jî ji eniyê. Bi kêfa firotina firingiyan û çend qiruşên ku di berikê de civiyan, xwe bera nav malên kurmancan da û bi dengêkî êlî got:

- Werin firingiyan, werin bacanan erzan!

Ramîzê Macir li rex baxçeyê dibistanê bi leq wî ve hat, mîna her carî çenteyê destan yê tiji name di bin çengê wî de bû. Karê Ramîz ev bû; sibehê zû bi trêne

ji navçeyê dihat, nameyên gund dianî, li qehwexane û kuçeyan digeriya û belav dikir. Ramîzo bi atiyê diket, ev êşa wî ya ku ji zarotiyê de mabû dema pê digirt, ew di çî rewşê de ba ji nişke ve bi ser kevir û qafikan de, li nav herî û teqanê yan av û çiravê diket, devê wî kef digirt, dest û pê dilerizîn, diranên wî dihatin radan û mire mir jê diçû. Wî karê belavkirina nameyan bi riza dilê xwe dikir, ne karmendê dewletê bû, lê qîma xwe bi çend qiruşên ku ji xwediyan nameyan digirt dianî.

Wî ji Ramîz pirsî:

- Îroj ji me re jî tiştê heye?

Ramîz çavê xwe yê çepê girt û aliyekî davê xwe xwar kir, got:

- Dibe ku hebe Osê! Tu pêşî firingiyên xwe bifroşe, bila bêrika te germ bibe...

Dema mektûba gundiyeke bihata, Ramîzo hiç raste rast jê re nedigot "mektûba te hatiye." Digot, "belkî" an "dibe ku hatibe!" Di nav gel de, nexasim li qehwexaneyê tu carî name belav nedikir. Ji bo ku xwediye mektûbê xewle bike û jê pere bigre, digot, "belkî!"

- Piştî firingiyan bifroşim, ez dê di vegeerê de te bibînim.

Ramîz bi vê gotinê kêfxweş bû, got:

- Were, li ber deriyê qehwexaneyê bisekine, ez ereboka te nas dikim.

Wî ereboka xwe di meydana gund re, di cihê listîka xaran re ajot. Êvarê piştî dangiyan, dema pez li malan belav dibûn, ew û hevalên xwe dihatin wir û diravên hesinî di axê de diçikandin, bi xarên xwe yên kevirî diavêtin diravan. 6-7 zarok li wir dicivyan, dengên wan olan dida, digotin "menaş" û xar ji nava tiliyan xwe dipekan.

Ew gav dengê çeçe çeça zarokekî ji ser xeta hesinî ya trêne hat. Nihêrî, hevalekî wî bi kevirê çeçmaqan, li kevirê spî û nerm yê destê xwe dixist û xar çê dikir. Zarokên gund kevir bi vî awayî gilover dikirin û piştê dikirin binê kûçikê, bi düyê kayê sor dikirin. Carna jî di nava lepek hirî de diqewirandin û piştê bi rûnê duvé berxan ew dibiriqandin. Bi vî awayî xar dibû mîna neynikê. Yek ji zarokên ku xar çê dikir ew bû, ji hevalê xwe re got:

- Piştî min pere civand, ez li meydana li benda te me ha!

Hevalê wî lê vegeand:

- Bavê te dê çî bike bi ew çend pereyên firingiyan Osê?

Gundê maciran bi hatina trêne re şên dibû, îstasyon dibû mîna çarşiyê. Hin gundiyan mast dianî, hin ji wan penêr, di dest hin kesan de jî şamîk û mirîşk

hebûn, dibirin bajêr difrotin. Mamoste bi kincên utikîrî, bijîşkên gund bi berçavkên xwe yên reş, hemşîre bi lêvên xwe yên sor û kapikên qonderiyên xwe yên bilind, şêx û mele bi teylesanên serê xwe yên zer li ber kompartmanan rêz dibûn. Bajarek bi dikanên xwe yên hesinî, bi pencereyên xwe yên tiji keçikên xweşik li ser xeta reş a hesinî dihatin gund û xortên gund bi şeh û neynikên destên xwe li ber rêz dibûn.

Wî ereboka xwe di bin sivîrnekên xaniyan ji kerpîç re derbas kir. Hat bîra wî ku her çile dema berf çokek diket, reşelek ji bin wan digirtin. Gava wî firingî û bacanên xwe xelas kir, pirte pirta kevokên îstasyonê ku êdî dihatin hêlinên xwe nişana hatina êvarê dan. Bi kêf û coş ajot pêşî qehwexaneyê gund, Ramîzê Macir wekî ku ji mêj ve li bendê be, dema ereboka firingiyan dît ji hundir baz da. Nameyek ji çenteyê bin çengê xwe deranî û da wî. Lê, venegeriya qehwexaneyê, rawestiya. Çavekî xwe wekî her car qil kir û li pêş ereboka Osê heta banqnotê heqê xwe negirt hiç nelebitî.

Name ji apê Osê yê ku li Edirneyê eskerî dikir hatibû.

Êdî êvar bû, dangî belav bûbûn, dengê trêna mast dihat, wî ereboka xwe ber bi palê îstasyonê ve ajot. Hevalê xwe yê ku demek berê xar çê dikir li wir dît, bi hev re meşîyan ser xeta trêne.

Dema hatina trêna mast bû, erd hêdî hêdî lerizî, bi dengê pîzpîzka şeftrên kevokên îstasyonê qefle bi qefle firiyên. Odeyên hesinî di tarîgewrika êvarê de rêz bûn. Lê hêj nesekini bû, qêrînek ji ber xetê ji nişke ve olan da. Rêwî hilpekiyan û li ber kompartmanan pêşî civiyan. Dengê fîre fîra pîzpîzka şeftrên dîsa olan da. Şêx û meleyên xwedî teylesan, axayên bi tizbiyên kehrîbar, karmendên bi berçavk bi qêrîna zarokekî re lezandin.

Elalet li ser serê firingîfiroş kom bû. Sewta zarokekî ji honikahiya êvarê dengveda: "Hewar e, werin! Trên li Osê qelibî!" Ramîzo ji qehwexaneyê rabû, xwest bazde îstasyonê, lê lingên wî ew hilnegirtin, li ber derî ket û li erdê wekî dikê serjêkirî pirpiti, dûman bi ser serê xwe xist. Mirovên li qahwexaneyê lezandin cem, gotin, "zûka, pîvazekî bînin, bêhna pîvazê ji atiyê re baş e!"

Osê li erdê bi ser birîna xwe de naliya. Çengek xar ji berîka wî ketin, li nav kevirên xeta trêne, cihê jê çê bûbûn belav bûn. Xarek di destê wî de mabû, ne bi düyê kayê lê bi xwîne sor bûbû. ❀

* Firingî hene, balîcan hene!

Washington'un yolu Kudüs'ten geçer!

HÜSEYİN AYKOL

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 30 Ocak 2009 Cuma günü Davos'ta katıldığı bir paneli terk etti. Ardından hemen Türkiye'ye döndü. Gece yarısı kendisini havaalanında beş bin civarında AKP'li, Türk ve Filistin bayraklarıyla karşıladı. Erdoğan'ın bir paneli terk etmesi Gazze'yi günlerce bombalayan "İsrail'e ağır bir tokat" olarak değerlendirilip, halktan oy istenmesine rağmen, Erdoğan daha paneli terk etmesinden kısa bir süre sonra bu konudaki tavrının İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e değil, kendisine yeterince konuşma süresi vermeyen panel yönetimi-

receğini 29 Mart'taki yerel seçimler gösterecek. İsrail karşıtı gözükme ve Arap dünyasında –liderler bazında değil ama– büyük sempati görmeye başlayan Erdoğan imajı, bir zamanların Saddam Hüseyin'ini andırıyor. İsrail'e karşı bir şey yapmasa da, karşı çıkışlarıyla Arapların gönlünde taht kuran Saddam'ın sonu biliniyor. Mazlum Filistin halkına sahip çıkmak için İsrail'e karşı hiçbir yaptırıma yanaşmayan AKP'nin Gazze için döktüğü gözyaşının en az Saddam'ınki kadar sahte olduğunu söylemeye bile gerek yok.

Ama bizi çok daha başka şeyler ilgilendiriyor.

si-moderatöre olduğunu söylemeye başlamıştı.

Nitekim, "İsrail'e kızmakta samimi isen, somut adımlar at; ikili anlaşmaları iptal et!" çağrısında bulunanlara, "Bekâra karı boşamak kolay!" diyerek, İsrail ile olan iyi ilişkilerini Gazze'deki insanlara yeğlediğini de göstermiş oldu.

İsrail'de seçmenlerin büyük bir çoğunluğu, Filistinlilere yönelik sertlik politikalarına prim verirken; Başbakan Erdoğan'ın bir moderatöre –oturumu terk ederek– haddini bildirmesi, AKP'ye ne oranda oy geti-

AKP, dışarıda barış için bir şeyler yapar görünürken; Kürtlere yönelik savaşımı en yoğun şekilde sürdürüyor. İsrail'in Gazze'yi bombalamasını eleştiriyor ama her gün kendisi –yine İsrail yardımıyla– Kandil ve başka yerleri bombalıyor. AKP, İsrail'in Gazze'de orantısız güç kullandığını söylüyor. Bu da elbette haklı bir eleştiri ama aynı şeyi kendisi sadece Kürtlere değil, 1 Mayıs'ta İstanbul'da işçilere karşı da yapıyor. Erdoğan, " Hamas seçim kazandı; saygı gösterilsin" diyor. Aynı Erdoğan, ülkemizde seçimle Meclis'e

gelen DTP'lileri muhatap almıyor; partinin adını bile ağzına almaktan imtina ediyor.

Sorunun kökleri eski

Ancak AKP ve lideri Erdoğan'ı belki de çok fazla eleştirmemek gerekiyor. Çünkü II. Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillenen dünyada, tercihini kapitalist Batı'dan ve NATO'nun başını çeken ABD'den yana kullanan Türkiye'de sağcı ve 'solcu' tüm iktidarlar, İsrail ile iyi ilişkiler geliştirme konusunda aynı duyarlılığı gösterdi.

İsrail, BM kararları doğrultusunda 1948 yılında kuruldu. Amaç, II. Dünya Savaşı'nda soykırımdan geçirilen Yahudilere, bir yurt sağlamak gibi ulvi bir amaca dayanıyordu; ancak belli bir süre sonra İsrail devleti, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik çıkarlarının koruyucu bir ileri karakolu haline dönüşecekti. İşte biraz da bu yüzden, önce BM'ye sonra da NATO'ya katılmak isteyen Türk yetkililer, bu konudaki 'samimiyetlerini' üç alanda gösterdiler: İçte komünist avına çıkıldı; Kore'ye asker gönderildi ve İsrail, devlet olarak resmen tanındı...

İsrail devleti, kurulur kurulmaz Araplar savaş ilan ederken; Türkiye İsrail'i resmen tanıyan ilk Müslüman devlet oldu. Yıl 1949'du ve CHP henüz iktidardaydı. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "İsrail devletinin bölgede huzur ve barışın tesisinde önemli rol oynamacağı" söylüyordu. Bölgeye öyle bir barış(!) gelmişti ki; kan ve gözyaşı şimdiye kadar hiç dinmedi. ABD yanlısı politikaların şaha kalktığı Demokrat Parti döneminde, İsrail-Türkiye ilişkileri yeni bir aşamaya yükseldi. Başbakan Adnan Menderes, 1958 yılında Türkiye, İsrail ve İran arasında "Trident" adı verilen gizli askeri ve istihbarat işbirliği anlaşmasını imzaladı.

Türkiye'deki hükümetler, BM oylamalarında hep ABD yanlısı davrandı ve Arapların aleyhine, İsrail'in lehine oy kullandı. Hatta ulusal kurtuluş savaşlarını kazanan Cezayir gibi kimi Arap ülkeleri aleyhine oy kullanmaktan da çekinmedi. Cezayir'in bağımsızlık savaşını ezmeye çalışan Fransa'nın en önemli müttefiklerinin başında İsrail geliyordu. İsrail'in bugün elinde illegal olarak atom bombası varsa, bunu o dönemde işbirliği yaptığı Fransa'ya borçludur. Fransa'nın bağımsızlığını kazanan Cezayir ile yeniden ilişki kurma döneminde, kendisine ihtiyaç kalmayan İsrail, kaderini tamamen ABD'nin eline teslim edecekti.

1960'lar, 1970'ler ve hatta 1980'lerdeki hükümetler, her ne kadar İsrail yanlısı olsa da, açıktan ilişki geliştirme yoluna gitmediler. Üst düzeyde gelişler-gidişler oluyordu. Filistin davası ise halk

nezdinde desteklenen bir mücadeleydi. Dahası Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Birleşmiş Milletler nezdinde kabul görmesi ardından, Filistin devletinin büyükelçiliği sayılabilecek FKÖ bürosunun resmen açıldığı ilk ülkelerden biri Türkiye olacaktır.

Türkiye-İsrail ilişkileri, Kürt mücadelesinin iyice şiddetlendiği 1990'lı yıllarda tavan yapmaya başladı. Başbakan'ın Tansu Çiller, Başbakan Yardımcısı'nın Erdal İnönü olduğu DYP-SHP koalisyon hükümeti, 31 Mart 1994 günü Türkiye-İsrail Güvenlik Anlaşması'nı imzaladı. SHP'nin yeniden kurulan CHP'ye katılmasıyla oluşan DYP-CHP hükümeti; yani Başbakan Tansu Çiller ile Başbakan Yardımcısı Deniz Baykal, 23 Şubat 1996 günü, Türkiye-İsrail arasındaki "Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması"nı imzaladılar.

Kürtleri ezmede İsrail modeli

1990'lı yıllarda gerçekleştirilen binlerce faili meçhul cinayette siyasi sorumluluğu olduğu genel olarak kabul gören Tansu Çiller ve koalisyon ortakları İsrail ile olan ilişkiler yoğunlaştırılmaya başlanmış olsa da, bu konudaki asıl büyük gürültü, benzer anlaşmalar Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan zamanında imzalanınca koparıldı. Hayatı boyunca İsrail devletine karşı çıkmış; Siyonist politikaları yenden yere vurmuş olan Erbakan'ın başbakanlığındaki Refahyol hükümeti zamanında; yani Başbakan Necmettin Erbakan ile Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, 28 Ağustos 1996'da, Türkiye-İsrail arasındaki "Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması"nı imzaladılar.

Erbakan ve Refah Partisi, bu anlaşmanın kendileriyle ilgisi olmadığını ve Genelkurmay Başkanlığı ile İsrail ordusu arasında yapıldığını iddia etti. Erbakan'ın tüm siyasi söylemlerini sıfırlayan bu anlaşmaya karşı hareket edemeyen Refahyol hükümeti, zaten 28 Şubat 1997'de post-modern bir darbe ile düşürülecekti. Bu anlaşmalar, hükümet düşürmekte mahir çevrelerin, gerçekten de hükümete rağmen yapabileceği anlaşmalardı.

Ancak anlaşmaların resmen açıklanmaması, kamuoyunun böylesi anlaşmaları İsrail medyasından duyması, Türkiye için ayrı bir utanç kaynağı olmalı. Nitekim yıl, 2000'dir ve iktidarda Başbakan Bülent Ecevit başkanlığındaki DSP, MHP ve ANAP koalisyon hükümeti vardır. Bu hükümetin MHP'li Millî Savunma Bakanı Sebahattin Çakmakoglu şöyle bir demec verir: "İsrail'le bugüne kadar yapılan 13 anlaşmanın tamamının gizlilik dereceli anlaşmalar olmasından dolayı TBMM'nin onayına sunulmamıştır, içeriklerini açıklayamam!"

Gazze'yi bombalayan İsrail uçaklarının pilotları Konya'da eğitim görüyor.

İsrail-Türkiye ilişkileri, AKP hükümeti döneminde ise en üst düzeyine çıktı. Daha önceleri bakan düzeyinde yapılan ya da askerler arasında yapılan karşılıklı ziyaretlerin hem düzeyi yükseldi; hem de iyice sıklaştı. Abdullah Gül'ün ardından Recep Tayyip Erdoğan da İsrail'e giderek, "*Beyrut Kasabı*" lakaplı Ariel Şaron'la 1 Mart 2005 günü görüştü. Filistin yararına gerçekleştirildiği açıklanan bu görüşmenin ardından Şaron ile Erdoğan arasında kırmızı telefon hattı kuruldu ve 60'a yakın ikili anlaşmaya imza atıldı. Şaron'un ardından başbakan olan Ehud Olmert ile de karşılıklı ziyaretler gerçekleştirildi.

Kürt sorununu bir 'terör' sorunu olarak sunan ve onu askerî olarak ezerek bitireceğini sanan anlayış, bu konuda sürekli ABD'nin yardımını almak istedi. Üstelik bu konuda "*her yol mübah tavrı*" geliştiginde, Washington kendilerini böylesi yöntem ve araçlarda mahir olan İsrail'e yönlendirdi. O nedenle, Kürt sorununun çözümsüzlüğündeki ısrar ile İsrail'le olan ilişkilerin yükselişi arasında doğrudan bir bağ kurulabilir. Ancak Kürtler, kendi kimlikleri için ayağa kalkmasaydı da, Ortadoğu'daki bir başka sorunun ABD lehine çözümünde Washington'a yardım etmeye teşne çok hükümet çıkardı.

Bir de, önceleri BM'deki oylamalar dışında açıktan İsrail ile dost olamayan Türkiye'nin çekincesi, Kürt sorununu askerî yöntemle çözmek zorunda kalışıyla ortadan kalkmadı. Mısır ve Ürdün'ün İsrail ile barışması; Filistin devletinin kurulmasıyla ilgili sözümona çözüm yoluna girişi de, Ankara'daki hükümetleri İsrail

ile ilişki geliştirme konusunda rahatlattı. Kudüs-Ankara ilişkilerinin böylesi bir sıçrama yapması her iki olgunun bir araya gelmesi ve esasen Ankara'da hükümet olmanın "ordunun bir nevi oluru ve ABD'nin desteği" ile gerçekleşeceği realitesiyle ilgilidir.

Erdoğan'ın diğerlerinden farkı

Bunu çok iyi anlamış görünen Erdoğan, daha başbakan olmadan soluğu Washington'da aldı ve dönemin ABD başkanına kendi yaklaşımını bildirdi. ABD ile ilişkiler limoni olduğunda, Erdoğan Washington'a Kudüs üzerinden gitti. Gerçi Erbakan da iktidarda kalabilmek için İsrail ile ilişkide olması gerektiğini çok iyi biliyordu; ama en azından o, bundan rahatsız görünüyordu. Oysa Erdoğan'ın verdiği fotoğraf -çıkarılan onca gürültü ve patırtıya rağmen- kendisinin bundan âdeta zevk aldığı şeklinde.

İsrail'de 10 Şubat 2009 günü yapılan erken genel seçimlerden sağ blok güçlenerek çıktı. Başbakan ister Likud lideri Benjamin Netanyahu olsun, isterse de Kadima lideri Tzipi Livni olsun; kurulacak koalisyon hükümeti, mevcut olandan daha sağcı, daha savaş yanlısı olacak. Hani Davos'taki şu moderatöre kızan Erdoğan, İsrail seçim sonuçlarını "*Davos yerini buldu!*" diye yorumladı. Demek ki, Erdoğan, İsrail'de Filistinlilere karşı daha sert bir hükümetin gelmesini istiyormuş ve çıkışıyla bunu sağlamış! Başta Hamas olmak üzere, tüm Filistinlileri, Allah Erdoğan gibi 'dostlarından' korusun!.. ☀

Di Xewnên Zîvîn de, helbestvanek 'diçe ava'

ŞENGUL OGUR

Xewnên Zîvîn berhema duyem a Fatma Savci ye ku di 2007'an de ji Weşanxaneya Avestayê derketiye.

Di vê pirtûkê de helbest li nav pexşanan hatine reşandin. Di vê şiroveya xwe de ezê dest li pexşanan nedim. Li ser helbestên ku mîna dilopên barana nîsanê ne ezê rawestim.

Pêşî em li ser navê pirtûkê rawestim: Xewnên Zîvîn. Her çendî navê pirtûkê ji helbesta Xewnên Zîvîn hatibe wergirtin ji bi ya min, navê pirtûkê ne ji vê helbestê tê.

Sifeta zîvîn ji şewqa heyva zîvîn hatiye wergirtin. Ku em bala xwe bidin van rêzikên helbestvan em ê tîkiliya wê û heyvê baş tê bigihin:

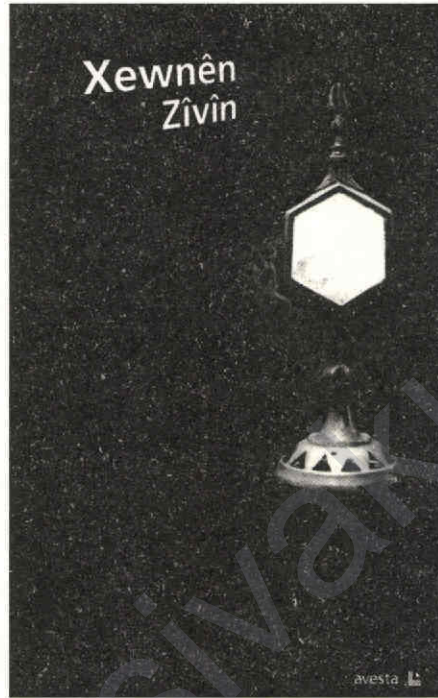
*"Bangî heyva li şaneşîna xembar dikim,
heyv mîna li mirinike zûhati binêre,
heyva çardehşevî,
di her şeva min de heyvek diponîje,
heyv bi ser bejna min de dinîquite,
heyverona keçeke dilêş bû,
keçikek bi heyvê ketime niha."*

Belê, di van rêzikên ku helbestvan, di helbestên xwe de reşandine de, tîkiliya helbestvan bi heyvê zêde zêde heye û ev sifeta "zîvîn" raste rast ji heyvê hatiye wergirtin.

Ji xwe di helbesta yekem a di pirtûkê de ya bi navê "Fistanê hestan" de mirov baş dibîne ku keseyatiya helbestvan tevî heyvê büye û helbestavana me dibê "keçek çardeh salî" û "rondik bi rondik ji çavê wê yê belek dirîje"

Piştî ku em tîgihîştin bê sifeta "zîvîn" ji ku tê, niha ji em li ser "xewnên" helbestvan rawestim.

Gelo ya ku helbestvana me dibîne xewn in an ne xewn in? Bi a min ne xewn in lê "xewneroşkan". Helbestvan ew qasî ketiye nav nîgaşan ku êdî hew di-

kare "xewn" û "xewneroşkan" ji hev derine. Ku keçikek bi heyvê bikeve tiştêki asa ye ku êdî nîkaribe xewn û xewneroşkan ji hev derine.

Niha ji em bî ser Fatma Savci. Kî ye Fatma savci? Em disa ji rêzikên wê, wê bidin nasîn:

*Ew,
"Keçikek bi heyvê ketî,
neynikek bê rû
di hêmayên helbestê xwe de
kuştîyeke veşarî,
stêreke xuricî,
zîneke bashîkestî"
ye.*

Ev "keçika bi heyvê ketî" di kîjan riyê re tê? "Di riyên efsaneyên jibîrbûyî re" bi çî tê? Bi "çarîneke xakî" re tê.

Kengî tê? "Di şefeqa Newrozeke çeleng de." Çawa tê? "Wekî morîkek hêşîn", "wekî kevîreki kristal vîketî" tê.

Em dibêjin tu bi xêr hatî...

Her hatinek sedemek xwe heye. Çima tê Fatma? Ji devê helbestavana me:

*mîn
çû,
Dilê xwe yê mehrûm kir haveyn,
Evîn meyardin
Xûnavên tîr helbest barandin
Ji qewmê dilketiyan re...*

Belê şaira me, da ku bi ser dilê me de xûnavên tîr helbest bibarîne tê.

Û her hatinek çûyînek xwe heye helbet. Savci xatiran dixwaze û wiha diçe:

*"û va ye diçim ava
Ji ezmanên hemî evînan.."*

Ji me re çî gotin dimîne gelo? Oxir be ji te re...bi hêviya ku tu careke din, di "ezman"ekî din de "bihi-le"... ❀

Bölge'de mülkiyet ilişkileri, ulusal mücadele ve kadın uyanışı

YUSUF KARATAŞ

Marksist literatürde genellikle "ayrılma hakkı", "gönüllü birlik" gibi kavramlar üzerinden ulusal sorun ve kadın sorunu arasındaki ilişki/benzerliğe dikkat çekilir. Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşu sürecinde ulus-devlet politikalarını esas alan Kemalist rejimin, Kürt coğrafyasında ulusal uyanış ve mücadelenin önünü almak üzere feodal unsurlarla (ağalar, aşiret reisleri, şeyhler) işbirliğine yönelmesi de, ulusal sorun ve kadın sorununu farklı bir düzeyde (Kürt sorununun demokratik-halkçı çözümü ve kadının gerici-feodal zincirlerden kurtulması) birbirine bağlamıştır.

Temelleri 1950'li yıllara dayanan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) nedeniyle GAP Bölgesi olarak adlandırılan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak gibi Kürt illeri, gelişen ulusal mücadeleye rağmen, modernizm öncesi geleneksel feodal ilişkilerin kadının sosyal durumu üzerindeki olumsuz etkisini sürdürdüğü iller konumundadır. Bu gerici ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan "töre", "namus" adı altında işlenen kadın cinayetleri ve intiharlarının devlet ve burjuva basın-yayın organları tarafından gündeme getirilme biçimi, sorunu doğru tarif etmekten ve gerçekçi çözümler üretmekten uzaktır. Devlet ve burjuva medya, sorunun nedenlerini görmezden gelerek sonuçlarıyla uğraşmakta; cinayetlere karşı yasal 'caydırıcılık' veya bu cinayetlerin ne kadar kötü olduğunun propagandasıyla sınırlı bir tutum geliştirmektedir. Oysa bilinen bir şeydir; nedenler doğru tespit edilip ortadan kaldırılmadan sonuçları değiştirmek olanaklı değildir.

Feodal-gerici güç ilişkileri nasıl ve neden korunuyor?

1991 Tarım Sayımı verilerine göre, GAP bölgesindeki köylülerin yüzde 40,3'ünü topraksız köylüler oluşturmaktadır. Kendi toprağını işleyenlerin yüzde 45,9'unu 50 dekardan az toprağı olanlar oluşturmakta ve bunların toplam toprak mülkiyeti içindeki payı sadece yüzde 6,1 düzeyinde kalmaktadır. Öte yandan 500 dekardan büyük işletmeler, işletmelerin

sadece yüzde 5,4'ünü oluştururken toprak mülkiyetinin yüzde 49,2'sini ellerinde bulundurmaktadır.¹ 2006'da yapılan bir araştırmaya göre, az topraklı köylülerin önemli bir kısmı topraklarını kaybetmiş; topraksız köylülerin oranı yüzde 59'a çıkmıştır. Bu veriler GAP bölgesinde ağa, aşiret reisi, şeyh gibi adlar altında varlığını sürdüren büyük toprak sahiplerinin toprakların büyük kısmını ellerinde bulundurmaya sürdürdüklerini göstermektedir. Büyük toprak sahipliğinin egemen mülkiyet biçimi olması nedeniyle az topraklı ve topraksız köylülerin önemli bir kısmı geçimlerini kiracı (yüzde 15,4) ve ortakçı/yarıcı (yüzde 32,4) olarak sağlamaktadır. Toprak mülkiyetindeki mevcut yapılanmanın bir diğer sonucu da, köylülerin büyük bir bölümünün (yüzde 81,3'ünün) kendilerini bir aşirete bağlı hissetmesi; aşiretçiliğin etkin bir sosyal bağ olmaya devam etmesidir.² Medyada çeşitli zamanlarda çıkan (Şanlıurfa'da, Şırnak'ta, Hakkâri'de) aşiret düğünleri haberleri özellikle harcanan paralar, gelinlere takılan altınlarla gündeme gelmekte; aşiret reislerinin sahip oldukları serveti yansıtmaktadır. Bu haberlerde dikkat çekici bir diğer yan da, aşiret reislerinin aynı zamanda "milletvekili", "parti başkanı", "belediye başkanı", "işadamı" gibi vasıfları da taşımasıdır.

Devlet ve burjuva siyasal çevreler, maddi zemini düne göre zayıflamış olsa da, bölgede ağalık, şeyhlik, aşiret reisliği gibi sınıfsal konum ve ilişkilerin devamından yana olmayı sürdürmektedir. Ağalar, şeyhler, aşiret reisleri, üretim ve yaşam biçimleri bakımından yarı-burjuva bir karakter kazanmış olmalarına rağmen, politik çıkarları temelinde feodal-gerici ilişkileri canlı tutmaya çalışmaktadır. Bölgeden parlamentoya giden temsilcilerin büyük bölümünün bu unsurlardan oluşmaya devam etmesi, ülke burjuvazisinin Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki işbirliği ve ittifaka bağlılığını devam ettirdiğini göstermektedir. Özellikle Kürt ulusal demokratik mücadelesine karşı 1980'li yıllarda geliştirilen koruculuk sistemi, gerici unsur ve ilişkilerin varlığını/etkinliğini sürdürmesini sağlayan bir 'tutkal' işlevi görmüştür. Devlet, ko-

ruculaştırılmış aşiretler üzerinden geri ilişkileri yeniden canlandırarak ağaların, şeyh ve aşiret reislerinin yıpranan otorite/itibarlarını 'tamir' etmiştir. Bu dönem aynı zamanda ulusal mücadele içinde 'kimlik' kazanmaya başlayan Kürt kadınına karşı, koruculuk sistemi üzerinden kız kaçırmadan tecavüzlere ve zorla evlendirmelerden "namus cinayetlerine" kadar saldırıların yoğunlaştırıldığı ve devletin bu saldırılara göz yumduğu bir dönem olmuştur. Özetle devlet, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana

bölgede Kürtler arasında modern ilişki ve yaşam biçiminin gelişmesine karşı feodal-geri güç ve ilişkileri desteklemiş ve bu güç/ilişkilerini Kürtlerin ulusal mücadelesinin ortaya çıkıp gelişmesine karşı bir güvence olarak görmüştür.

Devletin Bölge'deki gerici unsurlarla ittifakının en önemli göstergelerinden biri de, bu gerici unsurların temel dayanağı olan büyük toprak mülkiyetinin devamından/korunmasından yana bir tutum içinde olmasıdır. Bu tutum, en açık biçimiyle devletin 'toprak reformu'na yaklaşımında ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca sadece 1973'te Bölge'deki topraksız ve az topraklı köylülerin topraklandırılmasına yönelik 1757 sayılı *Toprak ve Tarım Reformu Yasası* çıkarılmış ve uygulamada çok sınırlı kalan bu yasa 1978 yılında iptal edilmiş; ardından 1984'te çıkarılan 3083 sayılı *Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Yasası* ile kamulaştırılan bu topraklar eski sahiplerine iade edilmiştir. 1984 yılında sadece Urfa'da faaliyet gösteren *Tarım Reformu Genel Müdürlüğü* oluşturulmuş; kamu/hazine arazilerinin dağıtımı amacıyla oluşturulan bu kurum, "tarım arazilerinin parçalanmaması" gerekçesiyle devlet topraklarının büyük toprak sahiplerine dağıtılması anlayışıyla "reformlar" gerçekleştirmiştir! Burada dikkat çekici bir diğer nokta, bugün kamu arazilerinin tamamı topraksız köylülere dağıtılrsa bile, Bölge'deki topraksız köylülerin sadece yüzde 12,9'unun toprak sahibi olabileceğidir.³ Dolayısıyla topraksız ve az top-

raklı köylülerin toprak sahibi olmasını sağlayacak bir toprak reformu yapılması meselesi, büyük toprak mülkiyetinin parçalanması/tasfiyesi noktasında düğümlenmektedir ve ülke egemenlerinin bu konudaki 80 küsur yıllık pratiği, Bölge'de feodal-gerici ilişkilerin temel dayanağı olan büyük toprak mülkiyetinin tasfiyesi bir tarafa, bu mülkiyet biçiminin korunup geliştirilmesi sürecinden ibarettir.

Bölge'de kadının sosyal durumu

Din; sosyal, siyasal, hukuksal kurumlaşmaya damgasını vurması bakımından *feodal toplumun ideolojisi* olarak nitelendirilebilir. Dini inanışların temelinde bulunan 'itaat', feodalizmde yönetsel bir mekanizma olarak rol oynamış, tanrıya itaat; kiliseye, krala, beye/ağaya itaat biçimini almıştır. Bu yapılanmanın en dibinde bulunan kadın, erkeğe/kocaya itaatle yükümlüdür. Ortaçağ Avrupa'sındaki 'cadı avları', kadının şeytanla işbirliği yapan lanetli bir varlık olarak görülmesinin bir sonucudur. İslamiyette ise, erkeğin birden fazla kadınla evlenme hakkı; kadını itaatin ötesinde hemcinslerini de "rakip" olarak görme noktasına sürüklemiştir. Bugün feodalizm ve onun ideolojisi olan dinin etkisi oranında, kadının itaat eden 'alt' bir cins olma konumu devam etmektedir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından GAP bölgesinde kadının statüsü ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada, feodal-dini yapının daha baskın olduğu kırsal kesimlerde kocası birden fazla kadınla evli kadınların oranı yüzde 7,7 iken, bu oranın kentsel kesimde yüzde 3,4 olarak saptanmış olması, feodal yapılanmada kadının konumunu göstermektedir. Yine aşiret ilişkilerinin; gücü/malı aile içinde tutma yaklaşımının önemli göstergelerinden biri olan 'akraba evliliği'nin kırsal alanda yüzde 52,2 ve kentlerde yüzde 36,3 olması da aynı noktayı işaret etmektedir.⁴

Kırsal alanda istihdam edilen kadınların tamamına yakını tarım alanında çalışmaktadır (yüzde 94,2'si) Bu kadınların yüzde 87,3'ü ücretsiz aile işçisi, geri kalanı da ücretli işçi olarak çalışmaktadır.⁵

Kadınlar ev işlerinin yanı sıra tarla, bağ-bahçe, hayvan bakımı gibi yoğun emek gerektiren işler yapmalarına rağmen, bu işler genellikle gelir getirici işler olmadıkları için kadının sosyal statüsünün 'ikincil cins' olma durumunu değiştirici bir etkisi olmamaktadır. Tarımsal alanda çalışan kadınların yüzde 54'ü hasat, yüzde 33,5'i tohum temizleme, yüzde 27'si çapa ve yüzde 24'ü ürün depolama işlerinde çalışmaktadır. Ürünlerin satış/pazarlanması sürecine katılan kadınların oranı sadece yüzde 1'dir. Bu veriler gelirlerin/maddi gücün tartışmasız bir şekilde erkeğin elinde toplandığını ortaya koymaktadır.⁶

GAP Kadın Araştırması'nda kadının durumuyla ilgili olarak ortaya çıkan veriler, sorunun boyutlarını bütün açıklığıyla yansıtmaktadır. Kırsal alandaki kadınların yüzde 31'i ve kentlerdeki kadınların yüzde 14'ü sadece imam nikâhıyla (dinsel bir bağla) evlenmektedir. Evlenme kararlarının kırsal alanda yüzde 40'ı ve kentlerde yüzde 29'u 'aile-âşiret büyükleri' tarafından alınmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kadınların yüzde 76'sı ve kentlerdeki kadınların yüzde 45'i okuma yazma bilmemektedir. Kadınların kırsal alanda yüzde 64'ü, kentsel alanda ise yüzde 50'si çeşitli sağlık problemleri olduğunu belirtmektedir. Yine kırsaldaki kadınların yüzde 54 ve kentsel alanlardakilerin yüzde 44'ü şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.⁷ Bu veriler kadınların Bölge'nin genelinde ciddi bir ayrımcılığa/baskıya uğradığını ve kırsal alanda bu sorunların birçok bakımdan kentsel alanların neredeyse iki katına vardığını göstermektedir.

ÇATOM'ların 'tek' amacı!

Yukarıda bazı verilerini aktardığımız 'GAP Bölge-

sinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması'nın ardından GAP İdaresi tarafından "kadının statüsünün yükseltilmesi", "kadın odaklı bir kalkınma sağlanması amacıyla" kadın ve genç kızlara "eğitici ve sosyal programlar uygulamak" üzere, ilki 1995'te Ş. Urfa'da açılan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) oluşturulmuştur. Bugün GAP bölgesinde 30 ÇATOM kurulmuş bulunmaktadır. Büyük çoğunluğu Mardin, Şırnak, Ş. Urfa ve Siirt'te bulunan (Adıyaman 1, Batman 2, Diyarbakır 2, G. Antep 1, Kilis 2, Mardin 9, Siirt 4, Ş. Urfa 4, Şırnak 5) ÇATOM'ların faaliyet raporlarında; Sosyal-kültürel eğitim programları (okuma-yazma, ev ekonomisi, İngilizce vb. etkinlikler), sağlık programları (hijyen, anne-çocuk sağlığı, gezici sağlık hizmetleri), beceri geliştirici/gelir getirici programlar (el sanatları, konfeksiyon, kuaförlük vb.) ve okul öncesi eğitim programlarının uygulandığı belirtilmektedir.⁸

ÇATOM'lar, kentlerin zorunlu göç nedeniyle köylerini terk edenlerin yerleştiği mahallelerde oluşturulmuş merkezlerdir. Bu bakımdan ÇATOM'lar, buralarda faaliyet yürütenlerin ve bu faaliyetlere katılanların niyet ve tutumlarından bağımsız olarak, devlet politikalarının mağduru olan kadınların devletle buluşturulduğu, dolayısıyla bu kadınların devlet politikalarına kazandırılması anlayışının yaşam bulduğu merkezler durumundadır. Kürt hareketinin ve bu hareket içinde uyanışa ve kitlesel mücadeleye yönelen kadın hareketinin merkezi konumunda bulunan Diyarbakır'da ÇATOM'ların oldukça sınırlı bir etkisinin olması da, ÇATOM'ların rolü/işlevi bakımından açıklayıcıdır. Çünkü Diyarbakır, Bölge'nin en büyük ve en çok göç alan kenti olmasına rağmen, egemen güçlerin Kürt kadınına dayattığı feodal-âşiretçi

yapılanmaya ve Kürtlerin ulusal varlığının inkârına dayanan politikalara karşı mücadele eden onlarca kadın örgütünün faaliyet yürüttüğü ve bu faaliyetlerin egemenlerin ÇATOM vb. yapılanmalar üzerinden kadınlara dayattığı kalıpları aştığı bir kent durumundadır.

Kadın mücadelesinin dayanakları

Kürt kadınının geri-feodal kalıpları kırarak katıldığı Kürt ulusal mücadelesi aynı zamanda Kürt kadınının 'kimlik' kazandığı ve mücadeleye kendi rengini verdiği bir süreç olarak da şekillenmiştir.

Bugün ulusal mücadelenin sadece gerici-şoven ülke egemenlerine değil, onların bölgedeki uzantılarına, feodal-aşiretçi yapılanma ve ilişkilere karşı bir mücadele olarak ilerlemesi, ulusal demokratik mücadele ile Kürt kadınının hak ve özgürlük mücadelesini birleştirmiştir. Feodal mülkiyet ilişkilerinin ve kadının yaptığı işleri değersiz gören, onun 'ikincil cins' konumunun devamını esas alan işbölümünün parçalanması; ulusal hareketin olduğu kadar, kadının kendi kimliğini ve ekonomik bağımsızlığını kazanması mücadelesinin de gelişmesini sağlayan bir süreç olmaktadır. Bu nedenle ulusal mücadelenin dar-burjuva sınırlarını aşarak büyük toprak mülkiyetinin ve bunun üzerinden yaşam bulan geri-feodal ilişkilerin parçalanması, az topraklı ve topraksız Kürt köylülerinin ihtiyaçlarını karşılayacak bir toprak reformunun yapılması ve GAP'ın bu kesimlerin çıkarları temelinde yeniden yapılandırılması gibi talepler üzerinden demokratik halkçı bir hatta ilerlemesi, sadece Kürt yoksullarının değil, Kürt kadınının hak ve özgürlük mücadelesinin seyri ve başarısı bakımından da belirleyici olacaktır. ☀

DİPNOTLAR

- 1 Aktaran Yrd. Doç. Dr. Sema Gün, GAP Alanında Toprak-İnsan İlişkileri.
- 2 Dr. Şevki Ökten-GAP Bölgesi'nin Sosyo-Kültürel ve Yapısal Özelliklerinin Aile Yapısına Etkileri.
- 3 Z. Babagıray, GAP ve Toprak Reformu, Ziraat Mühendisliği Dergisi, sayı 276, sf. 18.
- 4 GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegre Edilmesi Araştırması, Türkiye Kalkınma Vakfı, Ankara 1994.
- 5 Aygül Fazlıoğlu, Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları, Erzurum, 2003.
- 6 GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegre Edilmesi Araştırması, Türkiye Kalkınma Vakfı, Ankara 1994.
- 7 Age...
- 8 www.gap.gov.tr, ÇATOM Çalışma Raporu.

GUL

Tam di nav gulê de digrîm

Gava her êvar li naverasta kuçê dimrim.

Paş û pêşên xwe nizanîm

Dî tariyan de dibihîzim kêmbûna

Çavên te yên min li piya dihêlin.

Destên te digrim, heta sibê hez dikim

Sipî ne destên te, dîsa sipî, dîsa sipî

Ez dîtirsîm, ji ew qas sipîbûna destên te

Carnan li stasyonê trêna hene

Ez îm wî zilamê carna nikare stasyonê bibîne.

Gulê digrim dî rûyê xwe didim

Her çawa be, ketiye kuçê

Bask û perên xwe dişkînim

Dibin xwîn, dibin qiyamet, dibin saz

Û di serê zirneyê de, mitribekî nipînû

Cemal Sureya

Werger: Receb Dildar

SIBEHEKA SOR

FEWZÎ BÎLGE

Hema ronîka rojê xwe biavêta rûkê erdê, dengê çivîkên seherê, guveguya bayê ji nava dilê çiyê ku diherikî nava navçeyê û dengê dikên qure dibiliya dibû vîngevinga mêşan bi mirovan vedinişt xwe li her der û tiştî datanîn. Tehma jiyânê û ya herî xirab jî ya xewa sibehê nedihîştin. Xewa sibehê ya şêrîn a li ser banê bilindî li ber siya çiyayên bilind, dengê xwişîniya pel û kaniyên av zelalî ku li her çend bostikan derekê dizan û tu yê bêje qey ji bo ku bi hêztir, bedewtir, bikêrtir bin giş digihan hev du û diherikîn nava dar û berên newalên jêrî navçeyê û piştire diherikî nava axa sor a kur û bêrika Mêrdînê ku ti û bi hesreta mistek av bû de digeriya dilê tu dahl rez û pezî ji xwe nedihîşt ew têt, bong, gewî û bi ber dikirin de mêşan jahr dixistin nava xewê.

Simko ji bo bêhnêkê din, hew tenê bêhneke din razê, geh serê xwe radida binê balgîfê, geh lihêf dikşand ser serê xwe hilma wî diçikiya nedibû, dibû ufte kufta wî serê xwe dîsa derdixist û rûyê wî dîsa dibû çiyê çêra mêşên xwîn nexweş, pêjn nexweş: "ku mirov gelek carî difikire ku çima Xwedê ew afirandine? Tu ne bin, ji kok de qir bibin ji ser rûyê wan sazûmana dinyê ji xera dibe, bila xera bibe neçêtirbû." Teşîya xewê bi mêşan re şer dikir ku bihêlin çenekî, çenikekî din jî razê. Ma ka... ew mêşên wekî belota a mezin ne çenekî, çenikekî jî nedihîştin ku hinekî din çavên xwe nerm bike, dilê xwe li xewa şêrîn rehet bike. Êrîşî dev, poz, guh, çav hema ji kevir û nermtir çî yê wî hebûya pê vediniştin bi nêtbûn ku wî bixwin hema bi saxî wî dabelînin. Bi ufte kuft û gelekî hêrs bûyî ji nişke de bi nigên xwe lihêfa xwe daf da, ji ser xwe avêt. Bû pite pita wî: "Hey Xwedê we qirkirino, hey naleta kûçika li we bariyano! Law nahêlin ku mirov ji xwe re bêhnêkê razê." Hêdî hêdî bi ser hişê xwe de hat, çavên xwe vekir, bi vekirinê re bi çavên wî yên çûne nava serî re li dora xwe nihêrî tirsîya û fedî nekira ji wî emrê xwe yê ku diçû bîstan, ewê wekî wan zarokên li du diya xwe dikin qarîn, heya deng tê de hebûya bikira qarîn.

Bê rawestan matmayî li dora xwe dinihêrî û ji tiştên didît ne bawer got: "Qey ez hîn di xewnan de me." Lê bi banga diya wî ya ji şefeqa Xwedê de rabûbû, ji ser ban daketibû, nivîn hilanî kar û barê xwe sivik kiribû û her çendakî carekî nêzî pêpelokan dibû berê xwe dida jor û digot: "Kuro law! De rabe, waye roj

hate nivro tiralê Bexdê! A waye zarokên çiyayîyan ji çiyê êzing dane hev, hatin firotin, dan û standina xwe kirin û vaye dizivirin û tu hîn razayî. Lo Simko! Simko Beg! De rabe. Ma qey tu ji tava daye serê te, mêşên ku dikin te bixwin jî aciz nabî." Simko hîn devê wî erinekê ji hev çûyî li dora xwe —li ezman, li erdê, li çiyayên pel pel li dû hev du xwe veşartine, li dar û beran, li dehl û rezên di pala çiyê de, li xîzarê li dora textê razanê pêçayî, nivîn û amûrên xwe yên li ber serê xwe danibûn dinihêrî giş ji serî heya binî sor bûbûn. Destê xwe dirêjî heste û qutiya xwe ya cixarê kir. Dît ku destên wî, tilî û neynûkên wî jî sor bûne. Hêdîka ew bera bêrika xwe dan, xwe bera jêrî text da. Hêdî hêdî ji pêpelokan daket û bi lez nêzî diya xwe bû û got: "Yadê ma ev çî bobelat e?!" Diya wî carûda di destê xwe de avêt ber diwarê hewşê û got:

- Bobelat, çî bobelat, bobelata çî? Kuro ma hingî tu li ber tavê radizêyî gêj dibî, de qey tavê li serê te xistiye.

- Ma tu li dora xwe, li xwe li min nanihêrî, yadê ma heya mêş jî sor bûne.

- Erê, erê ez dinihêrim. Çavên te yê ji xew nepişîne û tu li ber tavê gêj bûyî dinihêrim. De here ber kaniyê û serê xwe bide ber avê bila tu bi ser hişê xwe de werî. Waye sifre, sifra te ya axayan, mîrê mîran hîn li erdê ye. Mêş kumişîne ser, ger ji te re hiştibin here tişteki di ber dilê xwe ke û bi gaziya bavê xwe de biçe. Vê sibehê digot: "Ger Simko beg rabû bila were berî ku biçe dibistanê ez ê pêdiviyên wî çî ne ji wî re bistînim." Qey çend tişt miştên din yên ji te re lazim wê bistîne. Here çarşiyê ba wî, hinekî bilezîne. Ka tê li wî bajarê biyan çî bikî, wê kê sibê zû te şiyar bike? Hew Xwedê zane, belbî jî tu rojekê ji ne gihîştîyî ser dersên xwe yên sibê."

Simko li dêya xwe, li helwesta wê ya wekî herdem seyir nihêrî û dîsa got: "Yadê a niha ji bo Xwedê ka hela hinekî li dora xwe, li xwe, li min binihêre. Ma tu tişt ne hatiyê guhertin, yadê, keçê ma qey ez dikim dîn bibim? Binihêre her der sor bûye! Li dinyê çî hebe sor, sorî kur bûye. Heya mêş jî, ew mêşên genî jî sor bûne û te ne xem e."

Serê xwe çiyameyî jor kir, destê xwe ber bi esmanan ve vekir rê dêya xwe da û got: "Binihêre! Esman sor, çiya sor, tu sor, ez sor, heya dar û berên di hewşa me de jî sor bûne. Binihêre êdî esman ne şîn, ewr ne

spî, çiya ne cûnik, dar ne şîn, tu ne esmer, kulilkên di qutikan de ne zer û mêş jî ne reş ê genî ne.”

Diya wî gelekî aciz û ji lawê xwe bi şik:

- Kuro ma tu qala çî dikî? Îja kî bîra ku bêje her tişt sor bûye. Îja şîn, kesk, spî, sor, zer û cûnik çî ne?

- Yadê tu henekê xwe bi min dikî, an rast dibêji? De ka bêje ma berê esman ne şîn, dar ne kesk, çiya ne cûnik û tu, tu ne esmer bû. Ev kulilkên di qutikan de te bi destên xwe çandibûn ma ne zer bûn?

Diya wî berê xwe ji wî guherî, wekî bêje: “Ji xwe berê tu ne pir bi aqil bûyî, îja hingî li ber tavê radize teyš û gejtir bûye.” Û bîlez ji wî bi dûr ket ku biçê tevirdanê. Tevrikê xwe rahiştê li wî ho jî veneda û ji derî derket û çû.

Simko di cihê xwe de matmayî hîn rawestiyabû. Hêdî hêdî meşiya kete hundir, li hundir li amûrên malê yek bi yek nihêrî, ew jî tev de sor bûbûn. Rengên di navberê de jî tune bûn. Sor, her tişt sor! Merş sor, diwan sor, derî û paceyên hundir jî tê de her tişt, her tişt mirov digot qey wekî ku bêçikên di gebûle de dabûbin di rengê sor de dabûne, sor, sorî kur bûn.

Diya wî jî çûbû, wekî ku bi şepelê ketibe bê rawestan li her tiştî dinihêrî û dikir ne dikir fahm ne dikir ku çima her der û her tişt sor bûye. Ji dêya xwe re gotibû tew dêya wî henekê xwe pê kiribû û ji wî re gotibû: “Tu qala çî dikî, îja reng çî ne? Kesk, şîn, zer, cûnik çî ne?”

Simko hêdika xwe da ser dika hêwanê, fikirî xwîn li xwe sar kir û xwe bi xwe got: “Welle ya ez dîn bûm yan diya min.” Ka ez herim çarşiyê û hinekên ji diya xwe bi aqiltir bibînim. Qet tune de belkî ew bersivê bidine min.”

Rabû wekî ne hişyar çû ku libasên xwe li xwe bike dît ku libasên wî jî sor bûne. Rahişt pantorê xwe keniya. Pantorê sor, wax, wax... ez ê vêga pantorê sor li xwe bikim. Nabe. Pantorê xwe yê di dest xwe de avêt, deriyê dolabê vekir ku yekî din, yekî di rengê din de bibîne û li xwe bike. Lê ew jî tev de sor bûbûn. Li yê xwe yê berê zivirî li xwe kir û çû ber awênayê. Li xwe nihêrî, ji xwe tirsîya heya sipikên çavên wî jî sor bûbûn. Bê çare libasên din jî yên mayî yên sor li xwe kirin û derket ku biçê çarşiyê. Di rê de wekî dînan li

der dora xwe dinihêrî, ya balkêş kesên ku li ser rê li wan rast dihat ji wekî diya wî siruştî tevdiqeriyên û wekî ku ew dîn bûbû li wî dinihêrîn.

Li wî alî li vî aliyê rê çî hebûya tev de sor bûbûn. Mirîşk, dik, pisîk, çêlek, ker, beran, nêrî hema pêrgî çî hat sor bûbû. Pêrgî kê hat qala rengan, qala rengên cuda dikir û tu kesî ji wî re tew ne got: "Tu dibêjî çî?" Hema hema gişan wekî diya wî digotin: "Kesk, şîn, zer îja ew çî ne qey tu bi zimanekî din bi me re dixivî." Hinekan jî digot: "Wa! Ango çûye dibistanê bajarên mezin, zane bûye tiro. De wê de here! Her xwe li ser serê hinekî din qure bike. Durbe nedikê heram!"

Neçû ba havê xwe, polî poşman di nig de, bi şûn de veqerîya. Êdî debar ne dikir çavên xwe digirt û diket nava xeyalan. Xeyalên rengên ku bêrî wan dikir, ew yek bi yek dianîn ber çavên xwe, dianîn bîra xwe. Bi xeyalan dinyayeke ku gişî reng tê de hebin diafirand. Di navê de dijiya têr nedibû. Di wê dinyayê de dima ji dinyaya rastîn dûr diket, ne dibû. Destê xwe êdî ji kar û barên dinyê şûstibû, ji mirovên yek rengî dijîn şûstibû, ji mirovên li rengên din nagerin û tew nizanin şûstibû. Ji bîrkirin û ji ne daxwazkirinên wan aciz û bê hêvî dibû.

Piştî çend mehan Simko êdî wekî koran dijiya. Ji ber ku kengî çavên xwe vekira sor didît. Her der sor, sorî kur bûbû û êdî ne dixwest kêliyakê jî çavên xwe veke. Keliyekî tenê ji li sor binihêre, sor bibîne, ne dixwest tenê di nava sor de bijî û xwe diavêt nava xeyalên rengîn.

Rojekî berê xwe da esmanê sor û heya çav çavan didît di nava sor de çû û çû û tu rengên din nedît. Fikirî ku êdî wê nikaribe di vî dinyaya xwerû sor de bijî û biryara xwe zelal kir ku terkî دنیا bibe. Biçe, bê rawestan biçe û heya ji sor rizgar bibe bimre ji rane-
weste biçe.

Sibehaka sor, bi destê sibehê re bê ku ji kesî re bêje, berê xwe da rojava meşîya. Bi şev û bi roj meşîya, bê rawestan sor li dû xwe hêla heya ji hêz de ket meşîya, revîya, lezand, bezand. Nêzî du mehan çû. Ji sor xelas nebû. Piştî du mehan meşê hêdî hêdî çend rengên din dît. Kulîkên zer, mor, spî, çiyayên cûnik, bahr û esmanên şîn, dar û berên kesk, dît. Wekî bi şepê ketibe li wan dinihêrî. Bêhn dikir, maç dikir têr nedibû dîsa li wan dinihêrî. Piştî demekê ku ji rengên cuda têr bû û hinekî hişê wî bi serê wî de hat ji bo ku rengan pêşî gelên xwe yê reng ji bîr kirine bike kete nava livekê. Çî rengên li derdora xwe dît da hev, giş xistin turikekî û berê xwe da rojhilat. Bi şev û rojan bi mehan meşîya. Bi halekî hejar, westiyayî û ji halde ketî xwe gihand malê. Hêdîka deriyê sor, yê malê vekir, kete hewşê. Kera wanî sor hîn li hewşê û hîn jî sor

bû. Li erdê, li ezmana nihêrî.

Vê payîza paşin pelege tenê çiyê bi daran ve nemabû, pelên ku xwe bi tengala bayê sor ve berdabûn wekî bayê sor li wan ketibe tevde weşiyabûn, yên bi raterqa baranên sor ve ketibûn jî tevde di koncalan de riziyabûn, bûbûn ax di navê de kuvarkên sor şîn hatibûn.

Ewrên giran ê di rengê xwîna sarbûyî de sor seranserî ezman zefî kiribû. Carinan çend dilopên baranê ên sor li rûyê erdê dixist radiwestiya, ewr bela dibûn. Tu ne diçû ewrên bela bûyî hinek li rojava, hinek li rojhilat xuya dibûn. Wekî du artêşên ku êrişî hev dikin ji ber hev diketin û dîsa bi lez hinek ber bi rojhilat hinek ber bi roj ava de direviyan. Serdestî ji rojê re dima roj ji xwe bawer li jor weke agir tîn li dora xwe belav dikir.

Bi dilşadiyeke ku berê berê rengan pêşî dêya xwe bike bangî diya xwe kir. Diya wî li hêwanê li ser dikê rûniştibû û hîn jî sor bû. Çav li wî ket, bi bergiya wî ve pengizî, bi qarîn xwe avête wî. Simko li rûyê diya xwe nihêrî bişîrî û got: "Dayê vayê ew rengên ku min qala wan dikir min tev de anîne û bi kêf destê xwe dirêjî tûrikê xwe kir. Hêdîka devê wî vekir û destê xwe rada nava tûrik, poşman bû, destê xwe kişand tiştên reng rengî yên di tûrik de di derbekê de bera ber diya xwe dan û bi kêf. Ziq li rûyê diya xwe nihêrî, diya wî serê xwe hejand, bi pistîn tiştin got û zikê xwe bi lawê xwe şewitand. Simko ji lênihêrinên diya xwe yên vala aciz, berê xwe da rengên ku anîbûn. Bi lênerîne re çavên wî çûn nava serên wî, xwêdaneke cemidî xwe ji eniya wî avêt rûyê wî yê sor, sortir bû çend hêstirên sor di kêleka çavên wî yên ne dilşad de civiyan û herikîn ser gepên wî yên kort bûne. Çavên xwe girt, ji ber ku kengî aciz bibûya çavên xwe digirt, kengî bêriya rengan bikira çavên xwe digirt û digot qey hema çavên xwe veke wê her tişt wekî ew dixwest bibe, a rast her tişt wê bikeve rengên xwe yên berê.

Demeke dirêj çavên xwe venekir, hêdî hêdî xwe bera nava xeyalan, xeyalên reng rengî da, heya li xwe, li rastiya xwe veqerîya tibabek zeman derbas bûbû. Hêdîka bi dest pelînkê dik peland û xwe bera ser da û vêca kete nava fikr û ramanan. Divê çareseriyak bidîta û biryar da heya ku çareseriyekê nebîne her roj biçe oda xwe ya sor, deriyê sor li xwe bigre û bifikre, kûr bibe, tîr bibe.

Demek dirêj ji hundir derneket û dît ku her ku difikire, tîr dibe, kur dibe ji sor xelas dibe û der dora wî jî hêdî hêdî li rengên xwe yên berê vedigere. ❀

DOSYA

TRT ŞEŞ 'İNKÂR'ın neresinde?

- Cumhuriyet tarihi boyunca Kürt kimliğinin ve Kürtçenin yadsınması üzerinden bir strateji izleyen devletin kendi bünyesinde TRT Şeş adı altında yayına başlaması nasıl açıklanabilir? Kürtlerin ulusal kimlik eksenindeki taleplerinin (anayasal tanınma, ana dilde eğitim, Kürtçe yayıncılık gibi) karşılanması açısından TRT Şeş nasıl bir ağırlık taşır? TRT Şeş'li mevcut durum öngördüğü ya da öngörmediği avantaj ve dezavantajlarla birlikte Kürt kimlik mücadelesi açısından yeni bir duruma işaret ediyor mu?

- Kürdün ve Kürtçenin inkârıyla şekillenmiş tarihsel resmî gerçekliğin, TRT Şeş'le birlikte daha bir görünür olan, fiili ve hukuki açmaz ve çelişkilerinin giderilmesi nasıl mümkün olacaktır?

- Kürtçe TV yayınının zamanlaması ve sürekliliği konusunda kuşkular var. Devletin ve hükümetin niyeti konusundaki tartışmaları da hesaba katarak bu kuşkuları nasıl değerlendiriyorsunuz?

- TRT Şeş'in yapılandırılması sürecinde genel itibarıyla DTP çevresindeki kültür, sanat, aydın birikiminin (bu çevrenin tutumundan bağımsız olarak) dışlandığı görüldü. Yine aynı şekilde, YÖK Başkanı'nın bazı üniversitelerde Kürt dili ve edebiyatı bölümü kurulacağına istinaden, Türkiye'de yıllardır faaliyet yürüten Kürt Enstitüsü ve diğer Kürt kurumlarından değil de, Paris Kürt Enstitüsü veya Erbil'deki üniversiteden yardım alınabileceği belirtiliyor. Bu durum nasıl açıklanabilir?

Lütuf mu kazanım mı? Tuzak mı dayanak mı?

VEDAT İLBEOĞLU

TRT 6, namı diğer TRT Şeş yayına başladı. Ülke nüfusunun en az yüzde 20'sini oluşturan bir halkın dilinden yayın yapan bir TV kanalının olması demokratik ölçütler açısından oldukça 'sıradan' ve "lafı bile edilmez" türden bir 'kamu hizmeti'dir aslında. Ama söz konusu, Türkiye'nin Kürdü tanımazdan gelen malum devlet geleneği olunca işler değişiyor, farklı boyutlarla eklenilen mesele yine farklı açılardan tartışmayı gerektiriyor.

TRT Şeş'in, yıllardır mücadelesi verilen kimlik talebini karşılamak için kurulduğunu söylemek mümkün mü? Zamanlaması, hükümetin yerel seçimlere ilişkin hesaplarını gösteriyor. Ama sadece 'seçim yatırımı' demek de yüzeysel bir yaklaşım olmaz mı? "Sakincasız" sanatçı, şarkı ve stranlar dışında(!), Kürtlerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir platformdur diyebiliyor muyuz bu kanal için? Hayır! Olsa olsa, devlet –dublajlı da olsa– Kürtçe de konuşabildiğini göstermektedir. Ne konuştuğunu ya da neyi konuşmayarak ötelemek istediğini tahmin etmek de zor olmasa gerek.

Her Kürt, 'resmen' Türk sayıldıkça...

TRT 6'nın açılış mesajında, Başbakan, "Etnik kökenimiz farklı olabilir. Ama bizi birleştiren çok güçlü ortak değerlerimizdir. Bunların başında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı gelir..." demişti. Peki, TC vatandaşlığı Anayasa'da nasıl tanımlanıyor? Bu sorunun yanıtı, yani "Türkiye Cumhuriyeti'ne anayasal bağla bağlı olan herkes Türktür" şeklindeki Anayasa'nın 66. maddesi ortada durmuyor mu? Şimdi diyelim ki bu tanım, TRT Şeş ekranlarında Kürtçe dublajla aktarılmış olsun. Kürt sorununun kaynağının, yani Kürdün vatandaş olması için ille de Türk sayılmasının hâlâ anayasal hüküm düzeyinde olduğu gerçeğinin, bu kez de Kürtçe dikte ediliyor olması dışında ne değişir ki? "Her Kürt resmen Türktür" anlayışının hüküm sürdüğü resmî realite sürdükçe, kimliğin anayasal inkân devam ettikçe, TRT Şeş bir örtü işlevinden ibaret olmaz mı?

Evet, devlet, yıllara dayanan halk mücadelesi karşısında artık sürdüremez noktaya geldiği malum 'inkân' telafi ettiğini göstermek için, "bakın ben de Kürtçe konuşabiliyorum" diyerek bir hamle yapmıştır. Politik bir hamledir bu

ama öngörmediği boyutlara kapı aralanmıştır. Zira haksızlıkla malul bir tarihsel yaklaşımın 'çözümü' de defoludur, açmazlar ve çelişkilerle yüz yüze bırakmaktadır sahiplerini. TRT Şeş'le birlikte daha etkin ve sonuç alıcı kimlik mücadelesinin zemini daha da güçlenmiştir.

Bir kere, devletin Kürtçeyi tanımazlığı inadi iflas etmiş, dikış patlamıştır. O mahkeme ve meclis tutanaklarında "bilinmeyen bir dil" şeklinde geçirilen dil Kürtçeymiş meğer!

Yine, TRT 6 ve akabinde geleceği belli olan birkaç Kürdoloji bölümüyle Kürtlerin dil talebinin ve giderek Kürt sorununun esas olarak çözüleceği söylene dursun, aslında statükoda açılmış bir gedikten bahsetmeliyiz. Patlayan dikışlerden inkârcılığın haddi hesabı olmayan açmaz ve çelişkileri ortalığa saçılmış, daha bir görünür olmuştur şimdi.

Örneğin, devlet televizyonda Kürtçe konuşmaktadır ama W, X, Ê, Û, Ô gibi Türkçe alfabede bulunmayan "zararlı harf"ler nüfus müdürlüklerinde kabul görmemektedir. Newrozlardaki W meselesi yüzünden ya da ana dil talebi yüzünden açılmış yüzlerce davadan, okullardan atılmış öğrencilerden mi bahsetsek; Kürtçe olduğu için değiştirilen bölge, şehir, ilçe, sokak isimlerinden mi?.. Şimdi TRT Şeş'i kuranlar, bu ve daha nice çelişkiyi çözmekle karşı karşıyadırlar artık...

Patlamış dikışler daha da açılacak

TRT 6 ile Kürtlerin kimlik talebi asla karşılanmamış ama Kürt kimlik mücadelesinin daha da sonuç alıcı olmasının da yolu açılmıştır. DTP Eşbaşkanı Ahmet Türk'ün Meclis grup toplantısında yaptığı ve TRT'den canlı yayınlanırken anında kesilen Kürtçe konuşması buna örnektir. Kürtçe kanal kuran devletin yine kendi resmî TV kanalında Kürtçe konuşulmasına izin vermemesi ne kadar çelişkili ise, Kürtçe resmî TV yayını yapılabilen koşullarda Meclis'te Kürtçe konuşulmasının meşruiyetinin de daha bir güçlendiği açıktır.

Kürtler, ana dillerinin, ulusal kimliklerinin anayasal tanınması talebinde ısrarlı oldukları sürece, ve bu ısrar politik olarak da örgütlü bir halk hareketine dayandıkça, devletin attığı, atacağı her geçiştirici adım dönüp ayağına dolanacak, patlamış dikışler daha da açılacaktır.

Havaya atılan taş konuşabilseydi!

FERDA ÇETİN

Ağrı İsyanı'nın bastırıldığı 1927 yılında, İstanbul'da yayınlanan bir gazete, isyanı ve sonuçlarını bir karikatürle resmetmişti. Bir mezar ve taşının üzerindeki yazı, Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüze kadar sürdürülen Kürt politikasını ifade etmektedir. Mezar taşında şöyle yazmaktadır: "Muhayyel (hayali) Kürdistan burada meftundur (gömüldür)."

Tek millet, tek din, tek dil dayatmasından beslenen bu yaklaşım Cumhuriyet tarihi boyunca kabul gören, devletin ve hükümetlerin temel politikası olarak sürdürülme-ye çalışılmış, bu yaklaşım dışında, devletin ikinci ve farklı hiçbir politikası söz konusu olmamıştır.

Ancak Kürt halkı başından itibaren, imha-inkâr-asimilasyon politikasına karşı kesintili ve örgütsüz bir mücadele yürütmüş; bu mücadele, 1978'lerden itibaren kesintisiz mücadeleye kavuşmuştur.

Devletin bugün Kürt sorununda kaba inkârdan vazgeçmesi, imha politikası yerine yeni arayışlara girmesi; doğal ve sistematik bir demokratikleşme sürecinin sonucu değil; Kürt halkının gelişen siyasal bilinci ve örgütlü mücadelesinin sonucudur. Eğer bugün bazı 'kazanım'lardan, değişimlerden söz edilebiliyorsa, bedeli misli ile ödenmiş süreçleri görmezden gelmek, önemsizmiş gibi es geçmek de siyasal görüş farklılığı vs. değil, vicdan ve ahlak sorunudur.

12 Eylül sonrası Diyarbakır Askerî Mahkemesi'ndeki savunmalar baştan sona Kürtlerin varlığı ve Kürt realitesi konusunda mahkeme heyeti ile tartışmalardan ibarettir. Mahkeme tutanaklarına geçen tartışmaların özü "Kürtler vardır ve dili, kültürü ve yaşam biçimiyle ayrı bir halktır" temasıdır.

Türk hukuk sistemi içinde anayasada, yasalarda veya genelelerde Kürtçenin kabul edildiğine dair en küçük bir ibare söz konusu edilmez, aksine Kürtçe konuşma ve alfabe-deki bazı harflerin kullanımı nedeniyle yüzlerce ceza davası açılıyorken devletin bu lütfu, bu büyük ihsanı nereden çıktı?

'Yeni Kürtlük' imali!

Kürtlerin son 30 yıldaki mücadelesi ile devletin inkârı dayalı Kürt politikası aleni bir biçimde çökmüştü zaten. Bu çöküşle birlikte devletin Kürtler nazanındaki meşruiyeti ve kabul edilebilirliği de ortadan kalktı. Bu çok açık bir du-

rum. İşte yıkılan bu 'meşruiyeti' yeniden tesis etmek; Kürt halkının yükseliş içindeki gelişimini durdurmak için birtakım projeler geliştiriliyor. Amaç, Kürtlerin öz güçleri ile sorunlarını çözme dinamiklerini kırmak, örgütlülüğünü ve devrimci karakterini dejenera etmek ve siyasal kimliğinden vazgeçmiş bir 'Yeni Kürtlük' yaratmaktır.

Türkiye'de son iki yılda olanları doğru okursak durum da anlaşılır olacaktır. Devlet içindeki tüm alanlarda kıyasıya bir iktidar mücadelesi veren Nakşiciler ve ordu rekabeti uzlaşmaya dönüşmüş. ABD'nin doğrudan desteğindeki Fetullah Gülen'in derin ve programlı palazlanması devam ediyor. Asla uzlaşmaz görüntüsü veren Ordu ve AKP, bir koalisyon ile iktidarı paylaşacak noktaya geldi. Bütün bu uzlaşmaların iki temel nedeni var: Bir, Türkiye'de kim iktidar olursa olsun ABD'nin sadık bir işbirlikçisi olacak; iki, Kürt sorununun çözümü asla Kürt halkının kendisine, hele hele PKK'ye bırakılmayacak.

Bütün bu olanları görmeden, sorunu sadece "TRT6 iyi mi olmuştur kötü mü?" düzeyinde kategorize etmek, basit bir yaklaşım olacaktır. TRT6, sözü edilen olası 'açılımlar' ve Kürt halkını hesaba katmayan, tepeden inmece düzenleyicilik, aynı zamanda bir ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. AKP hükümeti ve bu 'açılımlar' reform diye nitelleyen Kürtler; Türkiye demokratikleşmiş, Kürt halkının temel hakları kabul edilmiş, Kürt sorunu asgari düzeyde çözülmüş, ama PKK hâlâ savaşı sürdürüyor gibi bir imaj yaratmak istiyorlar. Böylece PKK'nin mücadelesinin bir terör sorunu olduğu konusunda iç ve dış kamuoyunu hazırlamaya çalışıyorlar. Bu projeyi başta ABD olmak üzere AB, KDP ve YNK de açıkça desteklemektedir. Bütün bu nedenlerle bu karmaşık sürükleniş 'değişim' olarak adlandıramayız.

Tam da bu noktada devlet ve AKP iktidarı, Kürt özgürlük hareketi karşısında, Kürtler içinde kimden destek alabilecekse, onları önemseyecek, öne çıkaracak ve onlara onların sahip olmadıkları meziyetler atfedecektir. Devlet onlara ne kadar güç verebilirse onlardan da o kadar yararlanabilecektir. İşbirlikçiliğin temel yasasıdır bu.

Ayrışma ve netleşme...

Bu açıdan TRT6'yı tartışırken, Kürt halkını ve örgütlülüğünü hesaba katmayan düzenlemecilik ile, adına işbirlikçilik dediğimiz 'kötülük', bu bedeli başkaları tarafından

misliyle ödenmiş kazanımları kirletmekte, şüpheli duruma düşürmektedir. Bu noktada Bakunin'in devlet için söylediklerini TRT6'ya uyarlamamızın sakıncası yok: *TRT6 bir kötülüktür, ancak tarihsel olarak gerekli bir kötülük!*

TRT6 ayışma ve netleşme gibi, olağan zamanların çok zor bir faaliyetini hızlandırdığı için de hayırlı olmuştur. Devlet, uzun yıllar boyunca Kürtlüğünü inkâr eden kesimlerden işbirlikçileri kullanırdı. AKP hükümeti artık işlevsiz kalan bu tarzı terk etmiş, Kürt kimliğini inkâr etmeden Kürt hareketine düşmanlık yapabilecek kişilikleri görevlendirmektedir. "Devlet Kürtler" dediğimiz bu kesimin ortak paydası, Kürt halkının kendi dinamiklerine, kendi değerlerine burun kıvırmaları ve siyasi kimliklerinden vazgeçmiş olmalarıdır. DTP'ye karşıdır, AKP'yi desteklerler. Homeros'un Lotusiyenler Adası'nda hiçbir istekleri ve kimlik duyguları kalmayan, herhangi bir geçmişten ya da gelecekte kopuk, ballı lotus meyvası ile uyuşturulmuş Lotusiyenlerdir bu baylar ve hanımlar.

Peki bu televizyonu kurmak ve yönetmekle görevlendirilen şahıs da mı hiç kuşku uyandırmıyor?

İbranice ve Arapça dahil altı dil bilen ve yıllardır devletin istihbarat örgütünde çalışan Sinan İlhan'ın, Kürt olması tek başına ne ifade eder? Sinan İlhan Şehanlı aşireti ne mensup. Bu aşiret devletin 'hain ve yandaş aşiretler' arşivinde güvenilir listesinde¹. Bin maaşlı korucusu var ve hâlâ Bucak aşireti ile birlikte Kürtlere karşı savaşıyor. Bu kadar yetmez diyorsanız, Sinan İlhan'ı, 12 Eylül döneminde Urfa'daki faaliyetlerinden tanıyan Fuat Kav'a kulak verelim: "Sinan İlhan 12 Eylül'de Urfa'da, faşistlerle birlikte Kürtlere kurşun sıktı..."²

TRT6'yı benimseyerek orada çalışan Kürt yazar, sanatçı ve siyasetçilerin durumunu masumane bir istihdam mı saymalıyız? Hayır ama onlara kızmak da Machiavelli'nin "İnsanlık ikiye ayrılır: Tarihi yapanlar, tarihin malzemesi olanlar" tasnifini inkâr anlamına gelir.

Geldiğimiz nokta itibarı ile artık ara yer, tarafsızlık, siyasetler üstü gibi maskelere, örtülere yer yok. Ya devletten, Fetullah Gülen'den ve AKP'den yanasınızdır ya da Kürt halkından yana...

Bu 'sofra' nasıl kuruldu?

Muhsin Kızılkaya, Kürt sanatçıların TRT6'ya program yapmaları için cesur olmaları gerektiğini, kaygıların yersiz olduğunu, kendilerine baskı uygulayanlara; "siz de o zaman milletvekilliğinden, belediye başkanlığından, öğretmenlikten istifa edin" diyor³. Nilüfer Akbal sürgündeki Kürt sanatçılara seslenerek; "oralarda aç aç dolaşacaklarına gel-

sinler TRT6'da çalışınlar" çağrısı yapmış. Sanatçı Rotında ikisine de cevap vermiş: "Aç yaşamak onursuz olmaktan daha iyidir!"⁴

Zaten yabancılaşma dedikleri şey de bu işte. İnsani değerlerin, erdemlerin, ilkelerin unutulduğu, kapitalin ve malın tüketiminin ardından ruhun tüketimi... Bu çağın dağlarda gerillalara atılan etrafı san kırmızı şeritlerle süslenmiş "gelin devletin şefkatli kollarına sığın, teslim olun" bildirimlerine ne kadar da benziyor.

Sanatçı Rojin'in, "75 yaşındaki annem 'kızım cesur ol ve TRT6 ekranına çık' dedi. Ben de örgütü değil, annemi dinledim" sözleri⁵, Gündüz Vassaf'ın eski bir yazısını⁶ anımsattı; "Bir tanıdığım geçenlerde huzurevindeki annesini ziyaret etti. Yılda bir iki kez görüşüyorlar. Son görüşmelerinde de hal hatır sormuşlar karşılıklı. Anne, tanıdığımı 'aman evladım kendini yorma, kılona dikkat et' falan diyormuş ki huzurevi görevlisi araya girerek konuşmayı kesmiş. Tanıdığımı kolundan çekmiş ve az uzaktaki koltukta uyuklayan kadını işaret ederek, 'sizin anneniz bu' demiş"

Eğer olmuşsa böyle bir konuşma, eminiz ki Rojin'in konuştuğu da kendi annesi değil, devlet anadır.

Peki bu süreç sanatçıları nasıl etkiler?

"Belki bir süre rantçılara yarayacak... Ben şimdi Kürtçe okuyan bazı sanatçıların, savaşın en yoğun olduğu dönemde mehmetçik'e moral konseri verdiğini biliyorum... Ama hakikaten kimin ne olduğunu bilmek, unutmamak lazım. Bu ilkesizlik değil mi bizi bitiren, yok eden? Bence bu plastik ortamlar geçecek, bunlar bitecek... Her şey sofraya hazır bulunduğu herkes oturur ama o sofranın kurulma süreci çok zor ve meşakkatlidir."

Bütün bunları yanı sıra kalan aşkları çocuğu Rojin(!) söylemiş⁷. Pek de doğru söylemiş. Hem öyle çok uzun bir zaman önce de değil.

Spinoza'nın sözü ile bitirelim:

Havaya fırlatılan taş da konuşabilseydi eğer, kendi arzusu ile yola çıktığını söylerdi.

DIPNOTLAR:

- 1 2000'e Doğru, 3-19 Aralık 1987.
- 2 Fuat Kav, Röportaj, 30 Aralık 2008, ANF.
- 3 Sevinç Özarslan, Röportaj, Zaman, 10 Ocak 2009.
- 4 Rotında Yetkiler, Ya Özgürlük Ya Hiç, Özgür Politika, 16 Ocak 2009.
- 5 Sevinç Özarslan, Röportaj, Zaman, 10 Ocak 2009.
- 6 Gündüz Vassaf, Alzheimer Özgürlüğü, Radikal, 20 Temmuz 2003.
- 7 Yanım Kalan Aşkları Çocuğu Rojin, Röportaj, Murat Aktaş, MHA, 28 Ocak 2005.

TRT 6, Kürtlerin bir bölünü mi bir kazanımı mı?

FEHİM IŞIK

Tiroj'un bir önceki sayısında yayınlanan Kürtçe yazımda, henüz adı bile net olmayan, ancak kamuoyunun gündemine "Heşt TV" diye gimiş gelişme ile ilgili görüşlerimi Kürtçe yazdığım makalede belirtmiş, devletin Kürtçe yayıncılığa soyunmasının nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durmuştum. Bu dosyadaki değerlendirmelerim ise nispeten daha somut verilere dayalı olacak. En azından TRT Şeş yayına başlamış, neredeyse her Kürt aydın, sanatçı, yazar, siyasal ve kültürel çevre görüşlerini açıklamış durumda. Daha da ötesi, konuyla ilgili çeşitli anketlerin sonuçları da kamuoyuna yayımlandı. Bu veriler ışığında daha sağlıklı bir değerlendirmenin yapılacağı inancındayım.

TRT Şeş'in yayın yaşamına başlaması ile birlikte bir 'Kürt klasiğinin' bir kez daha yeniden yaşanmış olması, Kürtlerin önemli bir kesiminin neredeyse birbirinden tamamen zıt bakış açılarıyla olguyu değerlendirerek görüşlerini açıklaması, hiç kuşkusuz üzerinde durulması, değerlendirilmesi gereken önemli bir durum. Bunda, TRT Şeş'in yayına başlaması kararını verenlerin de yadsınamaz bir payı var elbette. Belki de bu tablonun yaşanması için özellikle böyle davranıldı. Ancak bu tutuma rağmen, Kürtlerin azımsanamayacak bir bölümünün, TRT Şeş'in yayına başlamasını Kürtlerin uzun erimli mücadelesinin sonuçları olarak görmeyip olumsuz bulmasının ya da bu yayına destek verenleri, TRT Şeş'in programlarına katılanları işbirlikçilikle suçlamasının haklı olduğu sonucunu doğuramaz.

TRT Şeş'in yayına başlaması kararını verenlerin payına gelince; bilindiği gibi TRT Şeş yayına başlarken Kürtlerin uzun yıllardır zor koşullarda üretimde bulunan kurumları hiçbir şekilde ciddiye alınmadı. Belki Kürt kurumlarının bu yayına destek verecek maddi ve teknik olanakları yoktu, ancak bu kurumların, bu kurumlarda çalışan yazar, edebiyatçı ve sanatçıların Kürt dili, kültürü, edebiyatı, sanatı konusunda söyleyebilecekleri çok şey vardı. TRT Şeş yetkilileri Kürtlerle kurumsal bir ilişkiye geçmek yerine tek tek bireylerle ilişkilenebilirliği yeğledi. Daha çok da DTP politikalarını benimsemeyen aydınların, yazar ve edebiyatçıların görüşü önemsendi. İş yapmak için ise Kürtlükle, Kürt dünyası ile hiç ilişkisi olmayan ve çoğunluğu daha önce de TRT'ye iş yapan, deyim yerindeyse TRT'nin 'sansüründen' geçebilmiş, onların bir dediğini iki etmeyen şirketlere ya da gelişmeleri ticari bir mantıkla değerlendiren Kürtlere öncelik tanındı. Bu da haklı olarak Kürt kamuoyunda TRT

Şeş'in samimiyetinin sorgulanmasına neden oldu. TRT Şeş'in yayına başlaması dönemindeki bu tutum nedeniyle PKK, DTP veya bu kesimlere yakın kişi ve kurumların zayıflatılmasının, Kürt siyasal çevrelerinin etkisizleştirilmesinin hedeflendiği biçiminde bir görüş de, ağırlıklı bir biçimde kamuoyuna yansıdı ki daha başlangıç aşamasında bu hedeflerin öne çıkarılması dikkat çekiciydi. Bu nedenle dahi olsa DTP'ye yakın siyasetçi ve aydınlar ile Kürt Enstitüsü ve Mezopotamya Kültür Merkezi gibi kurumların TRT Şeş'i samimi bulması beklenemezdi. Adını andığımız bu kurumlar ve dışındakilerin, hatta TRT Şeş'le çalışan Kürtlerin bir kesiminin bile TRT Şeş'e kuşkulu yaklaşmasının temelinde bu etkenler vardır.

Manipülatif yaklaşımlara karşı...

Elbet TRT Şeş'in yayına başlamasının kararını verenleri samimi bulmayan Kürtlerin bir müddet sonra oklarını TRT ile çalışan sanatçı, aydın ve yazarlara yöneltmesi, her biri onlarca yıl Kürt dili, edebiyatı ve sanatına hizmet etmiş bu insanları bir çırpıda 'cahş', 'hain', 'işbirlikçi' gibi kavramlarla rencide etmesi, miting ve gösterilerde, yayınlanan basın açıklamalarında, verilen demeçlerde bu sanatçı ve aydınlarla hakaretlere, tehditlere varan sözlerle saldırılması doğru bir tutum değil. TRT Şeş veya arkasındakiler samimi bulunmayabilir. En nihayetinde yapılan devlet yayıncılığıdır ve devlet yayıncılığı yapanların bunu bütünüyle iyi niyetli yaptıklarını söyleyemeyiz. Bu realite, Türkiye Cumhuriyeti gibi henüz resmî ideolojinin kısılcından kurtulmamış bir devlet yapılanması açısından daha da geçerlidir. Alt yapısı, bırakın evrenseli, yerel hukuk kurallarına uygun bir biçimde bile sağlamlaştırılmamış bir yayıncılık sürecinde, devletin, esas olarak Kürtlere yapılan haksızlığı ortadan kaldırma amaçlı bir adım attığını söylemek eksik kalır. Ama şu da bir gerçek ki atılan adımın niyeti ne olursa olsun resmî ideolojinin bilinen kurallarını alt üst eden, yeni ve önemli bir adım olduğu su götürmez. Hiç kimse bunu görmezlikten gelip üstünden geçemez, geçmemeli.

TRT Şeş'i değerlendirmeden önce tımak içine aldığım 'Kürt klasiği' yaklaşımını değerlendirmemin özel bir nedeni daha var. Hiç kuşku yok, Kürt insanı da 'vur deyince öldüren' diğer 'doğulu toplum' fertlerinden farklı değil. Kürt Enstitüsü'nden, TZP'den, DTP'den ya da PKK'den birileri TRT Şeş'i ya da bu kurumlara destek veren sanatçı ve ay-

dınları eleştirince, bunların etkisi altındaki insanlar arasında eleştirinin dozajını hakarete, hatta tehdide bile vardiabiliyor. Tehlikeli olan bu. Hedef toplumun demokratikleşmesi ise farklı görüşlere tahammül de demokratik toplum hedefinin olmazsa olmazıdır.

Bu arada, bazı medya kurumlarına yansıyan haberlerle ilgili de bazı belirlemelerde bulunulması gerektiği inancındayım. Zaman gazetesi ile Samanyolu televizyonu başta olmak üzere bazı medya organlarında PKK'nin TRT Şeş'e destek veren Kürt aydınlarına dönük tehditlerinden, hatta ölüm kararlarından söz edildi. PKK'ye yakın görüşleri savunan internet sitelerinde, gazete ve dergilerde, televizyon yayınlarında, TRT Şeş'te çalışan Kürt sanatçılara, yazar ve edebiyatçılara dönük olarak hoş olmayan söylemlerin dile getirildiğini söylemek mümkün. Ancak bu sanatçıları, yazar ve edebiyatçıların canına kastedecek direkt bir tehdidin yapıldığını, TRT Şeş'e destek verenlere dönük bir öldürme kararının alındığını PKK'nin kamuya açık kaynaklarında şimdiye kadar görmedik. Bunun aksine Türk ulusalcı ve ırkçıların TRT Şeş'te çalışan Kürt aydın, sanatçı, yazar ve edebiyatçılara dönük, daha çok internet sitelerinin 'okur görüşü' bölümlerine yansıyan açık tehditlerinden söz edebiliriz.

PKK ekseninin TRT Şeş'e dönük algısı farklı. TRT Şeş'in yayınlarını Kürt hareketini engellemeye, bitirmeye dönük bir girişim olarak algılıyor. Bu bakış açısından yola çıkarak Kürtlerin bu açılıma destek vermemesi gerektiğini belirtiyor. Böyle düşünmeyen Kürt aydın, sanatçı, yazar ve edebiyatçıları ise TRT Şeş'in yayınlarına destek verilmesi, hükümetin bu açılımının önemsenmesi gerektiğini belirtiyor. Adını andığım yayın organları başta olmak üzere bazı basın ve yayın organlarında *çatışma*, *tehdit* gibi gösterilmeye çalışılan algı, özetle budur. Ancak şurası da açık ki bu türden haberleri yayınlayan basın ve yayın organları, gazetecilik yapmaktan öte daha çok kendi hedeflerine uygun manipülatif yaklaşımlarla hareket ediyorlar. Bazen bu haberlerine PKK yanlısı olmayan ya da PKK karşıtıyla bilinen Kürt siyasetçi ve aydınlarını da alet ediyorlar. Temelinde bilgi kirliliği olan ya da Kürtleri karşı karşıya getirmeyi amaçlayan bu girişimlerin asıl amacı, hiç kuşku yok 'Kurtlar Vadisi'nin İslami versiyonu olan 'Tek Türkiye'nin bakış açısını egemen kılmaktır. Bu bakış açısının samimiyeti 'Tek Türkiye' dizisinin 'samimiyeti' kadardır. İşte, TRT Şeş konusunda eleştiriyi aşan bakış açılarının bırakılmasının, Kürtlerin karşı karşıya getirilmesine yönelik bahsettiğimiz manipülasyonun etkisiz kılınmasında da önemli olduğunu düşünüyorum.

Kürt kurumlar dikkate alınmadı

TRT Şeş'in kuruluşu çok kısa sürede kamuoyuna mal oldu. Devlet katında belki çok uzun süredir tartışılıyordu. Ancak yayın çalışmalarının kamuoyuna yansması ile yayının başlaması arasında neredeyse 3-4 ay gibi kısa bir sü-

re var. Bu süre içinde bir kısım Kürt aydını ile TRT Şeş'in kuruluşunu gerçekleştirmek üzere görevlendirilmiş yetkililer arasında ikili görüşmeler yapıldığı, bu görüşmelerden çıkan sonuçların 'ciddiye' alındığı, yayınların bu temelde planlandığı medyaya yansıdı. Ancak TRT Şeş'in kuruluş çalışmalarını yürütenler hiçbir Kürt kurumundan destek istemedi, bu kurumların görüşüne başvurmadı.

Kuruluş çalışmalarının yürütüldüğü dönemde Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı'nın (Kürt-Kav) Yönetim Kurulu üyesiydim. Vakfın o dönemdeki Genel Sekreteri Remzi Çakın TRT'ye *Vakıf Başkanı* adına bir mektup göndererek Kürtçe yayına başlanmasını olumlu bulduklarını ve destekleyeceklerini yazdı. Buna rağmen Kürt-Kav resmî bir muhatap olarak görülmedi. Aynı şekilde İstanbul Kürt Enstitüsü ve Mezopotamya Kültür Merkezi gibi Kürt kurumlarının da resmî olarak muhatap alınmadığı, görüşlerine başvurulmadığı kamuoyuna yansıdı. Kürtlerin yaşamını ilgilendiren ve Kürt sorununun çözümünde de önemli bir etkisi olacak bir konuda Kürtlerin kurumsal görüşüne başvurulmaması önemli ve ciddi bir eksiktir.

Önemli olan yasal güvencedir

Bir diğer eksiklik ise TRT Şeş'in yayına başlamasını ön gören yasalarda yapılan değişikliklerle ilgilidir. Bilindiği gibi TRT Şeş'in yayına başlamasından önce AKP'nin girişi ile TRT yasasında değişiklik yapıldı ve Türkçe dışındaki dillerle ilgili yayın yapılması konusunda TRT'ye geniş yetkiler verildi. Bu yasa Kürtler bir halk olarak, Kürtçe ise bir dil olarak anılmıyor. Üstelik bu yayın hakkı, yapılan değişiklik ile yalnız devlet kurumu olan TRT'ye veriliyor. Aynı haktan yararlanmak isteyen özel televizyonların önüne, istenirse binbir engel çıkarılabilir.

TRT yayına başlayınca başta Cengiz Çandar olmak üzere birçok yazar TRT Kanununda Kürtçe ismen anılmasa bile, yapılan yayının bu süreçten sonraki yargılamalarda ciddi değişikliklere neden olacağını, savcılar eskisi gibi siyasetçi, yazar ve yayıncılara çok kolay ceza veremeyeceklerini yazdı. Bu aydınların sözünü ettiği yargılamaların esasını daha çok *Medeni Kanun*, *Nüfus ve Vatandaşlık Kanunu* ile *Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarındaki* çeşitli ibareler oluşturuyor. Başka kanunlarda da Kürtçenin kullanımına engel olan, siyasetçi, aydın ve yazarları Kürtçenin kullanımına bağlı olarak hâkim önüne çıkaran ibareler var.

Savcılar, Türk alfabesinde olmayan harflerin kullanımı veya siyasi parti yetkililerinin Türkçeden başka bir dil ile propaganda yapmaları konusunu, Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının TRT Kanunu dışındaki diğer kanunlarda bulunan ibarelerden yola çıkarak yargılama konusu yapıyorlar. Bu türden yargılamalar halen de var. Çandar ve aynı görüşü savunan yazarlar, savcıların iyi niyetli davranıp bu türden yargılamalara yönelmeyeceklerini, birer iyi niyet ifadesi olarak dile getiriyorlar. Ancak, sonuçta savcılar 'ya-

salann verdiği güçle' hareket ederler ve 'yasaya uygun olmayan' bir durum söz konusu olduğunda da yargılama konusu yaparlar. Bu nedenle esas olan, işi savcılann iyi niyetine bırakmak değil, yasalardaki tüm anti-demokratik ve baskıcı ibareleri temizlemektir. TRT Şeş'in yayına başlamasından bile önemli olan olgu budur: Kürtleri ve Kürtçeyi yasal güvenceye kavuşturmak!

TRT Şeş yayına başladıktan sonra bazı anketler yayınlandı. Ayrıca çeşitli internet sitelerinde bir-iki sorulu anket forumları da okuyucunun ilgisine mazhar oldu. Bu anketlerin birçoğu incelendiğinde, sonuçların objektifliği açısından bir kuşku olmasa da temel bakış açısını siyasi argümanların belirlediğini görmek mümkün. Esas sorun, insanların Kürtçeye olumlu ya da olumsuz gibi bir ikileme bakmasının önüne geçebilecek düzenlemeler yapmak ve Kürt sorununun şiddetle ilişkisini giderek en aza indirmek, akabinde ise ortadan kaldırmaktır. Oğlu dağda gerilla olarak yaşamını yitiren veya işkencede, faili meçhulde katledilen bir Kürt ana TRT Şeş'in kendisini kandırmaya dönük bir girişim olduğu; evladını askere gönderip cenazesini geri alan bir Türk ana ise oğlunu öldürenlere iyilik yapılması gerektiği duygusundan kurtulmadığı müddetçe, toplum bu tür girişimlere hep şüpheli yaklaşacaktır.

TRT Şeş ve 'piyasa'

TRT 6'yla birlikte Kürtçe açısından bir pazar oluştuğunu ve yayınlar devam ederse bu pazarın giderek gelişeceğini söylemek mümkün. Çok sayıda Kürt -ki tüm aramalara rağmen "sicili temiz" Kürtler bulunamadığından önemli bir bölümü "sicili bozuk" ve kendilerine herhangi bir iş verilmeyen insanlar- TRT Şeş pazarından çeviri, dublaj, program yapımı, sunuculuk vb. işler yaparak 'pay' almaya başladı. Bu, başka alanlarda da Kürtçeye ilgiyi artırdı. Örneğin TRT Şeş ile birlikte Kürtçe kitap satışı konusunda ciddi bir artışın sağlandığını söylemek mümkün.

Birçok Kürt yazarı, çok eskiden beri Kürtçenin bir pazarının oluşması durumunda dilin daha hızlı gelişebileceğini söylüyordu. Ancak aynı iyi niyeti Kürt ya da Türk işadamlarının Kürtçeye yatırım yapabilecekleri konusunda taşımak biraz daha zor. Şu anda yayınlar bir devlet kurumu aracılığıyla sürdürülüyor. Devlet kurumu olan TRT bu yayınlarla herhangi bir kâr elde etmeyi amaçlamıyor. İşadamlığının merkezinde ise kâr vardır. İşadamları kâr etmeyeceği bir alana niçin yatırım yapsın? Belki bir kısım iş adamı, TRT'ye iş yapmak için yatırıma yönelir. Bu da tamamen ticari bakış açısını esas alan bir çalışma olacağı için belki Kürtlere katkıda bulunur; ancak Kürtçeye ne kadar katkıda bulunur, bu konuda şüpheler var. Ancak buna rağmen yayınlar giderek Kürtçeyi meşrulaştıracak ve bu da hem dile olan saygıyı, hem de bu alana dönük yatırımın artıracaktır.

Asimilasyon ve inkâr süreci bitmiştir

TRT Şeş açısından değerlendirilmesi gereken bir olgu da ret inkâr ve asimilasyon politikalarına dönük bazı Kürt aydın ve siyasetçilerince dile getirilen iddialardır. Bazı Kürt aydın ve siyasetçileri, TRT Şeş ile Kürtlerin asimilasyon ve kişisizleştirme politikasının devam ettirilmesinin amaçlandığını iddia ediyor. TRT Şeş aslında, asimilasyon, ret ve inkâr sürecinin bittiğinin göstergesidir. Bu nedenle TRT Şeş'in asimilasyona hizmet edeceğini hiç mi hiç düşünmemek gerekiyor. Daha da ötesi, Kürtlerin kaybolmaya yüz tutmuş birçok değerinin TRT Şeş ile arşivlenebileceğini ve tarihin yok olmaya yüz tutmuş tozlu raflarından kurtularak geleceğe aktarabileceğini de görmek mümkün. TRT Şeş, ciddi bir yatırımdır. Ne bir işadamları, ne de herhangi bir Kürt organizasyonu bunca maddi birikim gerektiren bir yükün altına giremezdi. Bu yükün altına ancak devletler girebilir. Irak Kürdistanı'nda devlet olmaya adım adım ilerleyen Kürtler, sözlü edebiyat ürünlerini arşivlemede bazı adımlar attılar. Ancak bu adımlar ekonomik olanaklarla, teknik ve akademik bilgi ve birikimle ilgilidir. Bu nedenle Irak Kürdistanı yerel hükümetinin, Kültür Bakanlığı'nın attığı adımlar ile TRT'nin olanaklarını kıyaslamak mümkün değil. Üstelik Irak Kürdistanı güçlerinin attığı adım Kürt nüfusunun büyük kütlesini oluşturan Türkiye Kürtlerinin pek yararlanabileceği cinsten de değildi. Oysa TRT Şeş ile çok kısa sürede, özellikle sözlü edebiyat ürünlerinin, dengbêj kültürünün derlenmesi açısından ciddi adımlar atıldı. Oluşan bu arşivin gelecekte Kürt araştırmacılarına ciddi olanaklar sunacağını şimdiden görmek mümkün.

TRT Şeş bir lütf değil

Elbet TRT Şeş'in tüm yayınları Kürt dünyasına hitap eden, Kürtleri cezbeden yayınlar değil. Hatta bazı dizi ve filmlerle Kürtler rencide bile ediliyor. Bu olgu da değişmeyecek, belki de giderek artacak... TRT'nin ya da geniş anlamıyla devletin-hükümetin bakış açısı bu yayınları etkiliyor ve etkilemeye devam edecek. Özel televizyonlar ya da bizzat Kürtlerin kendileri, Kürt dostları yasal Kürtçe yayıncılığa başladığında bu süreç tersine dönebilir. Şimdilik TRT Şeş'ten böyle bir beklenti içinde olmak doğru değil. Eleştiriler yapılmalı, yayınların düzelmesi için kamuoyu baskısı oluşturulmalı, ancak TRT aracılığı ile yapılacak yayınlarda mükemmel bir sonucun elde edilmeyeceği de bilinmeli. Esas düzelme, demokratik zeminde yapılacak yasal ve özgür Kürtçe yayıncılık ile sağlanı.

Son söz ise TRT Şeş yayınlarının nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dönük olsun:

Hiç kuşku yok ki TRT Şeş, Kürtlere sunulan bir lütf değil. Kürtler, yüzyılı aşan bir süredir hak ve özgürlükleri için ciddi ve ne yazık ki bir o kadar da kanlı bir mücadele veriyor. Bu ve bundan sonra atılacak her adım Kürtlerin kazanımıdır. Olgunun böyle değerlendirilmesi gerekiyor.

TRT Şeş ve dil hakları

HÜSNÜ ÖNDÜL

Kültürel haklar ve o arada dil hakları son dönemlerde çok konuşulur, tartışılır oldu. Kürtçenin radyo ve televizyonlarda kullanılması da dahil, bu süreci hızlandıran bir adım oldu TRT 6 (Şeş).

Artık TRT 6 24 saat Kürtçe yayın yapacak. Bu sevindirici gelişme, 1 Ocak 2009'da başladı. Bir gün önce de (31 Aralık 2008) AB ile yürütülen Katılım Müzakereleri çerçevesinde hazırlanan "Türkiye Ulusal Programı" Resmî Gazete'de yayımlandı. Televizyon yayınlarıyla ilgili Yönetmelik'in 2010'da çıkarılacağı yazıyordu, Ulusal Program'da.

Bu hızlanan trafiğin yerel seçimlerle bağlantısı var mıdır? Olabilir. Bence çok fazla önemi yok bunun. Birkaç istisna var ama. Yerel seçimlerle sınırlı bir süre yayın yapıp, sonra da kaldırma için bahane uydurabilirler mi? Evet bu mümkün. Çünkü, kamu otoritelerini Kürtçe yayını bizzat kamuya ait basın yayın organlarıyla yapmaya mecbur kılan bir yasa yok ortalıkta. Yasa var, mecburiyet yok. Yasa var, Kürtçe demiyor. Dolayısıyla tanınmış bu hakkın yasal düzlemde güvencesi bulunmamakta. İkinci konu, yönetmelik konusudur. Hükümet yönetmelik çıkarma konusunda iki yıl sonrasına randevu veriyor. Bu hiç de gerçekçi bir süre değil. Neden iki yıl sonraya gün veriliyor? Bu da kuşku duyulması gereken bir durum. İpe un serileceği inancı var. İş dönüyor dolaşıyor, güven konusuna geliyor. Devimi hatırlamak gerekirse, millet şöyle düşünüyor: "Osmanlı'da oyun çok!" Böyle düşünülmesi de doğal. Yasaklama, yalan dolanla yürümüş işler. Vurma kırma ile. Yurttaşın haklarına saygı gösterilmemiş; tanınmamış hakları, tanımlanmamış.

Bir iki ay önce TESEV "Kürt sorununun çözümüne dair bir yol hartası: Bölgeden hükümete öneriler" başlıklı raporunu açıkladı. Rapor'un 19. sayfasında dil haklarıyla ilgili olarak şöyle deniyordu:

"Yasal reformların gerekli olduğu bir diğer alan ise, dil haklarıdır. Kürtçe ve diğer dillerin özel kurslarda öğretilmesini ve Kürtçe ile diğer bazı dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasını öngören reformlar olumlu olmakla birlikte Kürtlerin taleplerini karşılamaktan uzaktırlar. Uygulamada getirilen bürokratik sınırlamalar, Kürtlerin bu son derece kısıtlı haklardan yararlanmalarını da engellemektedir. Örneğin, RTÜK özel kanalları Kürtçe yayın yapabilmeleri için gerekli olan izleyici profilini 2004'ten bu yana hâlâ çıkartmamıştır. Kaldı ki, Kürtçe yayını yapılabilmesi için izleyici profili koşulunun aranması, hakların kullanımının sınırlanma nedenleri arasında yeri olmayan bir koşuldur.

Kürtçe dilinin önündeki engellerin kaldırılması ve bu dilin korunması ve gelişmesi amacıyla atılması gereken adımlardan bazıları şunlardır:

Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu değiştirilerek tüm eğitim kurumlarında Kürtçenin ikinci dil veya seçmeli dil olarak kullanılabilmesinin önü açılmalıdır.

Örgütlenme ve ifade özgürlüğüne getirilen dil yasakları kaldırılmalıdır.

Yer isimlerinin değiştirilmesi önlenmeli, değiştirilenlerin Kürtçe ve diğer dillerdeki orijinal isimleri iade edilmelidir.

Bölgedeki camilerde vaazlar Türkçe/Kürtçe verilebilmelidir.

Bölgedeki sağlık kurumlarına yapılan atamalarda Kürtçe bilen personel tercih edilmelidir.

Bölgedeki eğitim kurumlarına yapılan atamalarda Kürtçe bilen personel tercih edilmelidir. Bölgedeki mahkemelere Kürtçe bilen personel atanmalıdır. Bölgedeki Devlet Tiyatrolarında Kürtçe oyunlar da sahnelenmelidir.

Üniversitelerde Kürt dili ve edebiyatı üzerine çalışma yapacak Kürdoloji enstitüleri açılmalıdır."

Birleşmiş Milletler-Unesco, 1999 yılında karar verdi ana dil gününe. 21 Şubat Uluslararası Ana Dili günüdür. Dünyada 2000 yılından bu yana kutlanıyor.

Kürtçe bir zamanlar yasayla (2932 sayılı Kanun) yasak diller arasındaydı. Anadili Kürtçe olanlara, 'anadilini kullanamazsın' deniyordu.

Yüzyılın en önemli oyun yazarlarının başında sayılan H. Pinter, 1985 yılında Türkiye'ye geldi, dinledi, gördü, tanıklık yaptı ve 1988 yılında *Dağ Dili* adlı oyununu yazdı. Oyunda anlatılan olaylar, (yasaklanmış diller) burada, Türkiye'de, bu rejimde geçiyordu.

Bir parantez açalım. Devlet çok kızdı Pinter'a. Devlet Tiyatroları da. Devlet tiyatroları yüzyılın en büyük oyun yazana yok muamelesi yaptı, yapıyor hâlâ. Oyunlarını sahnelemiyor. Neden acaba?

Mevzuya dönelim: Epey mesafe alındı. Hepsisi de emek ürünüdür alınan mesafelerin. Bedel ürünü. Hâlâ yasaklama rejimini sürdürmek isteyenler var. Ve hâlâ yasalarda (Siyasi Partiler Kanunu ve Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun) yasaklar var. Onlar da bir gün aşılacak.

Kazanımları anayasal ve yasal dayanaklara kavuşturmak lazım. Ama unutmayalım, hukuksal kazanımlar kadar haklara ve özgürlüklere sahip çıkma bilinci de lazım.

Özgürleşmenin şartıdır bu.

AKP'nin TRT 6 çalımı ve Kürtler

SAMI TAN (İSTANBUL KÜRT ENSTİTÜSÜ BAŞKANI)

AKP'nin Kürtçe televizyon çalımından sonra, Kürt dili ile ilgili tartışmalar yoğunlaşarak devam ediyor. Her gün konunun yeni bir boyutu gündeme giriyor. Bu süreç, beraberinde nasıl gelişmeler yaratır, belli değil. Ancak devletin bu projeden beklentisi, 29 Mart yerel seçimlerinde AKP'yi birinci parti olarak çıkartarak, Kürt hareketini siyasi olarak yenmek. Bu sonucu ve Kürtçe konusundaki çalımlarını gerekçe yaparak, "Kürtsüz Kürt Sorunu Çözümü"nü gerçekleştirmek.

Hükümetin ve devletin klasik zihniyeti, bu açılımı bir çalıma dönüştürmeyi, bunun üzerinden Kürt hareketini tasfiye girişimlerine hız vermeyi gerektiriyor. Beklenen muhtemel girişim, Roj TV'nin kapatılması için AB nezdinde girişimlerde bulunmaktır. İleri sürülecek argüman da şimdiden çeşitli düzeylerde dile getiriliyor. Tayyip Erdoğan, bu yayınlarla bir boşluğu doldurduklarını iddia ediyor. TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin, Sabah gazetesinde yayınlanan röportajında, insanların, antenlerinin yönünü Türksat'a çevirmek için uydu anteni satıcılarının önünde kuyruğa girdiğini iddia etti.

Bu anlayış bana, devletin her çıkardığı pişmanlık yasasından sonra yaptığı propagandayı hatırlattı. O propagandalarda da PKK'lilerin yasadan yararlanmak için kuyruklar oluşturduğu söylenmekteydi. Aynı anlayış devam ediyor. İbrahim Şahin'in bu iddiasına karşılık şu söylenebilir: Eğer dediğiniz doğru ise Kürtleri bu zahmetten kurtarın, karasal yayına geçin. Ayrıca Kürtlere de kendi dillerinde kanal açma imkânı sağlayan yasal düzenlemeler yapın, ya da izin verin Roj TV Türkiye'den yayın yapsın. O zaman herkes boyunun ölçüsünü alır.

Tabii devletin bu "diplomatik" girişimlerine bazı askerî eylemler de eşlik edecektir. Bir taraftan TRT Şeş, "Em di bin eynî esmanî de (Aynı göğün altındayız)" sloganı ile yayın yaparken, öte yandan aynı gökten Kürtlerin başına bomba yağdırılıyor. Hem de İsrail'in Gazze'ye yönelik yoğun saldırı düzenlediği bir dönemde, İsrail'in ve Amerika'nın desteği ile bu saldırılar yapılmakta, Kürt halkı mağdur edilmektedir.

Bu anlayış yerli yerinde dururken, hiçbir hukuki altyapı oluşturmadan yapılan bu açılımlar, insana ümitli olma şansı vermiyor. Ancak atılan bu adım, Cumhuriyet'in 85 yıllık inkâr politikalarının iflasına işaret ediyor. Bir dönem devletin bölgede görev yapan memurlara verdiği ek bir ödenek vardı, bu paranın halk arasındaki adı "Apo tazminatı" idi. Bugün yayınlanan TRT Şeş de -AKP ne kadar in-

kâr etse de- bir "Apo tazminatı"dır. Herkes bunun böyle olduğunu biliyor, ancak az kişi bunu itiraf etme cesareti gösteriyor. Örneğin, Taraf gazetesinden Rasim Ozan Kütahyalı, içi kan ağlayarak "Anılmazdı Kürdün adı gerillalar olmasaydı" gerçeğini itiraf ediyordu.

Gerçek Ergenekon ortaya çıkmadan...

Bu proje vesilesiyle konunun tartışılması önemli. Eğer bu tartışma derinliğine ve genişliğine yayılırsa, işler AKP'nin ve devletin beklemediği bir mecraya akabilir. Türkiye toplumu, devletin yıllardır yürüttüğü kirli savaşın bir hiç uğruna yürütüldüğünü görürse, bu savaş yürütenlerden hesap sorabilir. Geçenlerde bir gazetede yer alan bir yazı, bu konuda fikir verebilir. O yazıda; "bunca yıldır inkâr politikasını sürdürenler ortaya çıkılıp yargılanmadan, bu sorun çözülmez" deniyordu. Biz de aynı görüşteyiz. 20 yıldır Kürt halkına karşı yürütülen kirli savaşın sorumluları; yani "gerçek Ergenekon" ortaya çıkarılmadan, sorunlar çözülmez!

Bu kirli savaş, devleti kirli çetelere mahkûm ettiği için bugün yargılanan Ergenekon çetelerinin Bölge'de işlediği suçların üstü örtülüyor. Kürt tarafı yıllardır bir "Adalet ve Hakikatları Araştırma Komisyonu"nun kurulmasını istiyor. Her komisyon, her iki tarafta da işlenen savaş suçlarını ortaya çıkarır, sorumlularından hesap sorarsa, çözüm kolaylaşır. Ancak bu tartışmanın sağlıklı bir zeminde, muhataplarıyla birlikte yürütülmesi önemlidir. Bugünkü çarpık haliyle yürütülürse, tıpkı projenin kendisi gibi çözümsüzlüğü derinleştirilebilir.

Karşı mıyız, yoksa dışında mı bırakıldık?

Bugün "ana akım medya" denen holding medyasında yürütülen tartışmalara bakınca, bir "kendin çal kendin oynan" manzarası göze çarpıyor. Bu tartışmalara katılan kişiler iki kategoriden oluşuyor; bir projeyi kayıtsız koşulsuz kabul edenler var, bir de bu projeye ırkçı bir mantıkla karşı çıkanlar... Bunların dışında bir de kendileri orada olmadıkları ve oraya çağrılmadıkları halde, AKP'nin öne sürdüğü "Kürt aydınları" saldırılarına maruz kalan Kürtler var.

Devletin bu Kürtçe çalımında AKP'ye yakın kalemlerle bir argümanı var: "PKK ve DTP bu projeye karşıdır!" Durum gerçekten böyle mi, yoksa tam tersine; devlet yine Kürtleri bilinçli bir şekilde bu projenin dışında mı bıraktı? Bizce ikinci görüş gerçeği daha doğru yansıtmakta-

dir. Bunu daha net ortaya koymak için şu sorular sorulabilir:

Bu proje hazırlık aşamasında iken kimseye götürüldü mü?

Proje hazırlık aşamasında, konu ile ilgili olan çevrelerle tartışıldı mı?

Neden sürekli projeyi kayıtsız şartsız destekleyen Kürtler ile ırkçı bir mantık ile destekleyen çevreler karşı karşıya getiriliyor da, Kürt diline yıllardır emek veren, bedel ödeyen kişi ve kurumlar (siyasetçiler, belediye başkanları, milletvekilleri, Kürt kültür kurumları) bu tartışmaların dışında tutuluyor?

Üstelik bu işin muhatabı olan Kürtler, hazır bulunmadıkları ortamlarda neden hep diğerlerinin saldırılarına muhatap oluyorlar?

Şüphenin nedenleri var

Bizde amaç bellidir. Devletin "Kürtsüz Kürt sorunu çözümü"ne meşruiyet kazandırmak amaçlanıyor. Bu yapılırken, her zaman olduğu gibi bir "terör iklimi" yaratılarak, insanlar devlete biat etmeye zorlanıyor. İnsanların eleştirilerine tahammül göstermeyenler, kendilerini demokrat olarak göstermekten de geri durmuyorlar.

Birileri diyor ki; "Devlet bu kadar büyük bir adım atışırken Kürtler neden hâlâ memnuniyetsiz?" Biz de bu kişilere birkaç soru soralım!

Daha birkaç ay ewel, Amed'deki sivil toplum kuruluşlarına "Bekâra kan boşamak kolay" diyen Başbakan Erdoğan, nasıl oldu da birden böyle bir projeye onay verdi? Gösteri yapan Kürt gençlerine pompalı tüfekle saldırı-

ranları destekleyen, Kürtlere "İstemeyen gitsin" diyen Erdoğan, seçimlere birkaç ay kala nasıl oldu da böyle bir projeyi jet hızıyla hayata geçirdi? Üstelik Kürt dili ve kültürü önündeki yasal ve fiili engeller yerli yerinde dururken, Kürt dili ve kimliği anayasal güvenceden yoksunken, Kürt dili hâlâ "vatandaşların günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandığı dil ve lehçeler" statüsünde iken...

Kürtçe eğitimin hiçbir koşul altında eğitim dili olmasına izin verilmeyeceğinin belirtildiği, AKP'nin gizli planının açığa çıktığı bir dönemde, Kürtlerin bu projeye şüphe ile bakması çok mu tuhaf? Bizce hiç tuhaf değil. Asıl tuhaf olan, klasik inkârcı anlayışın iflas ettiği ortada olmasına rağmen, aynı anlayışın farklı biçimlerde sürdürülmesidir. Kürtlerin başına bomba yağdırırken, Kürtler bu projeye niye destek versinler?

Olması gereken, 85 yıldır ısrarla sürdürülen inkâr ve asimilasyon politikasının terk edilmesi ve Kürt halkının demokratik istemlerinin kabul edilmesidir. Bu yapılmadan bu tür çalımların beklenen sonucu vermesi pek mümkün görünmüyor.

Tartışmanın dışında bırakılan Kürtlerin söylediği şey budur. Bunu ırkçı görüşü savunularla aynı kategoriye sokmak büyük bir çarpıtmadır. Bu tür çarpıtmalar çözümü ötelemekten başka anlama gelmiyor. Kürt kurumları, bu projenin demokratik çözüme ve kalıcı banışa hizmet etmesi için mücadele yürütüyor.

Çünkü, ötelenen çözüm ise her gün halkımıza kan ve gözyaşı olarak geri dönmektedir.

Görülmesi gereken budur. Bunun için demokratik güçlerin alternatif tartışma platformları oluşturması önemlidir.

Diyarname

**Hay ji diyarê xwe hebin, nûçeyên xwe
ji Diyarnameyê bixwînin**

www.diyarname.com

Nûçe
Çand
Hevpeyvîn
Çapemenî
Serbest
Werger
Helbest
Çîrok
Quncik
Xêz
Foto-nûçe
Klîba hefteyê

Hayat devam ediyor!

MEHMET ATLI

"Kürt" kelimesinin "sorun" kelimesi ile birlikte anılması gerekiyor. Tüm kimliklerin "normal" karşılanması gerekiyor. Sorun kelimesi ile birlikte anılmak, gezegen üzerinde kendine Kürt diyen milyonlarca insanı yaralayan bir durumdur. Bu uğurda gerçekleşen her gelişme, atılacak her adım olumludur ve desteklenmelidir. Ancak atılacak her adımda konunun muhataplarının, yani örneğimizde Kürtlerin ve onların en geniş temsilinin, onayı, rızası, en azından görüşü alınmalıdır. Katılımcılık yalnız bir yayın için değil, idari, politik her karar için geçerli ilkesel bir meseledir.

Devletin ya da hükümetin TRT 6 açılımını böyle bir çerçeveye oturttuğumda buruk bir sevinç yaşadığımı söyleyebilirim. Sevinç, çünkü, bu adım yıllarca "yok" denen dilin "var" olduğunun, şöyle veya böyle, "kabulü" anlamına gelir. İnkâr ve asimilasyon siyasetinin iflasının ilan edildiği anlamına gelir. Sevincim buruk, çünkü, bu adım Kürtlerin en geniş temsil platformları ile görüşülerek atılmadı. Oldu bittiye getirildi. Yıllarca bu dilin olmadığına, eğitim sistemiyle, medyası, üniversiteleriyle inandırılmaya çalışılan Türklere en azından bir açıklama borçludur bu devlet. Kürtlere ise çok daha fazlasını...

Ama zaten daha iyisi de beklenemezdi herhalde, çap bu çünkü. Utanç büyük ve bedeli ağır. Öte yandan, atılan büsbütün önemsiz bir adım da denemez. Bu adımın siyasi anlamı zamanla anlaşılabilir ancak TRT 6'nın yayını çizgisi, programların içeriği, bu adımın başka bazı adımlarla desteklenip desteklenmeyeceği ile. Bu yüzden TRT 6'nın "hayırlı" olup olmadığı bundan sonra yapılacaklara ya da

yapılmayacaklara bağlı. Zaten sahip olduğumuz ve gaspedilmiş nice haktan birinin utangaçça iadesidir söz konusu olan ve devamı mutlaka gelmeli. Bu soğukkanlılıkla yaklaşmak gerek diye düşünüyorum.

...

Herkesin kendine göre bir dünya görüşü, yaşam koşulları, kariyer hesapları ya da düpedüz geçim derdi vardır, biliyorum. Hangi saikle olursa olsun, dileyenin bu yayınlara çıkmaya hakkı vardır. Tek başına bu karar kimseyi hain ya da kahraman yapmaya yetmez. Ancak meslektaşlarımıza tavsiyem, bu adımın siyasi anlamı toplumun her kesimince, tüm aktörlerce tartışılmadan, alınan pozisyonlar netleşmeden bu yayınlarda görünerek kendimizi yıpratmamamızdır. Bu stresi kendimize yaşatmamamızdır. Kendimce tavrım, bu konuda aceleci davranarak ne hedef ne de malzeme olmaktır. Bu tartışmanın bizim üzerimizden yapılmasına, siyasetin böyle dar bir alana hapsedilmesine ortam hazırlamamaktır. Bekleyelim, halkın bu yayınlara teveccühüne bakalım; TRT 6'nın tüm kimlikler, farklı mezhepler, etnik gruplar vs. önündeki engelleri kaldırmaya yönelik samimi ve kapsamlı bir çabanın bir parçası olup olmadığını görelim derim. Sonra da herhangi bir televizyon karşısında herhangi bir profesyonelin durması gereken soğukkanlılık ve sorgulayıcılıkla bir karar alalım derim.

Aslında bunca şeyi bile söylememe gerek yoktu.

TRT 6 karşısında en sade cevabım şudur:

Hayat devam ediyor...

Kürtçe konuşulacaksa onu da devlet konuşur!

ÖZGÜR SEVGİ GÖRAL

Devletin kendi bünyesinde TRT Şeş adıyla yayına başlamasını Kürt halkının yıllardır devam eden onurlu mücadelesinin bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Yıllarca düzenlenen bütün linç girişimlerine, yapılan bütün saldırılara, kontrgerillanın Kürt illerinde ve metropollerde yurttaşlarımızın ensesine sıktığı kurşunlara rağmen, onurlu Kürt halkı sanatçısıyla, kadını ve erkeğiyle, genci ve yaşlısıyla ana dilinde konuşma hakkını sonuna kadar savundu. Dolayısıyla TRT Şeş Kürt halkına yapılmış bir lütuf değildir, Kürt halkının mücadelesi bu ülkenin başbakanına ve devlet televizyonlarına Kürtçeyi öğretmiştir. "Kürt yoktur, dağlarda yaşayan dağ Türkleri vardır, onların karda yürürken çıkardıkları kart kürt seslerinden bu insanlara Kürt denilmiştir" diyerek absürtlüğü ve utanmazlığı doruklarına varan askerî oligarşinin siyaseti, Kürt hareketinin direngenliğiyle, Kürt müzisyenlerin şarkılarıyla, Kürt edebiyatçıların –Mehmet Uzun'u anmadan geçemeyeceğim– verdiği dünya çapında eserlerle, Kürt sinemasının sadece Türkiye'den çıkan değil Ortadoğu'daki tüm çeşitliliğiyle boşa çıkarıldı. Dolayısıyla TRT Şeş tüm bu mücadele deneyiminin bugün bizi getirdiği noktadır, orada kullanılan her Kürtçe sözcük için bu kahraman halk nice bedeller ödemiştir.

Kürtçe TV'nin zamanlaması ve sürekliliği konusundaki kuşkular bir yana, Meclis kürsüsünden Ahmet Türk'ün yaptığı Kürtçe konuşmanın yine aynı TRT tarafından idari bir tedbirle kesilmesi hangi Kürtçenin serbet olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. TRT Şeş'te konuşulan haliyle ya da başbakanın Diyarbakır'da söylediklerinde serbest olan Kürtçe Kürt halkının siyasi temsilcisinin ağzın-

dan duyulunca tahammül edilmez bir şey olarak kabul edildi ve hukuka aykırı bir biçimde sansürlendi. Ahmet Türk'ün konuştuğu Kürtçe Erdoğan'ın konuştuğu Kürtçeden ayrı bir dil midir ki engellenmektedir? Neden TRT Şeş'in Kürtçesi uygun bulunmakta, Ahmet Türk'ün Kürtçesi ise bu kadar rahatsız edici bulunarak keyfi biçimde engellenmektedir?

Dolayısıyla Kürt sorununun çözümü için ciddi hiçbir siyasal adım atılmazken, hala Kürtçe konuştuğu için insanlar cezaevlerine atılıyor, çok dilli belediyeçilik yapan Diyarbakır Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş salt Kürtçe hazırladığı broşür nedeniyle görevinden alınırken, DTP'li milletvekilleri Kürtçe konuştukları için yargılanırken AKP DTP'yi siyaseten tasfiye etmek amacıyla TRT Şeş kartını kullanmaktadır. Kürt halkının barış ve demokrasi mücadelesinde militarizm karşıtı, demokrasiden yana en küçük bir gerçek destek vermeyen AKP Kürt halkının mücadelesiyle konuşulan Kürtçeden TRT Şeş vesilesiyle faydalanmak, nemalanmak istemektedir. Tüm bunlar böyle iken, TRT Şeş vesilesiyle AKP devlet imkânlarıyla DTP'nin karşısına adaletsiz bir biçimde çıkıyorken bu kanalda yer alan Kürt yazar, sanatçı ve aydınlar, kendi niyetlerinden bağımsız olarak, bu adaletsizliğin bir parçası oluyorlar. Kürt halkının gönlü geniştir ama tam da yerel seçimler öncesi, tam da oluşturulan "millî mutabakat" sonucu özellikle bölgede DTP'nin karşısına diğer bütün partiler blok olarak çıkıyorken bu da pek iyi olmuyor hani.

terzarîma I

pel ji daran herikîn, tu kes nema
ma tu pesar î, dema mirin hat
doza çûyînê dikî, li ber xîreta çema

li pey hev meşîyan ka çi bajêr ka çi lat
ji dûr ve sûlava kevn dibîşîrî
dê porê te biweşe ka çi debar ka tebat

tu bitenê, tu bitenê, tu bitenê yî
ax nîzanim çîma fetîsî remla xîzê
Selîmo, şafiltîyo, xokuştin jî temirî

Selîm Temo

PÎSQOPAT

BAWER RONÎ

Hêdî hêdî dimeşîya ber deriya mezin a hesin re. Nobedar derî jê re vekir, piştê du-sê saniye li rûyên wî nihêrt û got;

-Tu bi xêr hatî cehnemê!

Di çardehê sibatê de, gotina dawîye ku mirov bixwaze bibihîse. Şevêk berê li Stenbolê, keçîka ku jê hez dikir pê ra bû. Û ji xwe re got; "Ma ji dildara xwe dîrketin heq e divê roja xoşewîstiyê de?"

Pir xemgîn bû û mehdê wî xira bû. Ji vê pêşwazîkirina nobedar qet hez nekir. Û lê nihêrt ku nobedar

dengê wî berê hatina wî belabuye her der. Serpel, bi helwestekî pir hişk wî pêşwazîkir. "Tu gihîştî vê negihîştî, te teşqeleyê derxîstîye, ha ji gavê xwe hebe! Ezê lingê te bişikîn im."

Şunda, "çawîş! Ha ev kes heya sibê spardê te, ger ku teşqeleyêk derê berpirsiyar tu yî."

-Ferman ya we ye kumandanê min."

Gava çawîş wê bir, bi dengêkî nizm û bi tirs; "Bira qurban bim, heya sibe di ciyê xwe de bê deng bisekin e, ne xwe leşkerîya min qet naqede."

Ber hêvarê çû çawîşê li ser ciyên xwe, xwe veziland û yara xwe a ku li Stenbolê hiştibû xeyal kir. Hin leşker strana diqirriyan, hin qîr dikirin, hin jî li wênê yên yara xwe, an ên dayîka xwe, an jî ên xwişk û birayên xwe mêzedikirin.

Li renza jêr dengê melodiyekî dihat; "Penceresîz kaldim anne/ uçurtmam tellere takıldı/ hani benim geçliğim nerde" -yadê bê şîbak ma me/ li tîla aliqî firfiroka min/ ka xortbûna min li ku ma?...- li milê rastê, renzeya jor de dengê; "bes e law! Bibir e! Helbestê wî terorîstê ev der de nayê gotin."

Û bi yek derb niqaşek derket navbera herdukan de.

Û disa; "ew kesên ku vê stranê bixwînin e û guhdar dike, herduk jî terorîst in!"

Ne dixwest û niyeta wî tune bû ku heya sibe teşqeleyek derkeve lê êdî hin îdarêkir; tu kes nikarî bû û mafên tu kesî tune bû ku wî biçuk bixista. Rabû serpiya û renza ku deng jê derket bi wî aliyê ve çû, di ku kesekî reng-leş spî, ji navtengê jor ve tazî, li ser ciyên xwe, xwe dirêjkirî ye.

Nava dilên xwe de; 'Ey xwedê yek mûyek, pirçekî tenê tune li ser leşên vî' şunda di ku kesên hat cem wî leşkerê nû ye, bi awayekî henekê xwe pê kir û kenîya. Ser vê, bi herdu lepên xwe çermên sing û Zîkê wî girt, wî hilda û ser renzê avet jêr. Kesên din bê lebtandin ma, şunde disa çû ser renza xwe û xwe dirêjkir. Leşkerên erdê bi bihnçikîyayî ma bû. Rastî ditirsiya jî lê vê yekê ne derdixist holê. Carek navê wî derketî bû 'pîsqopat'. Gelo mir, ger ku miribe êdî ez qet naqedîn im vê leşkeriyê. Ey

bi çavêkî tinazokî lê mêzedike. Wê demê vegeriya û pehînek li ser sînga wî xist. Nobedar li derî ket û terayî ser rûyê erdê bû. Demek şunde bi lez rabû ser piya û xwe da hev. Dema bi qundaxa çekê xwe êrîşî ser kir, hevalên wî ên din jî hatin alîkariya wî. Lê nobedarêkî din kete navberê û derdor di bédengiyê de ma. Dema ber bi nivîsevan ve çû, nivîsevan jê re got, serpel li benda te ye, dixwaze bi te re bi axif e. Tabî dema ku ev got, bi dilekî tirs... wê wext diyar bû ku nav û

xwedê! Çima tu tişt di riya xwe de nameş e? Piştê di ku wî birin revirê, demekî wî temaşe kir... Êdî humû alay ev 'pisqopata' ku nu hatiye diaxifi.

Belê êdî naqede...

Ji ranzekî din dengekî; "Tu ji ku yî keko?" ev deng jê re pir nas hat.

"Binêr bira, ew kesên ku te pê re şerkir, ji Qaste-monê bû, tu zanî evder de hemşerî û tertîbî heye divê haya te baş ji te hebe. Wusa poniji ku sibe wê der heqê wî de tahqîqatek derxin, lê wan ber sibê belakirin ciyê ku peywîre digirin. Wî nivîsîn şoforê tanqê ku li giştê alayê du-sê şoforê tanqê hebûn, ji ber vê yekê ewana, pir kesên giring bûn. Dema 'pisqopat' li yekîniya xwe teslîm bû, li xwe re hevalek di. Êdî sohbetê demdirêj despêkiri bûn. Di ku roj bi roj nirîna serpel jî guhîriya, êdî jê hez dikir, lê tu wate ne dida vê rewşê. Rojek nivîsevanên serpel ji rê got; "ew kesên ku tu pêra hevaltî dikî, her roj gotinê te digihijîne serpel." haya te jê hebe!

Ji vî gotinê pir aciz dibe û bi zorî nivîsevanê ikna dike ku ji bu sibê hêvare jê re nobet binivîsîn e, ji ber ku sibe nobeta hevalê wî hebû. Wextê sibe çû ciyê ber bi nobetê re, bi dengekî ku hevalê wî jî bibihis e; "Ew kesên ku gotinê min digihijîne serpel, ax! Ez bizanibim ew ki ye, ezê van gula tev di mejiyê wî de valabikim, ji xwe tiştî ku ez windabikim jî tune ye." Gava hevalê wî vî gotinê bihist reng û rûyê wî zer bû û 'pisqopat' li ciyê nobetdariyê fişeng li tivingê bar kir û berê lûleya wî da serî.

-Te çima vî ixanetiye kir bi min re?

-Bisekine, ji bo navê xwedê bise! Min xirabî û xetayekî mezin kir lê bi sonda yezdanê mezin, cardin tiştî wisa nabe.

Pisqopat, bi dilekî şikestî û xemgîn vedigere ciyên xwe û vî yekê famdike ku bawerî bi kesî nayê kirin li leşkeriyê. Nav tanqîya de kesekî mina wî jî tanqa û ji amurên wî fambikin tune bû. Rojek di tatbiqatê de, ew tanqa ku dajot, serkeftinekî mezin ser ket lê şoforê tanqa dinê wextê ku gule berda, di lulika tanqê û nava wî de du derket. Wê demê general vegeriya serpel; "Rifat, here binêr ka çiyê wî tanqê he ye?" wextê serpel Rifat ber bi tanqê vî çû, dageriya leşkerê xwe, wek ku ji wan re bibêje heqê xwe helal bikin. Psiqopat, cara yekem bû ku bêhêzibûna miroveki, ewqas qedêr nîz di ji serpel re xemgîn bû...

Ger ku agir bigira funyeyê wê nava tanqê biteqîya û çî navê de hebû ya wê bixista qîrik bişewitan da. Serpel ket hundir û barûtên ku şewitî bû dinav turîkekî de derxist avêt lê di nav xweydanan de wînda bibû. ❀

XATIR

Di çend salên dembihurî de min tevahiya xeyalên xwe ji bo xatirê evîne xistin dewrê

Bi berfa dilê xwe ya spî şuşt xewn û xeyalên evîne...

Bi şînahiya biharê re

Bi germahiya havînê re

Bi bayê payîzê re

Bi şilî û serma zivistanê re min çend deziyên xatiran li ser bendera dil xistin dezi...

Di hundirê wan deziyan de jî parîk xatir diyarî evînen xwe yên stûxwar kir! Û bi wan re jî ji hezkirinên xwe yên bela wela re qevdek xatir şand...

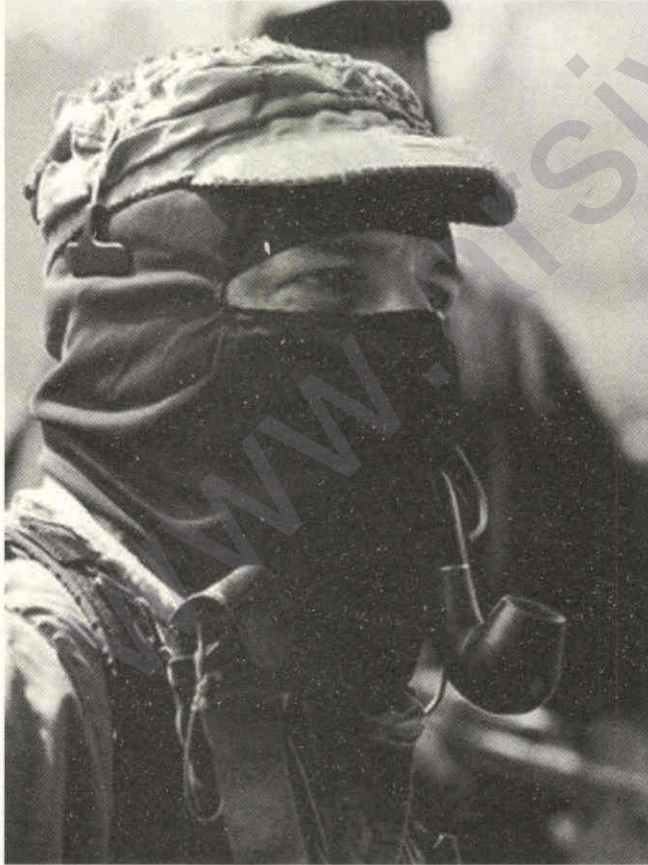
Reyhan Sarhan

ZAPATİSTALAR

'Başka bir siyaset mümkün!'

ZEYNEP GAMBETTI

2009 yılının Ocak ayında Zapatista hareketi olarak bilinen ve dünyada pek çok insanın hayranlığını uyandıran başkaldırı 15. yılına, başkaldırıya önderlik eden Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) ise 25. yılına girdi. 'Bu mücadeleyi biricik kılan nedir' sorusu pek çok açıdan tartışıldı aslında. Ancak kanımca bir nokta sürekli gözardı edildi. Meksika'da 1994'te siyaset sahnesinde peydah olan EZLN'nin 10 temel talebi içerisinde hem "bağımsızlık", hem de "özgürlük" kavramlarının ayrı ayrı yer almasını anlamaya çalışmak gerekir. Bu ayrımı irdelemekteki hedef, bizlere has coğrafyada nedense -ki bu nedenler üzerine çok ama çok kafa yormak gerekir- bir türlü vuku bulamayan farklı bir özgürlük deneyiminin dinamiğini kavramaktır.

Subcommandante Marcos

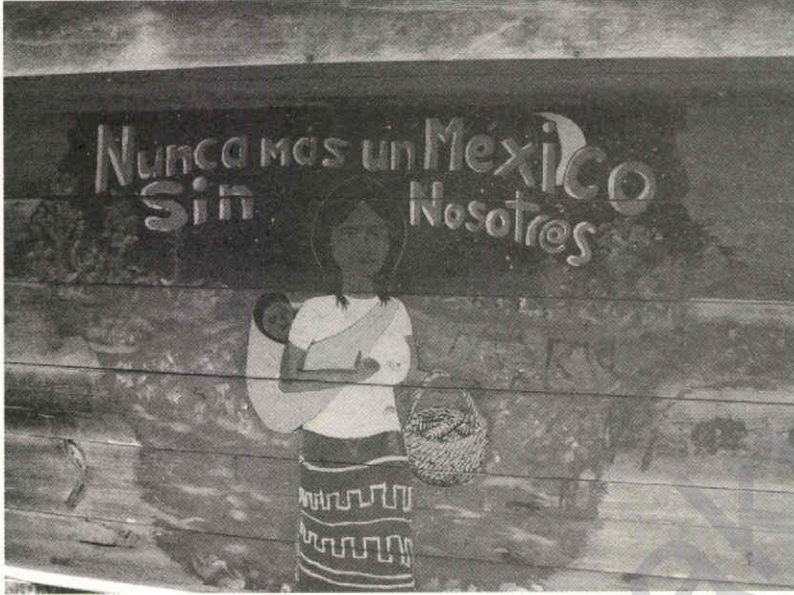
Bağımsızlık mücadelesi veren bir hareketin haricinin önderler tarafından oluşturulduğu fikrine göre bir toplumsal hareketi görünür kılan, ona bütünlük ve yön veren siyasi, entelektüel ve tinsel önderlerdir. Hareketin felsefesini, hedefini, şimdiki aşan gelecek ideallerini çoğunlukla kanaat önderleri belirlemiş; mağduriyetleri siyasallaştırarak onları "harekete" geçiren önderler olmuştur. Ancak Zapatista önderi Subcommandante Marcos'un maskesinin başka ve farklı bir mücadele anlayışına işaret ettiğini anlamak gerekir. Maske, bir "ego" nun hareketin tamamına ipotek koymasını önleme girişiminin bir parçasıdır. Zapatistaların yüzlerini kar maskeleriyle örtmeleri, halkla önderleri eşitleme amacı taşır. Hiyerarşileri zorlayan, asker ile sivil ayrımını belirsizleştiren bu uygulama, gerçek bir taban hareketi kurmanın da önünü açar.

Zapatistaları biricik kılan, reel politika olarak ifade edilen eril siyasetin, çatışma ve restleşme stratejilerinin, amaca götüren her tür araç mübahır mantığının, tabandan kopan önder çıkarlarının ve oy kaygısının çok ötesinde, yeni ve ilkeli bir siyaset biçimi geliştirmeye olan bağlılıklarıdır. Öyle ki, Zapatista örgütlenmesinin yedi temel ilkesi kanıksanan siyaset türlerinin çok kolay gözardı edebildiği, hatta harca-yabildiği, bir davranışsal etik geliştirmeye yöneliktir: kendine hizmet etmek yerine başkalarına hizmet etmek, emir vermek yerine itaat etmek, başkalarının adına konuşmak yerine onları temsil etmek, yukarı çıkmak yerine aşağıya inmek, alt etmek yerine ikna etmek, yıkmak yerine inşa etmek, dayatmak yerine önermek. Bu denli ilkeliliğin siyasette "idealist" kaçtığını ve mücadeleyi imkânsızlaştırdığını iddia edenlere verilecek en güzel yanıt, hareketin 25 yıldır, ayaklanmanın ise 15 yıldır sürüyor olmasıdır. Meksika ordusunun bölgedeki yoğun paramiliter faaliyetine rağmen, Zapatistalar ile geleneksel sol partiler arasındaki gerginliğe rağmen, bölgenin aşırı yoksul ve yoksun olmasına rağmen sönümlenmeyen direnişin sürebilmesi aslında bu ilkelilik ile ilintilidir.

Halkın hizmetinde bir ordu

1984'te Chiapas'ta yerli halkı klasik devrimci gerilla çizgisinde örgütlemek üzere Lacandon ormanına giden bir avuç solcunun halkın taleplerini göz önünde bulundurmadan adım atamayacağı, hareketin başlangıcında belli olmuştu. EZLN'nin beklentilerinin

barış." Sadece kendi çıkarları için değil, tüm insanlığın çıkarı için ayaklandıklarını iddia ediyorlardı... Verdikleri insancıl ve evrensel mesajı yaymakta olanüstü becerikli olan EZLN, 12 gün içerisinde Meksika'nın başkentinde koskoca bir meydana yüzbinlerce sivil taraftar toplayabilmiş ve savaşın durması yönünde bir baskı oluşturabilmişti. Hükümet, NAFTA

"Asla bir daha bizsiz bir Meksika olamaz"

aksine, yerli halk ile gerillalar arasında bir üst-alt ilişkisi kurulamamıştı, çünkü yerliler gerillalara güvenmiyor, kendi direniş tarihlerinin ve özyönetim mekanizmalarının verdiği güven sayesinde daha karşılıklı bir ilişki istiyorlardı. Marcos'un ağzından aktarmak gerekirse, yerlilerin "farklı bir yapılanması, karmaşık bir ayaklanmalar tarihi vardı ve dolayısıyla biz kendi yaklaşımımızı interaktif olarak değiştirmek durumundaydık." 1994 ayaklanmasında EZLN, yerlilere tabi olmaya razı olmuş, onların hizmetine adanmış bir ordu halini almıştı.

EZLN'nin kamusal alanda ilk ortaya çıkışı 1 Ocak 1994 sabahıdır. Meksika, ABD ve Kanada arasında serbest ticaret bölgesi oluşturan NAFTA anlaşması o gün yürürlüğe giriyordu. Aynı sabahın eseslatında San Cristobal şehrindeki eyalet valiliği binasını işgal eden bir avuç maskeli gerilla, şu on talebi dillendirdi: "iş, toprak, barınak, yiyecek, sağlık, eğitim, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, adalet ve

TA yüzünden gözler üzerindeyken, hiçbir açığı yakalayamadığı ve terörist damgası vurarak kirletemediği bu hareket karşısında ateşkese gitmek zorunda kaldı.

Ayaklanmanın ilk safhası, uzun bir arabuluculuk ve pazarlık sürecinden sonra, Şubat 1996'da San Andres anlaşmalarının imzalanmasıyla sona erdi. Hükümet Meksika'daki etnik ve kültürel çoğulluğun tanınması, yerli toplulukların kendi geleneklerine uygun yönetilme hakkının anayasaya sokulması, yerlilerin siyasette temsilini güçlendirecek adımlar atılması gibi talepleri yerine getirme sözü verdi. Ancak o yılın sonuna doğru Başkan Zedillo'nun sözünü tutmayacağı anlaşıldı. Zapatistalar da

"Zapatista Otonom Okulları'nda çocuklar kolektif bir dünya anlayışı ve ruhu içinde yetişirler."

bunun üzerine San Andres anlaşmalarını kendileri uygulamaya karar verdiler. 1996'dan bugüne dek birçok başka olay da oldu elbette. Ancak benim burada aktarmak istediğim, bir anlamda eril –ve uzun dönemde ol-

La Realidad'da Zapatista köylü kadınları

dukça kısır- olan bir restleşmeler tarihi değil, bunun arka planında gerçekleşen otonomi deneyimidir. Zira iktidarlar da, muhalif hareketler de, tarihlerini kahramanlarının merceğinden yazarlar. Oysa eril-militer bakış açısından pek de pırılıtlı gözükmeyen bir taban deneyimi vardır ki, hiçbir hareket ve ne kadar karizmatik olursa olsun hiçbir önder, bu taban olmadan var olamaz. EZLN'nin uluslararası sempati kazanmakta gösterdiği başarı büyük ölçüde Marcos'un ve ordu komutanlarının eseri olsa da, dünyanın kalbi çıplak tabanlı, cahil mi cahil, yoksul mu yoksul Chiapas yerlilerinin verdiği ödünsüz ve ilkeli mücadele sayesinde kazanıldı.

Bu halkın tarihi açısından ayaklanmanın ikinci ila dördüncü safhaları 38 otonom belediye oluşturulmasını içerdi. İkinci safhada 5 koordinasyon merkezi kuruldu. Topluluklardan vergiler alınarak kaynak havuzu oluşturuldu. Üçüncü safhada bölgedeki hükümet yetkilileri bilfiil kovuldu veya gayrimeşru ilan edildi. Temmuz 2003'ten itibaren bölgesel otonom yönetim birimleri kuruldu. Bunlara "deniz kabuğu" veya "salyangoz" anlamına gelen *Caracol* ismi verildi. *Caracol*, merkezi olmayan ama halkalar halinde dışarı doğru sürekli büyüyen bir yapıyı temsil ediyordu. Daha önceleri "Silahımız sözümüzdür" diyen Zapatistalar artık "En esash silahımız kurduğumuz düzendir. Biz kendi otonomimizi örgütleyeceğiz" diyorlardı.

Özgürlüğün güvencesi

Ancak siyasi-askeri bir oluşum ile taban demokra-

sisi sorunsuzca bir arada bulunamazdı. EZLN sivil halkın aldığı kararlara karışmaktan kendini alıkoyamıyordu zira. Dolayısıyla, yeni bir düzenleme yapılması gerekiyordu. *İyi Yönetim Cuntaları* bu süreçte doğdu. 2003'ten beri fiilen varolan cuntalar, ara ara EZLN tarafından beyan edilen kırmızı alarm dönemleri haricinde Zapatista topluluklarında en üst merciler haline geldiler. EZLN'nin elinde tuttuğu yegâne ayrıcalık, ulusal ve uluslararası sivil toplumla iletişimde söz sahibi olmaktı. Zapatistalar var olan siyasi alan içerisinde yer almayı da reddettiler. Amaçları alternatif bir siyaset şekli yaratmaktı. Şöyle ki: "Yöneticilerini denetim altında tutmayan bir halkın köle olmaya mahkûm olduğunu düşünüyoruz; biz özgür olmak için mücadele verdik, altı yılda bir efendi değiştirmek için değil."

Özgürlük ile bağımsızlık arasındaki fark kanımca burada yatıyor. Zapatista anlayışına göre, herhangi bir halk, etnik kimlik, dini grup veya sınıf, kendini ezen iktidara karşı mücadele veriyor olmakla "özgür" olamazdı. Mücadelesinde başarılı olmakla özgürlüğün önkoşulu olan bağımsızlığı garantileyebilirdi elbet; ancak kendi kaderini tayin etme hakkını elde ettiğini düşündüğü an, yeni efendilere tabi olmayacağını garantiye soktu. "Mağdur" öznenen "egemen" özneye geçmek için dışsal bir iktidara karşı mücadele etmenin yanısıra, benzeri bir iktidar yapısının içerde oluşmasını önleyecek bir örgütlenme modeli oluşturulmalıydı. Özgürlük bireyin hâkimiyetinin dışında gerçekleşmeyen, kendi katılımı olmaksızın kurulamayan bir varoluş haliydi. Otonomi sadece bir

halkın değil, onun içindeki her bireyin otonom olmasıyla kurulabilirdi ancak.

Ortaya çıkan sisteme göre, temel ve nihai karar verme merci köydür. Birçok köy Devrimci Zapatista Otonom Belediyelesi (MAREZ) adı verilen ikinci karar mercisi altında birleşir. MAREZ üyeleri kendilerine bağlı köy nüfusunu bir araya getiren Halk Meclisleri tarafından 3 yıllığına seçilen delegelerden oluşur; 15 yaşından büyük herkes (kadın ve erkek) delege seçilme hakkına sahiptir. İyi Yönetim Juntası (JBG) ise birkaç MAREZ'i birleştiren üst koordinasyon birimidir. Üyeleri MAREZ'ler içinden seçilir. Yönetime seçilmek bir avantaj değil, tam tersine angarya. Hiçbir maaş alınmıyor üstelik. Dolayısıyla kimse yönetici olmak için yanıp tutuşmuyor. Bir kez seçilen bir daha seçilmiyor ve böylece rotasyon sağlanmış oluyor. JBG'nin görevi,

belediyeler ve bunların hizmet ettiği köyler arasında koordinasyon sağlamak, köy veya belediye temsilcilerinin taleplerini dinlemek, topluluğu ilgilendiren projelere kaynak tahsis etmek, eğitim ve ortak toprak ve kaynakları gözetmek. JBG bir karar aldığı anda, bu kararın hem ilgili belediye, hem de ilgili köyler tarafından onaylanması lazım. Ayrıca ihtiyafl veya hak ihlali durumlarında adli merci görevini görüyor. Zapatistaların adalet anlayışına göre cezalar "kapatma" olarak değil, ihlali telafi etme olarak veriliyor. Zapatistalıktan atılmayı gerektiren bazı suçlar da var elbette, bir erkeğin karısına veya başka bir kadına şiddet uygulaması, alkol veya uyuşturucu kullanmak, kaçakçılık yapmak, hükümetten yardım veya rüşvet almak veya hükümetle işbirliği yapmak gibi. Yazılı bir yasal sistem olmasa da, bazı ilkeler zımni olarak Zapatismo'nun olmazsa olmaz şartları olarak kabul görmüş durumda.

Zapatista kurullarının hepsinde kararlar kolektif olarak alınıyor. Genelde herkesin bir kez konuşma hakkı var. Herkes sırasını kullandıktan sonra eğer tartışma tatmin edici olmadıysa bir kez daha söz alınabiliyor. Özellikle halk meclisi toplantıları 2-3 gün sürebiliyor. Aralarda dinlenmek için müzik eşliğinde dans ediliyor, herkes birlikte yiyor içiyor. Kararlar böylesi süreçlerin sonunda çoğunluk oyu ile alınıyor.

Zapatista kadınlar, Caracol Morelia

Ama oylamanın sonucunun herkes tarafından kabul edilmesi gerekiyor, yani herkesin sonuca razı olması kistası aranıyor.

Sağlık, eğitim, tarım

Zapatistalar, her alanda olduğu gibi sağlıkta da devleti beklemeyi bırakıp, gönüllülerin de yardımıyla, çok sayıda klinik inşa etmişler. Yerlilerin geleneksel tedavi yöntemleri de modern tıbbın öğretilerine katılarak, bitkisel ve doğal kaynaklar ağırlıklı bir sağlık sistemi oluşturulmuş. Bu sayede, yerlilerde kronik olarak vuku bulan birçok hastalığa çözüm üretir hale gelmişler. Bölgede bir adet tam teşekküllü hastane bile yapılabilmiş. Sağlık kadar bilgi ağırlıklı bir alanda formel eğitim kurumları olmadan ilerleme sağlanabilmiş olmasına şaşırın benim gibi "alternatifsiz" insanlara Zapatistalarla çalışan bir Fransız dışının verdiği cevabı aktarmak aydınlatıcı olur: "Sen dışılık fakültesinde bize aktarılan 6 yıllık bilginin hepsine ihtiyacımız olduğunu mu düşünüyorsun yoksa? Bilgi fetişizminin bilgi tekeli yarattığını görmüyor musun?" Keza, travma ile başetme konusunda 11 yıldır topluluklarda çalışan İspanyol bir psikoloğun ifadesiyle: "Biz Avrupa'da hastalandığımızda derhal doktora koşup tıbbi müdahale talep ederiz. Oysa hastalıkların önemli bir oranı psikosomatiktir. Yerli toplulukları tedaviye önce insanın kalbinden başlıyorlar, yani ruhsal halinden, kendisiyle ve çevreyle olan uyumundan. Tütsülerle, bitkilerle, dokunarak veya konuşarak birçok hastalığı tedavi edebildiklerine tanık oldum. İnsanı organlarına, dişlerine, vücut parçalarına indirgemeyen bütünlüklü bir bakış sayesinde ilaç veya klinik müdahaleye olan ihtiyacı önemli ölçüde azaltıyorlar."

Eğitim, Zapatistaların en ilerlediği alanlardan biri. Millî eğitim müfredatını, okullarını ve diplomasını reddeden Zapatistalar, kendi okullarını açmışlar ve müfredatı da kendileri belirliyorlar. Hangi derslerin öğretileceği ise eğiticiler, aileler ve çocukların kendilerinin katıldığı toplantılar sonucunda belirleniyor. Resmî tarih yerine Meksika yerlilerinin tarihi, fizik yerine politika, biyoloji yerine (veya yanında) tarım ve hayvancılık, resmî dil olan İspanyolcanın

rupalılar hastalandığımızda derhal doktora koşup tıbbi müdahale talep ederiz. Oysa hastalıkların önemli bir oranı psikosomatiktir. Yerli toplulukları tedaviye önce insanın kalbinden başlıyorlar, yani ruhsal halinden, kendisiyle ve çevreyle olan uyumundan. Tütsülerle, bitkilerle, dokunarak veya konuşarak birçok hastalığı tedavi edebildiklerine tanık oldum. İnsanı organlarına, dişlerine, vücut parçalarına indirgemeyen bütünlüklü bir bakış sayesinde ilaç veya klinik müdahaleye olan ihtiyacı önemli ölçüde azaltıyorlar."

Eğitim, Zapatistaların en ilerlediği alanlardan biri. Millî eğitim müfredatını, okullarını ve diplomasını reddeden Zapatistalar, kendi okullarını açmışlar ve müfredatı da kendileri belirliyorlar. Hangi derslerin öğretileceği ise eğiticiler, aileler ve çocukların kendilerinin katıldığı toplantılar sonucunda belirleniyor. Resmî tarih yerine Meksika yerlilerinin tarihi, fizik yerine politika, biyoloji yerine (veya yanında) tarım ve hayvancılık, resmî dil olan İspanyolcanın

yanında yerlilerin kendi dilleri öğretiliyor. Asgari veya azami eğitim süresi yok; çocuklar kendi kapasitelerine göre ilerliyorlar. Kimse okuldan atılmadığı gibi, not sistemi de yok. İhtiyaca göre çocuklar 1 ay okulda kalıyor, sonra 1 ay veya 15 gün ailenin yanına dönüp tarlada veya köydeki görevlerini yerine getiriyorlar.

Çocuklar kolektif sorumluluk almaya 15 yaşından itibaren başlıyorlar (okumak isteyen bundan muaf tutuluyor). 15 yaşına gelen her çocuk komisyonlarda çeşitli görevler üstleniyor. Tüm komisyonlarda bulunduktan sonra, 17 yaşına geldiğinde çocuğa toplulukta kalıp kalmayacağı soruluyor. Eğer kalırlarsa, ona da diğer tüm Zapatistalara hak tanınan büyüklükte bir toprak parçası veriliyor. Böylelikle miras derdi, aileye bağımlılık, ailenin çıkarlarını topluluğundan üstün tutma gibi faktörler de ortadan kalkmış oluyor. Yani her birey 17 yaşında tam anlamda otonom kılınıyor: özyönetim anlamında da, ekonomik bağımsızlık anlamında da.

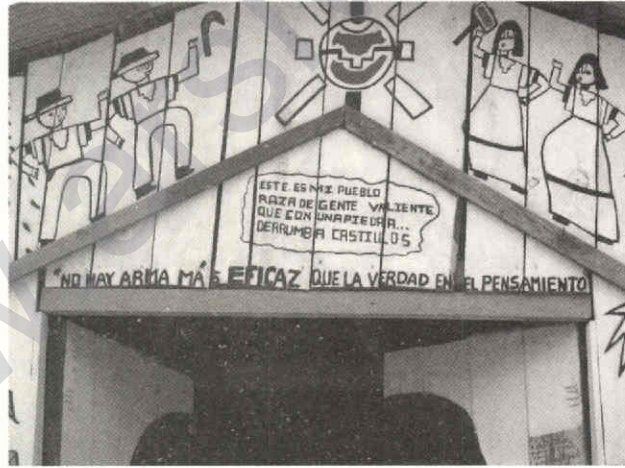
Zapatistaların 1993 yılında çıkardıkları 10 devrimci kanundan biri olan Tarım Kanunu, "toprak, onu işleyenindir" ilkesi üzerine kurulmuş. Kanuna göre, belli boyutları aşan tüm tarım araziler EZLN tarafından "istimlak" edilecek ve başta topraksız köylüler ve sezonluk tarım işçileri olmak üzere halka dağıtılacak. Kanununun 9. maddesi şöyle: "Kolektif üretimin amacı, öncelikle halkın ihtiyaçlarını karşılamak, Meksika kırsalında kolektif bir çalışma, üretim ve fayda bilinci ve karşılıklı destek ve yardımlaşma bilinci yaratmaktır. Eğer bir bölgede bir ürün yetiştirilemiyorsa, o ürünün yetiştirildiği bölge ile adalet ve eşitlik temelinde değiş-tokuş gerçekleştirilecektir. Üretim fazlası, ulusal düzeyde o ürüne bir talep yok ise, dış ülkelere ihraç edilebilir." Ta-

rım ve geçim kaynaklarında da son derece titiz bir analize dayanan etik kurallar belirlenmiş. Varolan sermaye birikimi sistemine karşı bir alternatif model geliştirilmesine çalışılıyor... Ekolojik tarımın ilkesini belirlemek Zapatistalar için bu alandaki temel sorunlardan biri. Zapatistaların analizine göre bu hedef salt ekonomik olmayıp, sağlığı da içine almalıdır, eğitimi de, ticareti de...

Hareketin harcı...

"La Realidad Zapatista Köyü, alkollü içki, uyuşturucu ve başka yasak madde bulundurmamak yasaktır. İyi Yönetim Cuntası", Caracol La Realidad

"Düşüncenin doğruluğundan daha etkili bir silah yoktur."

Başta belirttiğim gibi, mağduriyetleri siyasallaştırmak için onları bütünlüklü bir bağlama oturtmak gerekiyorsa eğer, Zapatistaların 1984'ten beri yürüdüğü yolda kolektif deneyim içinden ürettikleri bir analiz bağlamı olduğu açıktır. Mücadelenin tek boyutlu olamayacağını, özgürlüğün sadece yerli kimliğine tanınan haklarla elde edilemeyeceğini anlamış olmanın da ötesinde, tahakkümün çok boyutlu olduğunun bilinci bu deneyim içinden çıkmış. Topraksız bir yerlinin anayasal hak elde etse bile tutsak kalacağını, neo-liberal kapitalizme karşı alternatif bir ekonomik model üretmeden salt siyasal bağımsızlığın bir anlamı olmadığını; öte yandan, sadece ekonomiye indirgenmiş bir alternatifin siyasal ve toplumsal özgür-

lük açısından yetersiz kalacağını süreç içerisinde ve sürece katılımları sayesinde tesbit ederek ilerlemişler. "Daha önceleri, yani başlangıçta, tüm bunları düşünmüyorduk, yegâne düşündüğümüz mücadele idi. Ama bugün, otonominin kurulması için çalışıyoruz" diyor tarım kurulu üyesi. Zapatista hareketinin harcının nereden kaynaklandığını belirlemek için yukarıdakilere değil, aşağıdakilere bakmak gerekir bu durumda. ☀

MEKSİKA

MEMED DİCLE

Heftê û heft deng, heftê û heft reng, pêl dide Meksîka, deryaya mirovan, dîroka kevnare, hungirên sor, serhildanên têkçûyî, şoreşên keskesor.

Kîjin e Meksîka? Muzîka bi coş ji têlên gîtara par-sekekî bilind dibe, wekî pêlên pasifikê; vedixwîne dansê çiyayên Sierayê. Nizanim çi qas bilind e perên ezman, lê Siera perê ezman bi xwe ne, cotek perên ji hemû tonên keskahiyê, seranserê welêt wekî dantêlê bi devdestên keçeke zendqemer ve dinexşînin. Li hin deran tropîk; darên mûzan, avakado, mango, li hin deran volqanîk e; çiyayan bajar qurtandine carinan, bi tenê dêrek kevin maye, hemû bajar bûye kevir. Dêr li ber xwe dide. Berxwedana keviran li hemberî keviran. Ya demê li hemberî demê.

Meksîka li ber xwe dide, li hemberî xizaniyê, ya ku xwediyên dêrên kevin anîne welatê wan, wekî zimanê û ola xwe.

Dêrên bi heybet dan çêkirin

Îspanyolan berî pênc sed salan dinê xwe ji anîne van deran û bo ku meziniya dinê xwe û xwedayên xwe nişan bidin, Mîsyonerên Qatolik dêrên bi heybet dane çêkirin bi koleyên Astekî. Loma li qadên her bajarî, her navçeyê dêreke ji bazaltan heye. Qad ji bazaltan e. Pîramîdên Roj û Heyvê ji bazaltan in. Meksîkayê mora xwe li keviran xistiye, di keviran de neqîşandîye xewn û xeyalên xwe, xwedan û şeytanên xwe.

Du hezar sal in di ber xwe didin pîramîd li çar aliyên welêt, li hemberî dagirgeriya demên talanker, lal û bêdeng.

Mirovan bajarên antik terkandine, li dora dêran ava kirine bajarên nû, li dora dinê nû. Niha hema bibê tevahiya welêt katolik e, lê niha jî Protestanên Anglo Sakson dixwazin Meksîkayê ji nû ve ava bikin, li gorî dilê xwe. Bibê nebê baxê wan e baxçeyê wan e Amerîkaya Latîni, divê ew bitehmînin şaxên wê, bixwin fêkiyên wê.

Dengê nalên hespê Emiliano tê

Meksîka ne tenê jan e, kêf e jî. Yan na wê Meksîka çawa bibûya Meksîka. Her berêvar muzîk dans, şov û şano ji hemû qadên fireh ên bajarên wê bilind dibe. Û bibe nebe gîtar.

Asûs e Meksîka, serî natewîne. Xewa mirovên birçî nayê. Dengê nalên hespê Emiliano tê hê ji Chiapasê,

dema ku şev ker dibe. Ji sed sal berê dibeze ber bi si-behên sedsalên bèn ve. Ligel bêhna kulilkên porteqalan dengê Panço Villa tê; min xewnek dît, navê wê Meksîka ye, dibê. Mexîcocity li ber çav dikeve. Çima ew qas mirov hatine cem hev, divê ne tenê ji bo ku sînorên dinyaya xeyalan hilweşînin be, ev. Divêt sirek wê hebe. Ez wînda dibim di geliyên Marîposasê de; her zivistan bi milyonan pinpinîk dicivin li van geliyan. Dar, kulilk, ezman, her der dixemile bi pinpinikan. Bi tenê dengê perê wan heye li wê geliyê asê. Careke din baweriya ji tofanan bi lédana pereki ew qas nazenin pêk were bi min re çêdibe. Wê Meksîka ser û bin bibe, dinya vecinîqe ji xewa xwe ya mezeloqî, wê demê wê Meksîka bibe pelepûçkek li qiraxê lêva dinyayê.

Bêhna kulilkên porteqalan xewan direvînin li wê derê. Çima ozanên wî li ser kulilkekê nenivîsandine hemû helbestên xwe? Qey bêhna axa ku di demsala beji de diqumite, nehîştîye. Baranên ku wê bi mehan dom bikin hên pir dûr in. Ez xatir dixwazim. Meksîka li dû kesek nagri.

Dengê kemanê mirovan dicivîne

Ax diqumite, beden diqumitin. Mişt evîn in, bêfikar hev hembêz dikin, bêhn dikin li ber çavan. Evîn laş e, giyan e, bi goşt û can e. Dostanî, germahî, çi qas ciwamêr in mirov.

Meksîka kîjin e nizanim, wînda bûm di hengameya wê de. Carinan min got, ev bi xwe ye, dema ku awirên min çûn ser yêr keçeke melezi; bejin bilind, awir baz. Xortekî wekî peykerekî, şervanekî Astekî qîriya ji ser piştê hespê xwe yê bazaltê reşqîr, li gundekî qûntara çiyê: Ez im, got. Binêr li qewsa pozê min. Teyrek firiya ji neqebeke asê, da pêşiya min. Gihiştim peravên okyanûsê, bajar kevokên sipî ne li wê hêlê, rêz bûne, pêl şil dikin lingên wan. Roj çiqas sor diçe ava di ser Pasifikê re. Dû re heyv xwe careke din dadileqîne bi keziyên reş ên şevên Meksîka ve. Dengê kemana keçeke kej, ji heft îqlîmî mirovan dicivîne li dora xwe. Ji wan re li bin stêrkan çîroka Meksîkaya xwe dibêje. Pasifik sermest dilive wekî sermilên keçên dansoz, nermik nermik. Çiqas tund pê li axê dikin panîyên xortên dansor. Şer dikin an dans? Her du hê ji hev neqetiyane li vir. Meksîka xewneke heftreng e, ez stûxwar jê diqetim, ew dimîne li wê perê dinê, rastiyeke qemer û bêdawî? ☀

Berhemên klasîk yên Malbata Şêx Hesenî Nûranî

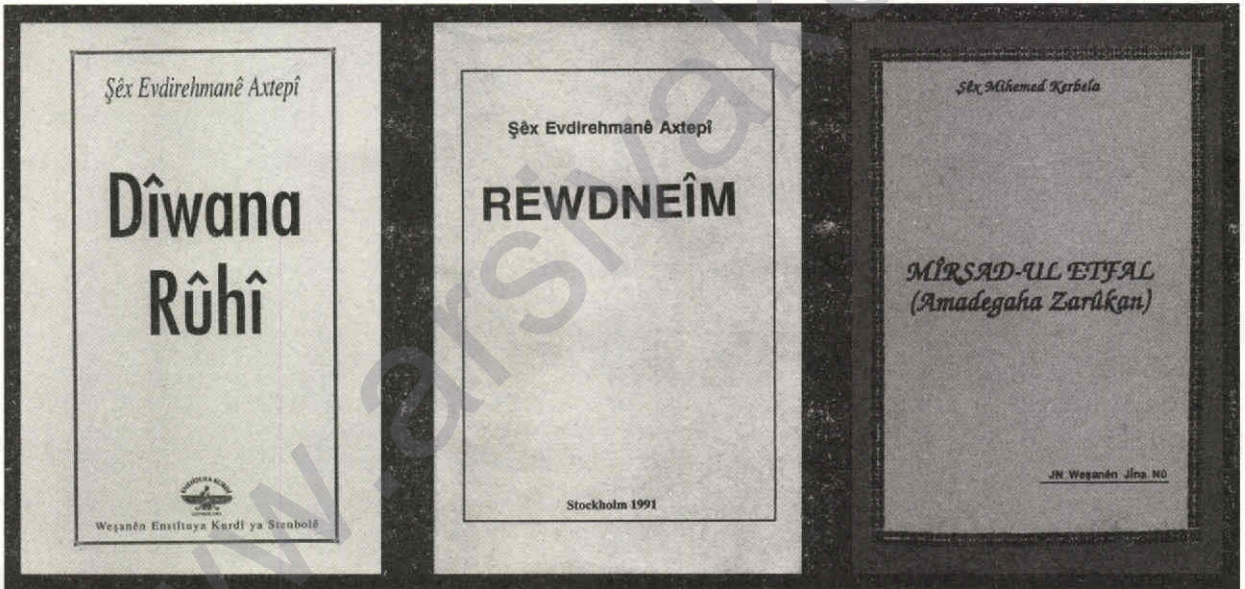
FEHÎM IŞIK

Malbata Şêx Hesenî Nûranî, li navçeya Çinara girêdayî Amedê, li gundê Axtepe dijî. Yê ewil li vî gundî ciwar bûye, ango yê gund damezirandiye Şêx Hesenî Nûranî ye. Niha jî tirba wî li vî gundî ye.

Pênc zarokên Şêxê Nûranî hene. Yek ji wan Mihemed Hadî ye; lê Mihemed Hadî bi zarokî rehmet kiri-

Şêx Evdireman hatiye nivîsîn.

Di nav zarokên Şêxê Nûranî de yê gelek berhem daye, Şêx Evdirehman e. Roja dayikbûna Şêx Evdirehman, bi hesabê Hicrî, meha Rebî-ul Ewelê sala 1270'yê ye. Wefata wî jî Romî 16'ê Adarê 1326'an e. Ev tarîxa bi Miladî dibe 29'ê Adara 1910'an.

ye. Yê ku jiyane û berhem dane, çar in. Di nav zarokên Şêxê Nûranî de yê herî naskirî Şêx Evdirehmanê Axtepi ye. Şêx Evdirehman kurê mezin Şêxê Nûranî ye. Bi gor rêza mezinî zarokên wî yên din jî ev in: Şêx Mihemed Can, Şêx Mihemed Nûr û Şêx Mihemed Sirac.

Yê ku tê zanîn berhemekî Şêx Hesenî Nûranî heye. Ev berhem li ser terîqeta Nexşibendî hatiye nivîsandin. Li gor nuxseyên destê malbatê de ye, ev kitêba neqil e. Bi destxetê Şêxê Nûranî hatiye neqilkirin. Di hin ciyan de jî ew bi xwe jêrenotên dirêj li ser vê berhema ku hatiye neqilkirin nivîsandiye. Kitêb, 1265'ê Hicrî ango, 5 sal berî roja dayikbûna

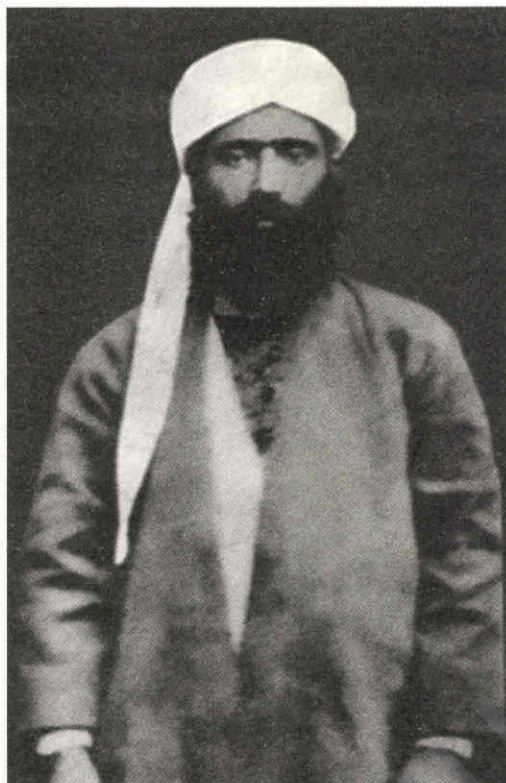
Diyar e, hin berhemên Şêx Evdirehmanê Axtepi yên nayê zanîn jî hene. Lê di destê malbatê de iro 8-9 mevcûdê berhemên wî hê jî mane. Ji van berheman 'Rewdneim' û 'Dîwana Rûhî', bi kurdî hatine nivîsandin, 'Kitab-ul Ebriz' û 'Kitab-ul Keşfi Zelam', bi erebî hatine nivîsandin. Kitêbekî piçûk ya Şêx Evdirehman a li ser astronomiyê jî heye. Kitêbekî li ser astronomiyê jî jî tirkî wergerandiye erebî. Her wiha salnameyê (Teqwîm) li gor bajarê Amedê amade kiriye. Ev salname li gor salên Romî hatiye amadekirin û sal diwazdeh meh de demên nimêjê diyar dike. Îro jî mirov dikare ji vê salnameyê îstifade bike. Kitêbên wî yê

bi navê 'Mihrac-ul Usul' ya li ser fiqhê û ya li ser gramera erebî jî heye. Ev jî di destê malbatê de mewcûd in. Çend kitêbên Şêx Evdirehman jî hene ku tenê agahî jê hatiye wergirtin, lê ev berhemên han hê jî nehatine bi destxistin. Demekî xeberekî werdigirin ku yek jî van kitêbên Şêx di kitêbxana Konyayê û Muglayê de hene. Mixabin, ev kitêbên Şêx ku li ser nebatên kurdî hatiye nivîsin, di van kitêbxaneyan de jî nehatine dîtin.

Şêx Mihemed Canê kurê Şêxê Nûranî, 1280 a Hicrî de çêbûyî. Her wiha Şêx Mihemed Can 'Leyl û Mecnûn' nivîsandîye. Ev di destê malbatê de heye. Bi kurdî ye. Risaleyekî Şêx Mihemed Can jî heye. Ev risale di biçûkaniya xwe de nivîsandîye. Di vê risaleya xwe de dibêje, "Min vê risaleyê di hûcra Şêxê Şêxan, Şêx Evdirehman de nivîsandîye." Ev risale, bi erebî ye: lê gelek kurt e. Ev her du kitêb jî di destê malbatê de hene. Kitêbên wî yê din hene tune ne, em nizanin.

Em di vê lêkolînê de rastî kitêbekî Şêx Mihemed Nûr nehatin. Dibê ku tiştên Şêx Mihemed Nûr nivîsandîne, dema tevgera Şêx Saîdê Pîranî hatibin windakirin. Tiştê tê gotin, wê demê gelek kitêbên malbata Şêxê Nûranî yan hatine şewitandin, yan hatine windakirin. Şêxên me hatine sirgûnkirin û dest danîne ser hemû tiştên wan. Di dema Şêx Seîdê Pîranî de Şêx Mihemed Nûr, li gundê Erxeniye, li Tilxûzurê dijî. Şêx Mihemed Nûr hatiye girtin. Dûre kurê wî yê mezin, ango neviyê Şêxê Nûranî Şêx Mihemed Sidîk jî hatiye girtin. Dibe ku di girtina wan de dest danîne ser berhemên wan jî.

Çend berhemên Şêx Mihemed Sirac jî hene; jî van hinek wekî risale ne. Kitêba wî ya

Şêx Mihemed Canê Axtepi

mezin jî 'Şerha Curcanî' ye. Ew jî bi erebî ye. Risala wî jî jî bo 'Şerha Curcanî', wekî teqwiye hatiye nivîsandin. Li ser risaleyên wî hin jêrenotên bi kurdî hene.

Şêx Mihemed Can bi navê 'Hadî'; Şêx Mihemed Sirac jî bi navê 'Lutfî' û 'Dilbiderd' nivîsandîne. Di hin 'haşeyan' de, ku jî bo têbiniyên li ser kitêbên din hatine nivîsandin re 'haşey' dibêjin, şêxên me van navana li bîni dane, ku ev 'haşey' jî li ba malbatê hene.

Mahlasên Şêx Evdirehman jî di kitêbê wî de mewcûd in. Ew jî navên 'Şemseddîn' û 'Rûhî', bikar aniye.

Şêx Kербela, neviyê Şêxê Nûranî ye. Ew di sala 1926'ê Miladî de çûye sirgûniyê û di sala 1928'an de sirgûna wî

rabûye û vegeyriyaye, li gundê Çuliyê ku li teniştê Diyarbekirê ye, cihwar bûye. Piştî sirgûniyê êdî venegeyriyaye Axtepeyê.

Yê di nav wan de herî zêde jiyana ku divê mirov li ser raweste jiyana Şêx Kербelayî Axtepi ye. Şêx Kербela, piştî jî sirgûniyê vedigere, hemû têkiliyên xwe bi insanan re dibire û di odeyekî reş û tarî de heta dawîya jiyana xwe dijî.

Şêx Kербela, berî sirgûnê muderisê medresa Axtepeyê bûye. Her du kitêbên xwe yê bi kurdî jî, ango kitêbên 'Dîwana Kербelayî' û 'Amadegeha Zarokan' (Mîrsad-û Etfal) di dema muderisiya xwe de nivîsandîye. Piştî sirgûnê jî gelek tişt nivîsandîye. Lê hema çî nivîsandîye, çirandîye. Tiştê nehêlaye. Heta Şêx Eskeriyê birayê wî xwestiye hinek tişt jî çirandinê xelas bike, ew jî nikaribûye.

Şêx Kербela, jî ber tevgera Şêx Seîdê Pîranî hatiye sirgûnkirin. Ji xwe çî eleqeya wî û tevgerê bi hev re tune bû. Belkî hin pêwendî di navbera

Şêx Eskeriyê Axtepi

wan û Şêx Seid de çêbûye; lê tevgera Şêx Seid hê negihîştibû hêla Axtepeyê, hatiye temirandin. Her çiqas tevgera Şêx Seid negihîştibe hêla başûrê Diyarbekirê jî, hukumetê hemû şêx û hin şexsiyetên kurd şandiye sirgûniyê. Ji malbata Şêx Hesên jî hinek mezîne malbatê hatine girtin û Şêx Mihemed Kerbelayî jî hatiye sirgûnkirin. Şêx Kərbela, ewilî dibin Uşakê, jî wir jî tinin Edeneyê û vegeerê xwe de jî nayê Axtepeyê, li Çuliyê dimîne. Ku Çulî girêdayî navenda Diyarbekir e; ango nêzî Diyarbekir e. Eger çî mesele ye, em jî baş pê nizanin. Lê wê demê hema çî nivîsandiyê, tev çirandiyê. Piştî sirgûniya xwe, hema dinivîsîne û diçirîne...

Çend kitêbên Şêx Hesîbê neviyê Şêx Hesênî Nûranî jî hene. Kitêbên wan tev bi kurdî ne. Dîwana Şêx

Hesîb bi navê 'Dîwana Hesbî' piştî çend salan carekî din hate dîtin. Bi navê 'Simbil' kitêbêkî wê yê din jî hebûye. Dibêjin, Şêx ev kitêba, bi şiklê Firdewsî nivîsandiyê. Li ser tarîxa kurmancan bûye. Tiştê tê gotin ku hinek digrin îxbara Şêx Hesîb dikin, ew jî digre ev kitêban dişewitîne. Ango 'Simbil'ê, Şêx Hesîb bi destê xwe dişewitîne. Hem 'Dîwana Hesbî',

hem jî 'Simbil'; her du jî kurdî ne.

Kitêbên Şêx Eskeriyê kurê Şêx Evdîrehmanê Axtepeyê, du heb li cem malbatê mewcûd in. Yek jê 'Keşkul' e; ya din jî 'Iqdi Durfam' e. 'Keşkul', beyt e, bi helbestkî hatiye nivîsandin; 'Iqdi Durfam' jî, çirokên fabl in.

Ev berhemên han piranî di medreseyên Axtepeyê de hatine afirandin. Ev kesên ku berhem dane, kême zêde di vê medreseyê de muderisî kirine.

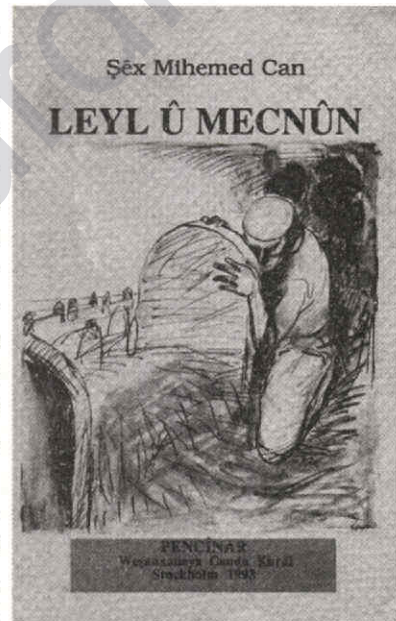
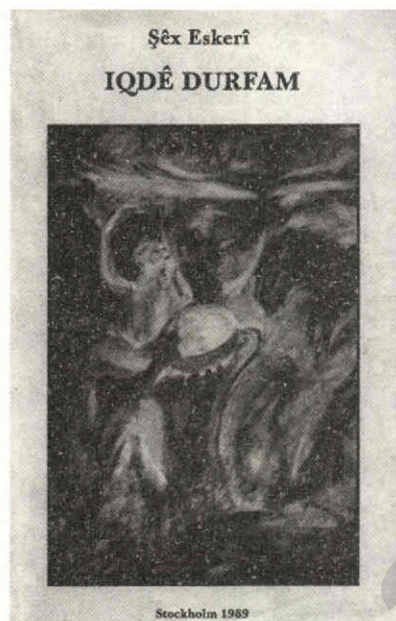
'Medreseya Nûranî', li gundê Axtepeyê, jî korîdorê mezîne pêkhatiye. Di korîdorê de 16 ode hebûne. 8 ode aliyekî korîdorê, 8 ode jî aliyê din ê korîdorê bûne. Lê niha hilweşîya ye. Medrese, di wexta Şêxê Nûranî de, ango wexta Sultan Evdîlmeçîd de dest bi tedrîsatê dike. Gihaştîye Şêx Evdîrehman jî, ew jî lê muderisî kiriye. Di tarîxa Amedê de jî derbas dibe;

navê 'Medreseya Nûranî', di tarîxa Amedê de bi navê 'Axtepe Subyan Mektebî' derbas dibe; ango, mekteba zarokan. Piştî Şêx Evdîrehman, Şêx Mihemed Kerbelayî jî lê muderisî dike, heta ku wî sirgûn dikin muderîsiya xwe didomîne. Piştî sirgûna Şêx Kerbelayî, tedrîsata li medreseyê radiweste. Piştî sirgûniyê, çî mezîne malbatê jî li Axtepe namîne. Kûrê Şêx Sirac, Şêx Fehmî û kurê apê Şêx Fehmî, ango Şêx Hesîb li Amedê; kûrê Şêx Mihemed Nûr, ango Şêx Sidîk li Erxenîya Amedê; kurê Şêx Evdîrehman, Şêx Eskerî li gundekî bi ser Pîranê, ango li Bîrsînê û Şêx Kerbelayî jî li gundê Çulîya li ser Amedê cihwar dibin. Medresa Nûranî jî li ser vê yekê tê girtin. Ji xwe wê demê medrese jî tên qedexekirin. Tenê di hin medreseyên biçûk de hînkari dom dikin. Lê medreseyên naskirî yên wekî 'Medreseya Nûranî', nikarin tedrîsata xwe bidomînin.

Em vê kurtenivîsa xwe ku di derhaqê malbatê de agahî dide, bi helbestekî Şêx Evdîrehmanê Axtepeyê biqedînin. Şêx Evdîrehman di van misrayan de dibêje ku "Ez kurd im, zîmanê min kurdî ye û ez vê kitêbê jî ji bo gelê xwe dinivîsînim."

Her wiha dibêje, "Bila kes nebêjin, jî kurdan şair tune ne. Hene û gelek baş jî dikarin bi zîmanê xwe binivîsinin."

"Ji van qesdê me nîn e erzê huner
Welê da li dunya bimînît eser
Ku Turk û Ecem qet nebên carekê
'Nehin kurdî şair di misraekê'
Bizanîn ku şair jî kurdan hene
Ji uşşaqê Turk û Ecem zêdene
Binêrin li şîtran heçî zaniye
Çi terkîbekî serfê Kurmanciye
Ji Kurmanciya xwe me anî zîman
Muella û şêrîn û efseh û kelam
Ji tenzîmê kurdî sual û cewab
Me bînanê nezmê hezaran kitab
Welê îktifa kir jî me nezmê hemîn
Çîku kes nehînbêje min 'afertin'"[✽]

Gizli belgeler ışığında

Devletin bitmeyen hesabı DERSİM

MEHMET BAYRAK

Kürt halk hareketlerinin ulusal bir kimliğe büründüğü 19. yüzyıldan sonraki Kürt tarihini, hele hele 20. yüzyıldan itibaren İttihat-Terakki hareketiyle başlayıp Kemalist yönetimlerce yeni bir kılıfla devam ettirilen zoraki *Türkleştirme* sürecini bilmeyenler için, genelde Kürdistan, özelde Dersim'deki son gelişmeler yadırgatıcı, hatta şaşırtıcı olabilir. Oysa hiçbiri sürpriz değil. Buna *tarihin tekrerrü* denmese bile, Kürt sorununa ilişkin yarım kalmış gizli bir tasfiye planının, silahların gölgesinde yoğunlaştırılmış biçimde uygulanmaya konması denilebilir. Neden mi?

1- Dersim başta olmak üzere Alevi/Kürt topluluklarının baştan beri Osmanlı ve Safeviler'le anlaşamadıkları biliniyor. Bu durum, Türk askerî çevrelerince de bilindiği içindir ki, 1937'de Askerî Mecmua eki olarak Genelkurmayca yayımlanan bir kitap "*Osmanlı Devrinde Dersim İsyanları*" adını taşıyor ve burada üç büyük Dersim isyanı anlatılıyor.

2- 1919/21 yılları arasında, Kürdistan Teâli Cemiyeti gibi dönemin demokratik Kürt örgütlerinde yer alan Vet. Dr. Colikzâde Mehmet Nuri, Koçgiri konfederasyonunun liderlerinden Alişan Bey, kardeşi Haydar Bey ve Alişer Bey gibi aydınların önderliğinde Koçgiri halk hareketi gerçekleştiriliyor. "*Güneybatı Dersim*" olarak da adlandırılan Koçgiri bölgesi dışında; Sarıoğlu Hüseyin Hüsnü (eczacı), Dersimli Halil Bey (miralay), Dersimli Necip (doktor) ve Sarısaltıklı Dersimli Halil gibi birçok Dersimli Kürt aydını da o dönemde demokratik Kürt örgütlerinin aktif üyeleri idi.

3- Kemalist yönetim, Koçgiri'yi vurduktan sonra Sünni Kürt aşiretlerin Koçgiri'ye destek vermemesini ve Şeyh Said hareketindeki dinsel parolaları iyi kullanarak, Dersimlileri 1925 hareketinden uzak tutmayı başardı. Dahası, hareket bastırıldıktan sonra ilk meclisin Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey gibileri asılırken, yine aynı Meclis'te bulunan Diyar Ağa ve Mıço Ağa gibilerinden isyan aleyhtarı demeçler alınıyordu. Bununla da yetinilmiyor, 1926'da Elaziz Valisi Ali Cemal (Bardakçı) Bey ve Malatya Valisi Bozan Bey aracılığıyla 30'a yakın Dersim aşiret reisi Ankara'ya getiriliyor ve Mustafa Kemal'le görüştürülüyordu.

Bu tarih, Alevi/Kürt kimliğinden ve değişimlere açık olmasından dolayı Dersim'in asimilasyona tabi tutulacak, giderek tasfiye edilecek öncelikli yöre olarak seçildiği tarihtir. Dersim'i, diğer Kürt topluluklarından yalıtma ve zamanı geldiğinde dersini verecek tasfiye etme, bu gizli politikanın temelini oluşturuyor. Nitekim, diğer hareketler bastırıldıktan kısa süre sonra sıra Dersim'e gelmiş ve 1926'da Ankara'ya çağrılan aşiret reislerinin hemen tamamı 1937-38 olaylarında katledilmişlerdir.

4- Dersim'de mezraları ve köyleri yok edip halkı belli merkezlerde toplama, 1925'te hazırlanan Şark İslahat Planı'nın bir öngörüsüdür ve bu uygulama 1960 darbesinden sonra yeniden gündeme getirilmiştir.

1921'de Sakallı Nureddin Paşa'nın öncülüğünde, 140'ı aşkın köyün yok edilmesi ve çok sayıda insanın katledilmesinden sonra; damadı General Abdullah

Alpdoğan tarafından da, çok daha kapsamlısı Dersim'de gerçekleştirilir.

1938 Dersim katliamı aşamasında, Tunceli Valiliği ve Kumandanlığı'nca Elazığ'da basılan bir kılavuzda, köylerin ve ormanların nasıl yakılacağı bile belirlenmiştir. (Bu gizli kitapçığın künyesi şöyledir: *Tunceli Bölgesinde Yapılan Eşkîya Takibi Hareketleri, Köy Arama ve Silah Toplama İşleri Hakkında Kılavuz, 1938.*)

Dersim'deki 400'ü aşkın köy ve mezranın bugün 300'den fazlası ya yakılmış veya boşaltılarak tahrip edilmiştir. Yani devlet daha 1938'de bu uygulamanın yöntemine ilişkin kitapçık bile hazırlamıştı. Üstelik o zamanlar evlerin içine çalı-çırpı toplanarak ateşe verilirip yakılması öngörülmekteyken, günümüzde buna da ihtiyaç kalmamış ve lav silahlarıyla bu işlem alabilmesine kolaylaştırılmıştır.

5- Jandarma Umum Kumandanlığı'nın, 1938 Dersim katliamından birkaç yıl önce (tahminen 1934'te) yayımladığı, gözetim altında 100 adet basılmış "Dersim" adlı bir gizli rapor vardır. Bu raporda, Dersim'in Kürt kimliğinin yanısıra Alevi kimliğine de değinilmekte ve şöyle denilmektedir: "*Yavuz Sultan Selim'in gazabı olmasaydı bugün güzel Türkiye-miz'de tek bir Sünnî'ye tesadüf etmek imkânı belki de mümkün olmayacaktı. Eğer Yavuz'un garazı Dersim'in yalçın dağları içine girebilmiş olsaydı, herhalde Dersim'i de bugün maddi ve manevi başka bir yol üzerinde görürdük.*" (age. s. 37)

Sözkonusu Rapor-Kitap'ta; 1860'lı yıllardan itibaren Dersim'e karşı düzenlenmiş askerî harekâtlar anlatılmakta ve bölgede yöneticilik yapmış çok sayıda asker ve sivil yöneticinin raporlarına yer verilmektedir. Kitabın cep bölümünde de, hem eski harekâtlar hem de yapılması planlanan harekâta ilişkin askerî planlar ve krokiler yer almaktadır. Rapor-Kitap'ta ayrıca, katliamdan sonra hangi aşiretlerin Batı bölgelerinde nelerle sürüleceğine ilişkin listeler de yer almaktadır.

Bilindiği gibi, 1925'ten sonra Kürt/Nakşibendi tekkelerinin yanısıra Alevi tekkeleri de kapatılmış; ancak 1927'de Bektaşî tekkeleri üzerindeki baskı göreceli olarak yumuşatılırken; *Alevi/Kürt kimlikli Dersim ve çevresi dergâhları ve tekkeleri süresiz yasaklanmıştı.* Bu yasaklanmanın yanısıra başta Dersim bölgesi olmak üzere çoğunlukla Alevi/Kürt yerleşimlerine cami yapılmaya çalışılması herhalde yukarıdaki anlayışın bir ürünü olsa gerek.

Yukarıda anılan ve 1998'de Kaynak Yayınları'nca yayımlanan gizli Rapor-Kitap'takilerin yanısıra, elde edilebilen kimi açık ya da gizli resmî belgeler, Faik Bulut tarafından "*Belgelerle Dersim raporları*" (İst. 1991) adıyla yayımlandı. Dersim'le ilgili hemen ta-

mamı yayımlanmamış birçok gizli belgeye de biz "*Kürdoloji Belgeleri*"nde yer verdik (1994). Konuya ilişkin bir başka yayın ise M. Kalman'ın "*Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri*" (İst. 1995).

Bu belgelerin ortaya koyduğu temel gerçekliklerden biri, Alevi-Kürt kimliğinden dolayı Dersim'i önce diğer kesimlerden yalıtma, sırası gelince de "*hizaya getirme ve tasfiye etme*"dir. M. Kemal'in daha Diyarbakır'daki kolordu komutanlığı aşamasında, tümüyle Kürtlerden oluşturduğu Muhafız Taburu'nun komutanlığına getirdiği, 1923'te Kürt ulusal gıysileriyle Meclis'e çağırıp Lozan'a telgraflar çektiirdiği Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey'i 1925'te idam ettirmesi; yine 1926'da Ankara'ya davet ederek görüştüğü Dersim aşiret reisleri heyetinin hemen tümünün 1937-38'de katlettilmesi; 1925 hareketinden başlayarak diğer Kürt hareketlerinden uzak tutmayı başardığı Dersim'i son çıban olarak görüp 37/38'de vurması bunun birkaç örneğidir.

Yukarıda da vurguladığımız gibi; Kemalist yönetim, daha 1930'lu yılların başlarında hazırladığı gizli *Dersim Raporu*'nda; kimi Osmanlı yöneticilerinin de görüşlerini dayanak yaparak, Dersim katliamının altyapısını hazırlarken, katliamdan sonra hangi aşiretlerin Batı illerinde hangi belde ve köylerde iskân edileceğine ilişkin bir listeye de yer veriyordu.

Bazı muhbir-gazeteciler, çöban kılığında Dersim yöresinde gizli araştırmalar yaparken; kimi Elazığ Halkevi temsilcileri de, halk arasına karışarak, sözde etnolojik ve folklorik derleme yapma adına halkın malvarlığı, insan gücü ve silah sayısı konusunda da tesbitler yapıyordu.

Mustafa Kemal'in, bu ön incelemelerin ardından 1936'da yaptığı şu açıklama, bir askerî manevra bahanesiyle 1937 yılı sonlarından başlayacak katliamın âdeta habercisidir: "*İç işlerimizde en önemli bir safha varsa, o da Dersim sorunudur. İçte bulunan iş bu yarayı, bu korkunç çıbanı temizleyip koparmak ve kökünden kesmek işi her ne pahasına olursa olsun yapılmalı ve bu hususta en acil kararların alınması için, hükümete tam ve geniş yetkiler verilmelidir.*"

Dönemin Başbakanı Celal Bayar da, gerek o dönemde gerekse daha sonra yaptığı açıklamalarda bu katliamı açıkça itiraf eder: "*Dersim'de birtakım hareketler olduğunu duyuyorduk. O sıralar askerî manevralar vardı. Mareşal Fevzi Çakmak, bu manevraları idare ediyordu. Bir haber geldi. Eşkîya bir karakolumuzu basmış; bazı askerlerimiz, jandarmanın tüfeklerini almış. Durumu Atatürk duymuş... Beni çağırıldı. Durumu biliyorsun, gerekeni yap, dedi... Hemen işe başladım. O gün Dersim'i vurduk...*" (Akis der. Sayı: 13/1987)

Burada, Dersim olayını bir "eşkıyalık" olarak sunmaya çalışan Celal Bayar, bundan bir yıl önceki bir açıklamasında ise şöyle demektedir: "Dersim İsyanı tamamen Kürtler'in siyasi düşünceleridir. Bunlar ne anarşisttir, ne şudur budur. Bunlar doğrudan doğruya müstakil Kürt hükümetini kurmak istiyorlardı." (Tercüman gaz. 10.9.1986)

Bu katliam devam ederken, Kemalist kalemler şu iddiada bulunuyorlardı: "Son Dersim hadisesi, ordumuz için bir manevra, kötü düşünenler için bir ibret sahnesi olmuştur." (Elazığ Halkevi/Altan Dergisi, 28 Eylül 1937)

Üzerinde durulması gereken ilginç hususlardan biri, döneme ilişkin belgelere ve Atatürk'ün, Dersim'i bizzat bombalayan manevi/pilot kızı Sabiha Gökçen'in açıklamalarına rağmen; bazı kesimlerin, hasta yatağında olduğu için Atatürk'ün bu katliamdan haberdar olmadığı yolundaki garip iddialarıdır.

Oysa, Atatürk, 1 Kasım 1938'de yani ölümünden yalnızca dokuz gün önce, Başbakanı Celal Bayar aracılığıyla Meclis'e gönderdiği mesajda, katliamın tamamlanmış olduğunu şu sözlerle açıklamaktaydı:

"Uzun yıllardan beri süregelen ve zaman zaman gergin bir şekil alan Tunceli'ndeki toplu haydutluk olayları belli bir program içindeki çalışmalar sonucu kısa bir sürede ortadan kaldırılmış, bölgede bu gibi olaylar bir daha tekrarlanmamak üzere tarihe aktarılmıştır." (Hıdır Göktaş, Kürtler/İsyan-Tenkil, 1991, s. 141)

Mustafa Kemal, 1926 yılında İsviçreli sanatçı ve gazeteci Emile Hüderbrand'a şu açıklamada bulunuyordu: "Geçmişte, birçok durumlarda Kürdistan'da ve Anadolu'nun diğer iç bölgelerinde, Cumhuriyet'in iradesine karşı çıkmak eğilimi gösterdikleri zaman, onları demirden bir elle ezdim. Örneğin bir defasında önderlerinin altmışını şafakla astırdım. O unsur (Kürtler) dersini almıştır ve bir daha benimle kılıç ölçüştürmeye kalkışmayacaktır."

Burada kastedilen, 1923'te Kürtlerin reddi ve inkârı karşısında örgütlenmeye başlayan, 1924'te "Türk'ün süngüsünün görüldüğü yerde Kürtlük biter!" tehdidi karşısında dışavuran ve 1925'te gerçekleşen bir hareketti. M. Kemal'in üstteki demeci verdiği tarihte, yalnız onlarca lideri asılmamış; yüzlerce köy yok edilmiş, binlerce ev yıkılmış ve 15 bini aşkın insan katledilmişti.

Mustafa Kemal'in "demirden eli", Dersim kasabı Alpdoğan'da "Dersim'in tepesine inen tunç el"e dönüşmüştü. İşte, Dersim'in yerine "Tunceli" adı buradan geliyordu...

Şunu özellikle vurgulamamız gerekiyor ki, 1937/38 Dersim olayı, bir isyan değil; gerçek anlamda bir katliam ve tasfiye hareketidir...

Şark İslahat Planı

1925'te uygulamaya konulan gizli Şark İslahat Planı'nda Dersim'in durumu şöyle değerlendirilmektedir:

"Dersim'in diğer yörelerden farkı, hükümet görevlerinin diğer yerlerden daha fazla bulunması, aralarındaki anlaşmazlıkların kendi silahlarıyla halledilmesi, reislerine daha bağlı olmaları; Dersimlilerin hâlen Kürtçe konuşmalarına ve Alevilikten dolayı Kürtlük iddiasında bulunmalarına rağmen, çoğunluğunun Türceyi bilmesi ve konuşabilmesi önemli hususlardır... Özellikle şimdiye kadar Dersim'de kesin bir cezalandırmanın yapılmamış olması, 1916 harekâtının cezasız kalması bunlara daima güç vermektedir." (M. Bayrak: Kürtler ve Ul. Dem. Müc. 1993, s. 456)

Söz konusu Plana ilişkin gizli raporlarda, "Alevilik sebebiyle Kürtlük iddiasında bulunan" ve kendilerinin Horasan'dan geldiklerine inanan Dersim aşiretlerini asimile etmenin, diğer Kürtleri asimile etmekten daha kolay olduğu savunuluyor ve "özellikle Dersim, öncelikle ve ivedilikle yatılı bölge okulları açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an önce kurtarılmalıdır" deniliyor.

Planda ayrıca, "Dersimlilerin Dersim'den çıkmak isteyen kısımları Sivas'ın batısında gösterilecek yerlere nakledilebilirler" görüşüne yer veriliyor.

1927 yılından başlayarak hükümetlere değişik periyodlarla Kürtler konusunda raporlar veren Prof. Hasan Reşit Tankut da, 1960 darbesi sonrasında hükümete verdiği bir raporda; Dersim'e Türk göçmenlerin yerleştirilmesinin uygun olmayacağını, en uygun çarenin "Dersim'de Dersimlileri yerleştirmek yani Dersimlileri dağlardan ve perakende köycüklerden ovaya indirmek" olduğunu söylüyor. Dersim'de küçük sanayinin geliştirilmesini ve okullaşmanın yaygınlaştırılmasını öneren raportör, "Dersimli çabuk uygarlaşır, yapı olarak uygundur; çabuk Türkleşir çünkü dili Türk fonetiğine uyur" önerisinde bulunmaktadır.

Özetle, bu zoraki plan yine uygulanmaya çalışılmaktadır. Senaryo aynı senaryo, film aynı film; yalnızca araçlar gelişmiş ve aktörler değişmiş. Peki nereye kadar devam edecek bu kirli ve talihsiz oyun? Nerde görülmüş "zorla güzellik" yaratıldığı? Ne diyor Kürt bilge ozan Cegerxwîn:

"Sedan sal, hezaran zimanê meye
Weki me di bin destê dijmîndeye

Çi gernas û mêre di meydanê ceng
Ne şûr ne mertal, ne top û tifeng."*

KAYIP SESİN İZİNDE BİR İZ

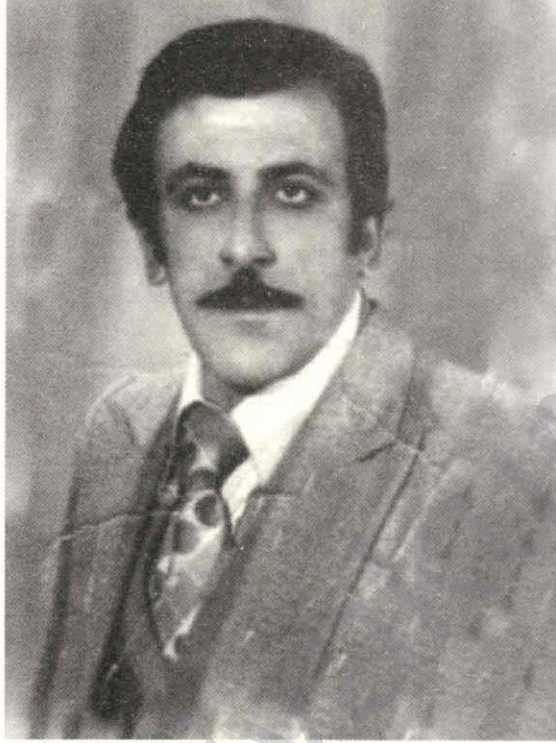
SINAN GÜNDOĞAR

Yüzyıllar öncesinde üretilen bir müzikten ne kadarı günümüzde bilinmektedir? Herhangi bir kültüre, herhangi bir dile ait bir müzik, üretildiği zamanın motiflerini koruyarak geleceğe ulaşabilir mi? Üretildiği yüzyılda "yeni" olan bir eser, yüzyıllar sonrasında "eski" r mi? Başka bir açıdan bakılacak olursa, "yeni" bir üretim gerçekten yeni mi, yoksa "eski"nin değiştirilmiş farklı bir görünümü mü?

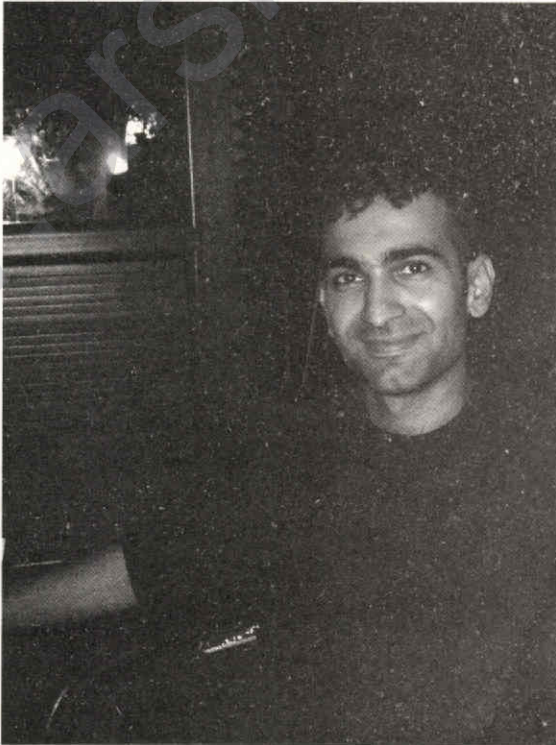
Yukarıda sorulan ve sayısı çoğaltılabilecek soruların "sözlü kültür"e yönelik olduğu düşünüldüğünde, iş tamamen içinden çıkılmaz bir hal alır. Çünkü dilden dile aktarılan bir ürünün, aktarıcının beğenisi ve birikiminin etkisiyle şekil değiştirmesi kaçınılmazdır. Şimdi bu bilgilere bir de dili yasak bir sözlü kültür ögesini katalım. Geçmişten günümüze ulaşan Kürt müziğinin zengin sözlü ürünlerine bakıldığında, asıl kaynağın büyüklüğü hakkında fikir yürütülebilir.

Peki ama, yakın zamanlarda kayıt altına alınan kasetler, plaklardaki ürünler, geleceğe yeterince taşınabiliyor mu?

Tüm bu soruların asıl sebebi, Kürt müziğinde, farklı yönelimlere kaynaklık edebilecek değeri bilinmemiş bir sanatçının varlığıdır. Bu sanatçı, Miradê

Mirado

Diljen Roni

Kinë ya da bilinen adıyla Mirado'dur.

Bir rübap ustası

Batman'a bağlı Gerçüş'ün Geracehfer köyünde doğan Mirado'nun rübaptaki ilk ustaları, babası Ferhat ve amcası Reşit'tir. Ancak söz konusu ustalık, bilinen haliyle usta-çırak ilişkisi şeklinde gelişmemiştir. Mirado, evinde babasının çalmasına dikkat ederek, kendi kendine geliştirir rübabı. Amcasıyla birlikte Suriye'ye yaptıkları bir ziyaret sırasında, orada bulunan insanlar gencin kim olduğunu ve rübap çalma konusundaki hünerini sorarlar. Mirado da, amcasının yanında çalmak istemez ancak ısrarlara dayanamayıp, "Seyrê"yi söyler. Enstrümanı çalış tekniği ve sesini kullanma biçimiyle kısa sürede tanınır. Elektrik olmadığı evlerde, Almanya'dan gelen ve pille çalışan teyplerle kaydedilen korsan kasetlerle elden ele, dilden dile yayılır Mirado'nun müziği.

Mirado, kendine has tıslubuyla geleneksel Kürt müziğinin belleği olur. Düğünlerdeki coşkuyu sunan diloklarıyla, Kürt tarihindeki beylerin kahramanlıklarını anlattığı "şer"ler ve Kürtlerin yüreklerinde onulmaz yaralar açan ağıtları sunduğu "lawik"leriyle, Mirado, kendinden önceki birikimi tarzıyla bütünleştirip, hal-

kın beğenisinde kendine has bir yer edinmeyi başarmış bir sanatçıdır.

Mirado'nun stüdyo yüzü görmemiş ev kayıtlarıyla oluşturulan albümlerinin sayısı 20'nin üzerindedir. Buna karşın, Mirado'nun albümleri hâlâ kötü ses kalitesiyle CD haline getirilip satılmakta, Kürt müziği açısından önem taşıyan bir sanatçıya gerekli ilgi ve saygı gösterilmemektedir.

Bugün Mirado'nun yaşamı, albümleri ve müzikal yönelimleriyle ilgili bilimsel çalışmalar yapılması, kayıtların stüdyo ortamında elden geçirilip yeniden yayımlanması, öncelikli görevler olarak düşünülmelidir.

Diljen Ronî'nin Mirado yorumu

Mirado'nun müziği ile ilgili söylenebilecek bir diğer ayrıntı ise, Kürt müzisyenlerin bu önemli kaynaktan yararlanma biçimleriyle ilgili bilgi verecek niteliktedir. Mirado'nun müziği, geleneksel Kürt müziği formundan, flamenkoya, rock ve caz'a kadar farklı müzikal formlarda sunulabilecek kadar geniş bir yelpazeyi bünyesinde barındıran orijinal bir müziktir. İyi bir dinleyici, birikimli bir müzisyen, Mirado'nun rübaıyla çaldığı kimi eserlerde, flamenkonun ritmik gitarlarını, elektro gitarın solosunu duyabilir. Sadece bu yönler bile, Mirado'nun hangi açılardan değerlendirilmesi gerektiğini belirtebilir.

Şu ana kadar belirtilen yargılara bakılarak, hiçbir müzisyenin Mirado'nun eserlerinden yararlanmadığı sonucuna ulaşılmamalıdır. Farklı zamanlarda kimi Kürt müzisyenler bu zengin kaynağın farkına vardılar ve onun eserlerini albümlerinde kullandılar. Ciwan Haco, Jan Axin ilk akla gelenlerden ikisini oluşturuyor. Her iki sanatçı da, Mirado'nun eserlerini kendi tarzlarıyla yoğurup dinleyiciye ulaştırdılar.

Birkaç hafta önce çıkan bir albüm, Mirado'nun müziğindeki farklı bir yönü de ortaya koydu. Diljen Ronî'nin "Çend Gotinên Evîne" adlı albümünde Mira-

do'nun iki eserine yer verilmiş. Seçilen eserler ile bu eserlerin sunumundaki müzikal altyapı gerçekten dikkat çekici. "Navê Keçikê" adlı eserin düzenlemelerinde Diljen, eserin coşkusunu başarılı bir şekilde sunuyor. Ancak vokalin bitiminin ardından değişen ritmin birdenbire "hip hop"ı andıran bir altyapıya dönmesi Mirado'nun farklı bir eserindeki "anlatı" bölümünün kullanılmış olması, deyim yerindeyse Mirado'nun "rap" okuduğu izlenimi uyandırıyor.

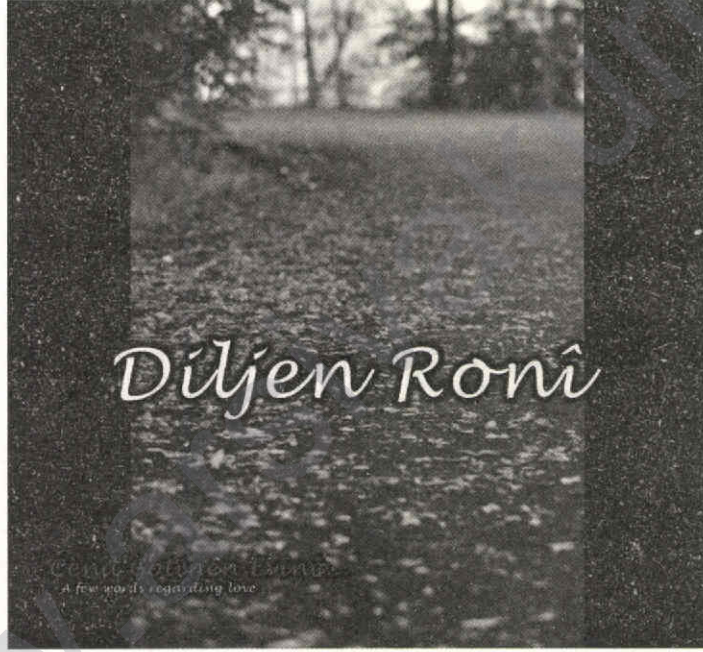
Diljen Ronî'nin albümünde kullandığı "Awirên Esmêran" Mirado'nun ikinci eseri. Bu eserde de yer yer rock, yer yer caz tınılarını bulmak mümkün. Diljen Ronî, Mirado'nun şarkılarındaki altduygu ile, müzikal çeşitliliği gerçekten çok iyi bir şekilde yakalamış.

Diljen Ronî'nin albümünü sadece Mirado'nun şarkılarına dayanması yönüyle sunmak, sanatçıya

büyük haksızlık olacaktır. Çünkü albüm, sanatçının dingin söyleyişi, yumuşak ses rengiyle kendi dinleyici kitlesini oluşturacak gibi görünüyor. Diljen Ronî, albümü sadece geleneksel Kürt müziği üzerine kurmayarak, bugüne dair de söyleyecek sözünün olduğunu ortaya koyuyor. Albümde yer alan 10 eserden beşinin söz ve müziğinin Diljen'e ait olması, sanatçının üretici yönünü de gösteriyor.

Albümde bir de Seyithan Kızıl ile Diljen Ronî'nin imzasını taşıyan "Kani" adlı enstrümantal bir eser bulunmakta. Bu eserin yakın bir zamanda, birçok filmin, belgeselin altyapısını oluşturacağını belirtmek abartı olmayacaktır. Çünkü akılda kalan etkileyici melodisi ve enstrümanların uyumuyla "Kani", Kürt müziğinde göz ardı edilen enstrümantal müzikte de nitelikli eserlerin üretilebildiğinin bir kanıtı durumunda.

"Çend Gotinên Evîne", krizden üretimsizliğe kadar birçok farklı gerekçeyle durgunluk yaşayan müzik piyasasına canlılık katacak bir albüm. Yeter ki, albümün tınısı, dinleyiciyle buluşsun. Bu tını, dinleyiciyi kendine çekecektir. ✨

oYun a t 1

Cuma Boynukara

cboynukara@mynet.com

(Muhtaro'nun evinde geçer, vakit gecedir. Muhtaro, oğlu ve karısı oturmaktadır.)

Muhtaro (Konuşmasını sürdürerek): Ben dedim ki; komutan bey, Usuf fakir bir insandır, vallahi hiçbir şeyle ilgisi yoktur. Sen söylüyorsun, sen dinliyorsun. Komutan Nuh diyor... Gel gör ki peygamber demiyor...

Hatice: Tahir ağayı deseydin...

Muhtaro: Biz kimi dedik? Dedim ki, komutan bey, davarların Tahir ağanın olduğunu biliyorsunuz. Usuf da çobandır. Komutan Tahir ağanın adını duyar duymaz, demez mi niye daha önceden söylemedin! Sonra bizim Usuf'u bıraktılar, ama Usuf'a adam demeye şahit lazım... Sanki üzerinden dozer geçmiş. Kötü dövmüşler. (*Silo'ya*) Bu anlattıklarımı iyi dinle, yarın benim yerime geçeceksin... Sonra komutan dedi ki; Muhtaro biz muhtıra verdiğimiz sene, dedik bunlar, yani talebeler bitti. Nereden bileceksin ki bunlar yine azacaklar... Dedi ki; aslında üç beş senede bir muhtıra vereceksin ki, bak o zaman böyle oluyor mu!

Silo: Baba vallahi ben bir şey anlamadım.

Muhtaro: Daha küçüksün de ondan, ben de anlamadım... Ama şimdi anlıyorum.

Tahir (Dışarıdan): Misafir kabul ediyor musunuz?

Muhtaro (Hemen yerinden fırlayıp çıkar. Sesi): Vay Tahir ağa, sen? Hoş geldin, sefalar getirdin. (*İçeri girerler*) Böyle buyur... Rahat otur. (*Tahir ağa iri kıyım biridir. Geçip oturur. Muhtaro da karşısına oturur.*) Hele sofrayı kurun.

Tahir: Yemek yedim... Ama bir kahve içerim. Hatice nasılsın?

Hatice: İyiyim... Çocuklar nasıl, anam, babam?

Tahir: Hepsi de iyidir... Selamları var... Daha ne var ne yok Muhtaro? Anlat hele...

Hatice: Ben size kahve yapayım. (*Çıkar.*)

Muhtaro: Valla ne olsun, iyilik diyelim iyilik olsun.

Tahir: Köyde neler oluyor?

Muhtaro: Bizim çobanı dün gece merada yakalamışlardı.

Tahir: Biliyorum, kumandan söyledi.

Muhtaro: Maşallah senin elinin de yetişmediği yer yok ha...

Tahir (Silo'ya): Ula sen çık dışarı. (*Silo çıkar.*) Köyün durumu nasıl? Duyduğuma göre senden şikâyetçidirler...

Muhtaro: Sen de biliyorsun ya, bu meralara otlama yasağı geldi geleli her şey karıştı. Millet diyor "Muhtaro serbest yap". Ben kumandan mıyım? Ben nasıl serbest yaparım. Bir de herkes işsizlikten şikâyetçi. Köylünün karnı aç...

Tahir: Biliyorum biliyorum. Zaten benim geliş sebem de onun içindir.

Muhtaro (Heyecanlı): Yoksa bir yol mu buldun?

Tahir: Buldum ya, bizim köydekiler de koruculuğu kabul etsin... Her bir şey hallolur.

(*Hatice girer. Kahve servisi yapar.*)

Tahir: Ellerine sağlık.

Hatice: Afiyet olsun.

Muhtaro: İyi de, bizim buraya koruculuk veriyorlar ki... Nasıl olacak?

Tahir: Durup dururken verirler mi, ben de biliyorum vermezler. Ama içten içe bir huzursuzluk oldu mu hemen verirler...

Muhtaro: Nasıl?

Tahir: Şimdi sen bu köyde muhtarsan Muhtar, dedenlerinin de evveliyatı iyidir. Devlet iyi adam bilir sülaleni. Köyde bir hadise yarat, koruculuk hemen gelir. Koruculuk geldi mi de, herkesin maaşı yerinde olur, işi gücü olur. Keyfine diyecek olmaz. Kimse de sana karşı bir şey yapamaz. İtibarın artar. Bir düşün...

Muhtar: İyi ama nasıl olacak ağam?

Tahir: O da kolay. Köyden birini gözden çıkaracaksın. Diyeceksin teröristtir, vuracaksın. Dikkat et eline yüzüne bulaştırmayasın... Ondan sonrası rahattır...

Muhtar: Anladım.

Tahir: Biliyorsunuz, artık sınır sıkıdır. Jandarma kuş uçurtmuyor. Sürü işi yaş. En iyisi bu. Haaa... Partiyle konuştum, git kaydını yaptır... Seçimler yaklaşıyor... Senin için iyi şeyler düşünüyorum...

Muhtar: Ağa sensin...

Tahir: Bırak ağalığı, biz birbirimizin adamıyız... Dediklerimi unutma, ben gidiyorum... Ziyade olsun.

Hatice: Afiyet olsun.

Tahir: Haydi bana eyvallah...

Muhtar: Bu gece kalsaydın.

Tahir: Sen bu işleri hallet, kalacak gün bitmiyor ya? (*Hatice ile birlikte çıkarlar.*)

Muhtar: Ula Silo... (*Silo girer.*) Bizim Cecodayı'lar niye gelmedi?

Silo: Geldiler, öbür tarafta oturuyorlar.

Muhtar: Buyur et, al içeri.

Silo: Tamam baba. (*Çıkar.*)

Muhtar (Gezinerek): Haydi hayırlısı. (*Gelenleri ağırlayarak*) Vay efendim, hoş geldiniz... Niye içeri girmediniz? Misafir Tahir ağaydı, yabancı mısınız?

Cecodayı: Ev halidir...

Muhtar: Melle nasılsın, iyi misin?

Nuro: İyiyim... Allah dinden imandan ayırmasın.

Muhtar: Hepimizi... Hêlo senin keyfin nasıl?

Hêlo: İyidir. Sağ olasın Muhtar. (*Hêlo'nun ayağı aksaktır.*)

Cecodayı: Anlat hele neler oldu?

Muhtar: Valla Usuf'u bıraktırdım ama bıraktırıncaya kadar akla kararı seçtim. Devlet bu işi çok sıkı tutuyor. Velhasıl zor iş. Bildiğiniz gibi değil.

Gerçi adamlar söyledi, dedi ki "Muhtaro bunlar oldukça kimseye rahat yoktur." Bir de kumandan dedi ki, "sizin köyden memnunuz, ama böyle şeyler bizi rahatsız ediyor. Bir daha olmasın" dedi, "Meralarda davar otlatmak yasaktır, kimse meralarda davar otlatmasın" dedi.

Cecodayi: Sen de deseydin, peki ne yapacağız? Karnımızı nasıl doyuracağız... Demedin mi?

Muhtaro: Devlet seni dinler mi? Korucular maşalarını almaya gelmişti. Durumlarına baktım, öyle zoruma gitti ki.

Hêlo: Bu gidişle köyde adam kalmayacak, herkes göç ediyor...

Cecodayi: Doğru... Göçler çoğaldı.

Muhtaro: Ben de biliyorum... Ama karşı köyün derdi yok.

Hêlo: Dertleri olur mu? Devlet iş vermiş. Gençler korucu olmuş...

Muhtaro: Diyorum ki, neyse... Çok düşündüm danıştım, başka muhtarlarla da konuştum. Koruculuk köylerine hem refah, hem para, hem iş, bir de her hizmeti getirmiş...

Hêlo: Eeee...

Muhtaro: Üstelik millet kendi işinde gücünde...

Nuro: Yani?

Muhtaro: Köyde bir hadise olduğu zaman, zaten silahları da veriyorlar.

Cecodayi: Eee...

Muhtaro: Beni öyle sıkıştırmayın, siz de biliyorsunuz ki, bizim köyde iş yok, güç yok. Toprak desen kurak. Diyorum ki olan da bizi doyurmuyor. Bir hastamız olsa şehre götürecek arabamız yok. Bu işlerin tek çıkar yolu, bizim köye de koruculuğun gelmesi.

Cecodayi: İyi söylüyorsun da, köyümüzde huzurumuz var... Huzurumuz kaçmaz mı?

Hêlo: Aç açına huzur mu olur? Aç ayı oynar mı?

Cecodayi: Oynamaz.

Hêlo: Muhtaro iyi düşünmüş ama nasıl olacak?

Cecodayi: Valla benim aklım almıyor...

Hêlo: Neyi almıyor? Koruculuğu mu? Ayda milyondan fazla para veriyorlar. Yine herkes işinde gücünde, yan gelir gibi bir şey. Anlayacağın her derdimiz hallolur. Muhtaro doğru söylüyor. Bir hastamız olsa doktora götürecek gücümüz yok. Köyde bir tane bile arabamız yok.

Cecodayi: İyi, hoş ama, nasıl olacak?

Hêlo: Gidip kumandana söyleyelim, biz korucu olmak istiyoruz...

Cecodayi: Öyle olmaz. Ancak bizim köyde de hadise olacak ki, yani teröristler gelip bize karşı ki, o

zaman. Yoksa bir kişi korucu olmak istiyor, her iste-yeni yapsalar... Oho ooo...

Nuro: Ama bize kimse karışmıyor.

Muhtaro: Ben de biliyorum karışmadığını.

Cecodayi: O zaman bu iş olmaz.

Muhtaro: Olmaz olur mu?

Cecodayi: Var mı başka yolu?

Muhtaro: (Düşünerek) Ancak iyi hesap etmek lazım.

Hêlo: Nasıl?

Muhtaro: Şimdi desek bizim köyde gizliden gizliye olaylar oluyor...

Hêlo: Anlamadım...

Muhtaro: Teröristler gelip köylüleri kışkırtıyor desek.

Nuro: O zaman demezler mi siz de onları dinlemeyin?

Muhtaro: Melle ben de biliyorum öyle derler. Haa unutmadan söyleyeyim. Ula Silo defteri getir... (Silo çıkar.)

Cecodayi: Neyi söyleyecektin Muhtaro?

Muhtaro: Gerek bu Usuf'un olayını deftere yazıp imza edelim. Kumandan bey söyledi. Yarın denetleme-gelseler sorarlar.

Silo (Girer. Elinde defter vardır): Getirdim baba.

Cecodayi: O zaman yaz da imzalayalım.

Muhtaro: (Defteri yazmaya başlar.) 10 Nisan 1987 tarihinde akşam saat (Saate bakarak) 9'da, Köy İhtiyar Meclisi acele toplanmıştır. Köyümüzde bir hadise olmuş, yapılan araştırmalar hâlâ sürmektedir. Biz, İhtiyar Meclisi Heyeti olarak bu olayı aynen zapta geçiyoruz... Hadise: Ahmo'nun oğlu Usuf. Dün sabaha karşı merada davar otlatırken çatışma çıkmış ve bu çatışmada ordaymış. Tamam mı? Böyle hadiseler köyümüzün huzurunu bozmaktadır. Biz Muhtaro köylüleri olarak, böyle hadiselerin karşısında olacak, onların yani teröristlerin karşısında olacağız. Tamam mı? (Yazmayı bitirir.) Ula Silo mührümü getir. (Hepsi tek tek imzalar. Kimi parmak basar. Silo mührü babasına uzatır, Muhtaro mührü hafif tükürüp deftere basar.) Bu iş de tamam...

Cecodayi: Peki bu iş nasıl olacak?

Hêlo: O zaman yolu yoktur bu işin... Koruculuğun gelmesini bekleyeceğiz.

Nuro: Tahir ağa ne söylüyor bu işler için? Onun kolu uzundur.

Muhtaro: Diyor ki, "artık sınırdan kuş uçurtmuyorlar. Jandarma göz açtırmıyor. Böyle giderse davar işi artık zorlar bizi" diyor. Benim elimden ne gelir?

Hêlo: Köyde teröristlerin olduğunu, onlara yardım edenlerin olduğunu yazsak, altını da imzalasak.

Cecodayi: Bu yaştan sonra iftira atamam ben. Günahtır, yarın öbür tarafta sorarlar.

Muhtaro: Melle burada. Sor. Melle, böyle bir şeyin kitapta yeri yok mu?

Nuro: Valla yoktur, günahtır.

Muhtaro: Hiç mi yok?

Nuro: Hiç. Hiç yok... Yalnız?

Muhtaro (Heyecanlı): He, yalnız?

Nuro: Ancak böyle bir adamın ırz düşmanı olduğu, bir de kâfir olduğu bilinirse belki o zaman bir derece.

Muhtaro: Irz düşmanındırlar... Televizyonlar söylüyor ya...

Cecodayi: İyi ama bize karışmıyorlar.

Muhtaro: Çünkü içimizde onlardan var da onun için.

Cecodayi: Ben de öyle bir şey var mı diye soruyorum?

Muhtaro: Diyorum ki öyle bir şeyin olduğunu biz bulsak, devlet hemen bize koruculuk verir. Hacı Silo'nun oğlu korucudur. Bak adamın oğlu ikinci karını da aldı. Dediklerine göre kız onbeşinde ya var, ya yok. Eee... Bunlar bugün başka köylerle uğraşıyorlar, yarın bizim köyle uğraşırlarsa ne olur?

Hêlo: Valla çok kötü olur...

Muhtaro: Ya...

Nuro: Eğer bunlar ırz düşmanıysa, katli vaciptir... Dinimiz öyle söylüyor...

Cecodayi: İyi ama kim söylüyor, kim görmüş?

Muhtaro: Televizyon yalan mı söylüyor? Yani şimdi sen söylüyorsun ki devlet yalan söylüyor, öyle mi?

Cecodayi: Valla ben öyle bir şey demedim Muhtaro...

Muhtaro: Karşı köyde herkesin videosu var... Telsizi de... Bizim neyimiz var? Ben istiyorum ki köy kalkına. Siz kalkmış bana neler söylüyorsunuz... İstiyorum ki rahat edelim. Köyde hâlâ adamakıllı bir camimiz bile yok. Yalan mı Melle?

Nuro: Doğrudur. Ha çöktü, ha çökecek...

Muhtaro: Bu gece düşünün, yarın gene konuşuruz... Şimdi başka konuşalım.

Cecodayi: Madem yarın konuşacağız, bana müsaade. (Kalkar.)

Nuro: Vakit geç oldu... (İhtiyar Heyeti kalkar, Muhtaro onları yolcular. Geri döner.)

Muhtaro (Silo'ya): Hele yanaş... Kulağımı getir... Usuf'u bu akşam...

Silo: Nasıl yani?

Muhtaro: (Kulağına fısıldamaya başlar.) Anladın mı?

Silo (Gülümseyerek): Hı hı...

KEVOKA REVOK

Ez benda te bûm, ez benda te me;

ez ê benda te bim...

şibeheke zû bû, ez benda te bûm

gulpe gulpa dilê min

te digot qey gule diteqin di hundirê min de

agir siwar bû li ser dilê min

her ku diçû hevсарên destê xwe dişidand

tu dirviyayî dîsa

wekî revokeke per şikestî

wekî rihekî bêhteng diçûyî...

tu, kevokâ min!

here bi xeml û xeyalên xwe

ez zanim

tu ne sûcdar î

tu revok î, kevokâ min!

kevokâ min e revok î!

Yûsiv Biyanî

SÎPE

RONÎ WAR

Tu tê li aşxaneyekê rûdinî. Tu xwarinê ji xwe re dixwazî û ji garson dipirsî bê ka gelo cihê wan ê ku mirov destava xwe ya biçûk lê bişikîne heye yan na. Garson dibêje, ? li çayxaneya tenîştê heye.? Ew dihere ku xwarina te ji xwarinpêj re bibêje, tu jî radibî diherî çayxaneya ku wî ji te re gotiye.

Piştî ku yê di daşirê de ye derdikeve, tu derbas dibî û destava xwe dişikînî. Tu derdikevî destên xwe dişo û tu dimeşî ji çayxaneyê derdikevî. Bi derketina te re dengê yekî ji paş te ve tê. Ewil tu guh nadê. Dû re ku tu dibînî ew denga li dû hev dibêje, ?ka me ji te re destmal jî bigirta!? Û daye pey te, tu fêm dikî ku ew deng ji te re dibêje, ?ka me ji te re destmal jî bigirta!?

Tu diziviri li pey xwe dinêrî. Tu dibini ku yê daye dû te, emrê wî li dor pêncî salî ye. Aqilekî te ji te dix-

waze ku tu lê vegeî. Lê li hêlekê jî tu dimeşî. Tu bi zor xwe digrî ku tu wî nedî ber cilêtan. Tu lê venagerî. Jixwe ku tu lê vegeî kes dê nema karibe wî ji nav lepên te derxe. Ji fediyan tu nema dizanî bê tu yê çi bikî. Tu bêyî hemdê xwe dilezîni û tu wî li dû xwe dihêli. Di vê navberê de, ji dêvla ku tu yê berê xwe bidî aşxaneya ku te sparîşa xwe dayiye tu bi derek din ve meşiyayî.

Ji rûyê wî zilamî tu nema vedigerî cihê ku te sparîşa xwarina xwe daye. Tu tê li aşxaneyek din rûdinî û xwarina xwe dixwî. Cava ku tu xwarinê dixwî kenek te digre. Ji ber kenê xwarin di ber te de dimîne. Bi xêra avê bi zorê tu dadiqurtînî. Dû re ava ku tu vedixwî di pozê te re diavêje. Tu hem bi halê xwe dikenî hem jî li kirina zilêm şaş mayî.

Yê li aşxaneyêne nizanin bê çima wilo bi derbekê

re tu dikenî. Tevdek bi hêla te ve zivirîne li te dinêrin. Tu xwarina xwe ya mayî di cih de dihêli, hesabê xwarinê didî û tu derdikevî. Ji nav wan kesên ku li te dinêrin, rûyê yekî dişibîya yê apê te. Zarokaniya te wekî birûskê di hişê te de xuyanî dibe. Gava ku diya te miribû tu li ber destên ap û amojna xwe mabû. Tim kirasek li te bû û tu başwalabû. Apê te carê darikê kincan diavêt serê kirê te û ji ber êşê dibû qarewara te. Ji nişke ve çaya germ li ser kefçî dikir û diavêt nav lingên te yên tazî. Te dixist nav kîsê û heta ku tu ji girî ji kastî diketî bi hîke hik devê kîs vedikir. Ku te hebikekî bir bir te xwe avêt bextên kuçeyan û jiyaneke nuh.

Niha tu li texsiyê siwar bûyî û ketiyî rê bi oxira xwe ve diherî. Hergî ew serpehatiya te ya kêlika din tê bîra te piqîn bi te dikeve. Tu ditirsî ku ji ber kenê, tu qezayekê derbas bikî. Tu ji bajêr derdikevî. Tibabekî tu bi rê de hatiyî. Tu li du kesî rast tê. Keçikek bedew û zilamekî wekî şelekî li kêleka rê sekinîne destên xwe li te radikin. Tu di wan re dibuhurî. Tu disekinî. Tu bi şûn ve tê. Wexta ku tu bi şûn ve tê ji dîsa tu di wan re derbas dibi û tu disekinî. Ew bi ber te ve tîn.

Ev hefteyekî te ye ku tu ji hefsê derketiyî. Dilê te dibije vê keçika ciwan ya bi viyê wekî şelekî re ye. Wexta ku tu li wê bejna wê ya bi meşê re dihejîne û nêzikîyê li te dike dinêrî, kela mêraniya te li damarên te radibe. Peyvên ku di bajarê te de rih digrin lê nayên derve, jixweber hevokên eşqê saz dikin. Ji bergî keçik zerik e tu bedena wê dişibîni zêrê zer û tu dibêji, ?ezê wî zêrê zer ji binê kirê bikim der û...?

Heta ku ew tîn hinda te tu bi xeyalên xwe re dimîni. Ev wext, bêşik tîra te nake lê tişteki ji dest bê tune ye. Gava ku tu dibîni ew dixwazin derî vekin û nikarin, xeyala te ya ku tu bi vê keçikê şa dibû nivçe dimîne. Tehma hevşabûna xeyalî ji di binê zimanê te de dimîne. Tu seranpê li keçikê dinêrî, dû re ji çavên te kêlikekê li ser pêsîrên wê diçêrin, paşê tu kilida derî vediki, ew siwar dibin.

Bi siwarbûnê re tu ji wan fêmkirî ku ew rêwiye rêyek din in. Piştî ku zilamê wekî şelekî ji te re dibêje, ?tu vê keçikê dixwazî? û hûn bazara xwe dikin, tu cirêtê xwe diavêji bin zimanê xwe. Hûn bîskekê di rê de diherin, bi derbekê re zilam kêrê dixê qirika te û ji te dixwaze ku tu texsiyê bisekinîni û bidî kêleka rê.

Ji wê de diregeka elektrîkê xuyanî dibe, aqilekî te ji te re dibêje texsiyê biajo bibe li dirêgê siwar bike û hem xwe hem jî van her duyan ji vê heyatê rizgar bike. Lê aqilekî te jî ji te dixwaze ku tu dersa vî zilamê wekî şelekî bidîyê.

Tu bi ya aqilê xwe yê dawî dikî. Tu texsiyê dikişîni kêleka rê û disekinîni. Zilam ji te dixwaze ku tu

destên xwe rakî û derkevî derve. Tu bi ya wî dikî. Gava ku ew tê nêzikî te tu cirêtê bin zimanê xwe dixê dewrê û tu dikî ku xwîn ji rûyê wî û bahrîn ji jî qirika wî here.

Tu demançeya wî zilamê ku duh êvarî tu û her du hevalên xwe ketibûn mala wî ji ber xwe dikşîni. Duh gava ku tu çav li wî ketibû û te ew di nav nivînan de, bi yeka di emrê keça wî de ditibû, te xwestibû ku tu ewil, kirê wî jêbiki dû re jî wî wekî pisikên ku tu timî wan dixê kîsekî, devê kîs li wan digrî û di nav re, hergî dilê te bixwaze tu şujînê tê radiki, li vî zilamî bikî.

Hevalên te ji sekna te fêmkiribûn ku tu tiştên baş ji bo zilamê di xew de yê nafikirî, bi destan û bi piste-pist li ber te geriyabûn ku hûn ji malê derkevin. Te bi ya wan kiribû. Lê te demançeya wî xistibû ber xwe, qontaxa texsiya wî jî xistibû bêrika xwe û we ew tevli wê keçikê di nav nivînan de hiştibûn û hûn derketibûn.

Te qontaxa texsiyê dabû hevalên xwe û te destê xwe avêtibû bêrika xwe. Du pakêtên marlboro di bêrika te de bûn. Yek sor yek jî light bû. Te ya sor vekiribû, cixareyek jî pakêtê kişandibû û te pelekî cixareyan derxistibû, cixareya marlboro ji nêvî de biribû, te titûna wê bera nav wî peli dabû û dû re ji te esrara xwe li nav xistibû û te pêçabû.

Hûn heta berêvarî raketibûn. Vê êvarê hevalên te tevli hinek pere texsi dabûn te û tu ketibû rê.

Niha vaye vê êvara ku tu ji hevalên xwe veqetiyayî tu li vî zilamî û vê keçikê rasthatiyî. Te rûyê zilam di nav xwînê de hiştiye. Tu jê dixwazî ku ew xwe tazî bike. Zilam ji tirsan dilerize. Şêrê li ser piyê te, yê ku te bi şîr, xwelî û derziyê li ser piyê xwe çekiriye kes e û rabûye êrişê. Zilam kincên xwe ji xwe dike. Tu jê dixwazî ku kincên xwe yê binî ji deyne. Bi çavên şaşwaz li te dinêre, tu bi ser de diqîrî, wan jî ji xwe dike. Tu çend pihînen bi tîn dadiweşîni derqûna wî, tûşî erdê dibe. Tu radihêli kincên wî. Çi di bêrikên wî de hebin tu derdixê diavêji bêrika xwe. Dû re tu wan kincên wî diavêji dawîya texsiyê.

Tu ji keçikê jî dixwazî xwe tazî bikî. Keçik kincên xwe ji xwe dike.

Bi derbekê re aqilekî te te û ji te re dibêje, ?ev kirina te bi zilamtiyê nakeve!? Piştî ku ev aqil hatîye te. Tu ji keçikê dixwazî ku kincên xwe li xwe bike.

Te ew zilamê wekî şelekî, şût î tahzî li ser wê rêyê hiştiye, te keçika bedew li teniştê xwe siwar kiriye û tu tê. Gava ku hûn digihêjin bajêr, dîsa aqilekî te te, tu bi ya aqilê xwe dikî, tu keçikê jî texsiyê dadixî, tu diajo û bi rêya xwe ve diherî. ✨

DESTAN Û ROMANA DESTANÊ

DR. ÖMER ULUÇAY

Destan, efsane û roman; di edebiyatê de beşên serbixwe ne. Her yek xwedî nirx, rêz û ristan in. We-ki ku tê zanîn, destan û efsane, di wêjeya kurdî de, kilam û stran ên devkî ne, şax şaxî ne. Pewist e ku ew werin komkirin. Alikariya dewletê li cihekê bihêle, gotin û bi teknîkî lê guhdarkirin jî qedexe kirî ye. Ew xizmeta gewre û hêja, li ser milên ronakbîrên kurdan

maye. Lê tavê lêxistiye, îro roj di ewr dabe jî nivî hila-tî ye. Demek nêzik de, bi şeweyek resmî, ew dê werin tomarkirin. Lê belê dewra destanan xilas nabe, ji bo ku destan jîyan e.

Roman, beşeke edebiyata modern e. Bi tehreki serbest, rastikî, xewn û xeyal, bi honandina nûser rêz

dibe li ser rûpelê, kaxizê. Nivîskar; bi qudret, kêf û dilê xwe ye. Dikeve nav rast û pestên jîyan û afirandî-nê, di behra peyvan de avjeniyê dike, ji ber vê yekê, ew jî destan e.

?Romana destanê?, tiştêkî din e. Dezgehê destanê diyar e, wekî rêka vekirî ye; nûser rêwing e, ê karwanê xwe bimeşîne. Gelek car nav tê guharîn, lê gotin û rist, hundirê destanê; rêz û gotin yên nûser in. Caran rê diguherîne, bûyeran zêde û diguherîne; bend, pir, kanî, merg û zozanan tune dike. Nav û qarakterên kes-an diguhazîne, van kêma û zêde dike. Em dirêj nekin; kilamê, stranê gorî xwe dijenîne, kulkê lê derdixe. Kilam û stran, destan bi vî tehrî, birîndar, belengaz û nenas, xerîb dibe. Destan wekî malê talanê di dest nûser de dimîne, li halan dikeve halan, nûser mohra xwe lê dixê û dibê ew malê min e, afirandina min e.

Stran û kilam

Klamên kurdan, bi deng û awaz in, wêjeya devkî ye. Rêk û pêkên vê edebiyatê îro baş tîn zanîn. Dengbêj destanê bi awaz, çirokbêj bi gotinan dibêje. Her dengbêj li gorî xwe dixîne, yekcar çewtî peyda di-be. caran jî bi qestî wilo dike. Di devê her dengbêjekî de, li her herêmekê gotin, meqam degîş dibe. Bi vî tehrî, şaxên destanan dertên holê. Reng û dengê klamê, stranê, destanê her tim ê berçav û sereke ye.

Kurdan, dirok û gencîneya manewî di peyvan û awaz de stare kirî ye, li van nav jî hildaye: *Stran û Kilam*. Ew kilimî ne, axaftin e, peyve, kemilî û xemilîna zimên e, gotin e.

Di dia û diruzên terîq û mezheban de navên; kedkar, çêker, navdar û mîrxasan tê diyar kirin. Ew taybetiya di klaman de jî heye. Bi vê dîtinê, kilam û stran pîroz dibin. Di şevbêrkê de û guhdariya kilam û stran-an de edeb û mirov dikane bibêje ku pîrozbahiyek heye.

Mijara kilamê li ser tehr û xalek jîyanê ye. Têde leheng û xayîn, comerd û nuker, şêx û sofî, mirovatî û zordestî, eşq û evîn heye. Erdnasîn, bajar û gund, dahl, kepez û newal. Deşt û zozan, gelî û berî, sêd û sekman, raw û nêçîr, tir û kevan, şûr û mertal, rim û gurz, hesp û siwar, meydan û turad, qîjin û bezîn, ta-lan û yexma, kuştin û e?fû, xeml, ser seke, cil û berg, mirin û revîn, demsal, t?av û xav, hîv û sterk, tarî û

ronahî, mîr û pîr, genc û pîr, dewlemend û belengaz di destane de xwedî cih û war in. Arê eşqê hil dide, rûbar diherike, cik û cîka çivîkan e, hirîna hespan, hawara jînan e, nalîna birîndaran e. Kenê xort û ciwanan e. Xoce û mela defin dikin kuştî û mirîyan e, dixwînin ayet, dia û îlahîyan e.

Destan û kilam; evîn e, jîyan e

Gurmîna dahol e, pîrîna zurneyê, haw û haw a gavan û şivanan e. Govend rast geriya, qîz û xort di piyên hev de li ber çavan e. Şabaşa gewendan û xelata mêvan û berbûyan e.

Kilam, kon e, çadir e, reşmal e, alkon e. *Stran*, mal e, xanî yî, qesr û qonax e; kanî, qestel, şilav, quruç, cuh, ça, çem, şet, rûbar e. Ewr e, ezman e, baran û tofan e, xijik û lehî ye.

Destan û kilam; evîn e, jîyan e. Cembelî û Memê Alan, Bav Tahirê Uryan, Pîrê Merdan, Edula qîza Paşayê Milan e. Her şaxek tenga xwe re avê dikşîne hindûrê destanê. Gelek deveran de av wînda dibe, li hin deran jî çix radibe, qîrş û qal tevî dibe. Ava ta?tan şor e, bi kirêc tê. Dawiya paşîn Şettê Bîr e li tîjî tê, dengê qaqaqên keçka Kurd Elo, wekî dengê birûskan, wekî dengê nalên Bozê Rewan li ser nehitên Cizîra Botan tê. Ax lê Êmê, ez ney bêmal bûm, tê ez li xwar ra bêmal kirim, lê Bêmal... Bi ava şilav û deveran, bi pirayên ser ça û çeman, bi avdana kerîyan, bi tam û reng û dangan herîkîna şetê destanê cuda dibin. Ew jî zengîni û xezîneya wêje û jîyana kurdî ye. Dengbêj ku derê ser dilovaniya xwe, guliyekî dare dengbêjî yê dişkê. Ew jî xetera herî mezin e ji bo edebiyata devkî.

Zû de ye ku şovek di edebiyata kurdî de derketiye û belav dibe. Ew jî roman nivîsin a klam û stranan e. Bi vî tehrî; hin ku xwendevanan klam û şaxên wê nas nekîrîne stran, bi romanê tîyê garandin û zêde kirin. Bûyer, şexs, zeman û mekanê destanê, li gor nivîskar dertê holê. Ew roman, li ser dezgê kilamê tê ava kirin. Nûser dibêje ku ew romana min e. Wisa qey nûser, dikeve nav latekê, nivîneke rexistî, dibê ew a min e? Di war û rîsta kilamê de berhem ava dibe, ew a hazir e û tê zanîn, ji bo vîjî berhem hêsan ava dibe. Nûser ku navê kilamê biguherîne ji ew ney taybet e, warekî gelêrî ye. Di vir de nûser şirovekar, berhevkar û pêşbir e. Ew berhem ser û ber ne afirandina nûser e. Ew jî bi serê xwe şaxek romanê ye. Malê gelêrî bi taybet ne warê kesane. Wekî axa pîroz pêwîst e ku em kilam û stranên xwe ji biparêzin, li xwe jî?

Berhevkirin kedeke mezin dixwaze

Li gor dîtîna min ji bo ku xwendevan romanê; eslê

kilamê nebîne pêwîst e ku li ser mijarê danasînek cih bigire. Ancax wê çaxê berhem bi navê kilamê dê şûnekê bigre. Wekî din, di nav nivîna destanê de li yekî din çêlek peyda dibe. Ez dibêm bira ne weledên dizî bin lê belê bira nebiyên wê malê bin. Xebat û eleqeyek wiha ji bo klaman pêwîst e û bi rûmet e, destên nûseran sax bin, mala wan ava?

Berhevkirina destanê, demek dû dirêj e û gelekî ked û saziyan dixwaze, lê ew tezê hazir nîn e û bi zehmet e. Nivîskar dema ku 'romana destanê' binivîse,

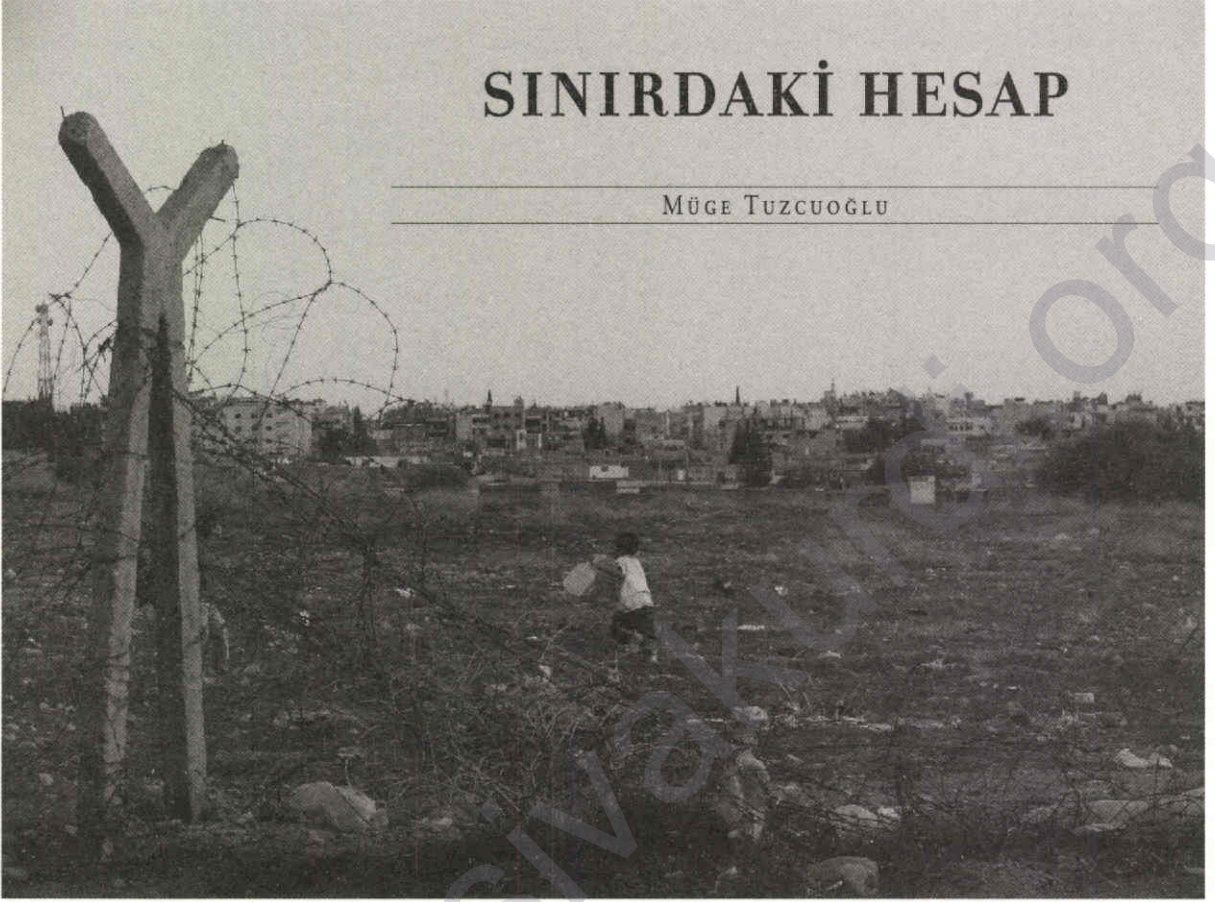

bêguman di wê mijarê de yê lêkolîne bike, gelek şaxên kilamê dê bi dest bixe. Pêwîst e ku li gorî van çavkaniyan, rê û ristên romana xwe bide nasîn. Ya ku esl, şax û zanîn li ser destanê nîn in. Bi vî danasîne, nîqaşdar jî yê kanîbe rastî, lêhatî, çewtî û pêşketiyên berhemê şirove bike. Ew navik birîna xwe ye, mixê min ji bo ku hîn jî bijîjk nîn e. Ew jî babetêkî tevkarîyê ye.

Destê wan cenaban saxbin, berxudar bin... ❀

SINIRDAKİ HESAP

MÜGE TUZCUOĞLU

"Sınırda yerleşik biri ülkesine duyduğu sadakatın yerine, empatik olarak... sınırın karşı tarafındaki yabancularla girdiği illegal ilişkilerden sağladığı ekonomik çıkarı geçirebilir. Üstelik buradaki esas güdü ekonomik olsa bile, faaliyetler ekonomiyle sınırlı değildir. Bu faaliyetler kaçınılmaz olarak sosyal ilişki ve ortak çıkar ağı oluşturur. Sınırın her iki tarafındaki insanlar, bu şekilde ortak çalışarak bir 'biz' grubu oluşturur, kendi milliyetlerinden olan diğerlerini, özellikle de devlet yetkililerini 'onlar' olarak görür."

(Lattimore. "The Frontier in History")

Sınır neydi? Savaşla, hatta kanla çizilmemiş miydi? Namus belletilip, geçilmesi imkânsız bir hat değil miydi? Sınırlarımızı, bir metre sonrasında başlayan düşmanlarımıza karşı korumamız gerekmiyor muydu? İki ülkeyi, iki milleti birbirinden ayıran keskin çizgiler değil miydi?.. Bunların hepsi, işte sınırın kendisince yalanlanmıştı. Sınır, Nusaybin'de, ne iki milleti birbirinden ayıran bir hat, ne yüksek kara du-

varlar, ne de başka bir şey! Karşıdaki düşman değil; ana, bacı, kardeş...

Nehrin ve sınırın karşısındaki anasına her sabah şafak vakti el sallayan yeni gelinin hikâyesi... Rüşvet verip, mayınların kenarından, dikenli tellerin altından geçen kadının hikâyesi... Ölen kız kardeşin yerine karşı taraftan getirilen gelinin hikâyesi... Yani sınır, iki ayrı bölgeyi birbirinden ayıran bir çizgi değil, bir bölgeyi ikiye ayırmaya çalışmış ama pek de başaramamış bir dikenli telli hat... Sorgül'ün, aşk şarkılarını söyleyen Sorgül'ün hikâyesinde de aynı şey ispatlanıyor zaten.

Kadının! Okumuş kadının!

Sorgül farklıydı. İlk cümlesinde belli etmişti farkını. Görüşmeyi, "Sen okumuş bir kadın olduğun için kabul ediyorum" sözleriyle açmıştı.

Kalabalık ve fakir bir ailenin kızıydı. Bu halde, eldeki mal bölüşülmeye kurban edilemez. Onun için de Sorgül kurban edilip, üvey kardeşi ile berdel verili-

yor. Evlendirildiğinde 12 yaşında, berdeli ise 27. Başından çok şey geçse de, anlatmak istemiyor: "Küçük yaşta evlendim. Söz etmek istemiyorum. Üzülüğüm için."

Berdelle verilen diğer çiftin evliliği bitince, Sorgül çocuklarından ayrılmak istemediği için bu evliliği sürdürmek istese de çok fazla direnemiyor. Boşanıyorlar.

"Öfke var mı" diye soruyoruz; "Üfff! Zannetmem ki kimse benim kadar öfkeli olsun" diyebiliyor.

Çocuklarıyla da görüşürülmüyor Sorgül. Yanına alamıyor. Aile arasında huzursuzluğa yol açan bu durumu çözmek için ikinci kez kurban edilip Nusaybin'de, 75 yaşında birine kuma geliyor.

Yaşadıklarından dolayı sinir hastası olduğunu belirten Sorgül, "Doktora gidip gelirken, sınırı gördükçe rahatlıyorum. Şimdiki kocam, İzmir'e taşınmamızı istedi ama ben istemedim. Burası sınıra yakın diye..."

Sınır yolculuğu

Yolculukta sarf edilen her sözcük, gidilen yere dair gizleri sunar insana. Nusaybin yolculuğunun en başında da fark ettirmişti aslında sınır kendini. Daha otobüsteyken, şoförler ve yolcuların tek konuştuğu, sınır ve kapının açılıp açılmamasıydı. Sürekli, hız sınırının düşürülmesinden yakınan şoför, bu sefer, muavin koltuğuna oturup esir aldığı yolcusuna, sınırı ve sınır kapısının açılmasına izin vermedikçe artan bilet fiyatlarından söz ediyordu. Kaçağa izin verilse, mazotun daha ucuz olacağından, böylece yolun da ucuzlaşacağından bahsediyordu.

Sonra da yolun olmazsa olmazı tütün. Bir yandan yanında oturan yolcusuna, bu nimetten faydalanılsa her şeyin daha ucuz yani kolay olacağından, bir taraftan da arkada oturan bana, sınır yolculuğunun muhabbetinin bile farklı olacağını anlatıyordu. Ben de inandım, daha ilk başta, sınır insanının farklı olduğuna.

Cidden de Nusaybin bir ayrı bölge gibiydi. Orada artık ne Türkiye, ne Suriye vardı. Üçüncü bir bölgeydi. Ekonomisinden sanatına, siyasetinden ritüellerine kadar birçok konuda farkını belli ediyordu. Devleti simgeleyen Ankara, çok uzaktı. Suriye-Kamışlı daha yakındı. Beş sıra dikenli telin, bu gerçeği istese de değiştirmeye gücü yetmiyordu. Kızıltepe'de bir arkadaş, iki ülkeden birindeki ekonomik dalgalanmanın kendilerini etkilemediğini ancak sınır kapısının kapatılmasının ya da kaçığın yasaklanmasının, ertesi gün kurumlarında çay bile demleyememelerine yol açtığını anlatmıştı. Durum; herhalde, en güzel böyle özetlenebilirdi!

Malın karşılığına say!

Bütün kadınların yaşamlarıyla ortaya koyduğu da buydu. Sınır, kendi kanunlarını yaratmıştı. Bir yandan yeni, bir yandan da eski alışkanlıkları barındıran kanunlar...

Sınırla ortadan ikiye bölünen tarlalar veya karşı tarafta kalan malların bölüşülmesi için yine kadınlar kullanılıyordu. Mülkiyetin dağılmasının engellenmesi veya paylaşılması bu şekilde sağlanıyordu.

Evliliğin de, aşkın da, yeni doğan bebeklerin de artık farklı bir anlam kazandığı bu üçüncü bölgede, kadının, "savaşın ve barışın kaynağı olmasının" yanı sıra "mal bölüşümünde de kaynak veya pay olduğunu" kanıtlıyordu kimi öyküler. Bir Sorgül hikâyesi de buna delilimiz.

'Mal için verilmedim'

Kadınların muzip kahkahaları ve çocuk bağrıışlarının duyulduğu bir eve doğru ilerledik bu sefer de. Kapısındaki eşikten büyük bir heyecan ve gülümsemeyle girdiğimiz bu ev, bir Arap ailesine aitti. Kürt kadınına direngelik ve acı ne kadar baskınsa, Arap kadınına da yaşama sevincinin ön planda olduğunu görmek mümkün. Ve gülümsemek, en çok da Arap kadınının muzipliğinde, çocukluğunda kendini bulur. Sorgül de bizi tam bu duygular içinde karşıladı. Etrafında bir sürü bebese, birkaç yaşıtı kadın ile...

Yemek yapması gerekiyordu ve bunu bir görüşme uğruna erteleme lüksü yoktu. Bizim de bu durumdan bir rahatsızlığımız yoktu zaten. Kendi evinde değil de yemeğin yapılacağı akrabasının evine doğru, yeşiller içinde bir bahçeden geçtik. Bahçenin etrafına dizilmiş evlerin kapısından, penceresinden akrabalarının Arapça attığı laflar ve kahkahalar arasında.

Onlar yere, biz kanepeye oturduk. Üç torba patlıcanı döktü örtünün üzerine. Başladı bir yandan patlıcanların içini, bir yandan kendi içini boşaltmaya. Evlilik hikâyesini anlattı bir çırpıda.

Ben bu öyküsünü anlatamayacağım. O kadar karışık ki zaten bunu Türkçeye çevirmeleri bile bir hayli zor oldu. Zor olan, Sorgül'ün Türkiye'den evlendirilmesinin nedeni.

Sınırın kurulmasının ardından, tarla ve mal bölüşümünde büyük bir sıkıntı yaşanmış. Akrabalar birbirlerine girmiş; kavgalar, tartışmalar, anlaşmazlıklar sürmüş gitmiş. Bu olayın sonlandırılması, Sorgül'ün de evliliğinin başlangıcı sayılmış. Bu şekilde Nusaybin'deki akrabalarına gelin gelmiş.

Görüşme sırasında en çok takıldığım konu, bu mal paylaşımı olunca, Sorgül de ayrıntısına indi. Ço-

cuklara, o günkü eğence, ablalarının, annelerinin, halalarının evlendirilme Şekli, tarla karşılığında bu tarafa verilmesi olmuş. Onlar Sorgül ile dalga geçtikçe, Sorgül bir yandan kakhaha patlatıyor, bir yandan da kara kara dŐntyordu. Bir ara kızıp, "BaŐlık için verilmedim, mal için verilmedim" diye püskürdü. Bu hali bile komik gelmiş olacak ki yine kakhahayı patlatmıŐtı...

Çocukluk hikâyesi

Bir ocukluk hikyesiydi aslında hepsi... Çocukluęundan başlayıp gözünü atığında dikenli telleri görme meselesiydi... Sınırı kabul edememe, öte tarafa verilmeyi kabul edememe, oraya verilme nedenini kabul edememe...

Hasan Kaya, Nusaybin Dergisi'nde tam da bu konuyu anlatıyor. Kürtçe, Arapça ya da Türkçe de yazılsa, aynı ocuk aklına ulaŐacak bir duyguyu... Pencerenin dibindeki beŐikte yatan bebenin de, Arap kadının eteğine dolanan tam kadro glen çocukların da, sevdiğini sınırın ardında bırakıp annelerinin merdi-

ven silerek büyüttüğü beş çocuğun da o sınırdaki duygusu anlatılıyordu. Kendi dilinde değil, kendi yaŐantılarında buluŐan sınır çocuklarına dair:

"...onun için ben 'Sınır'lıyım. Hiçbir zaman ne 'sınırın yukarisından' (Serxetli) oldum ne de 'sınırın aŐaęısından' (Binxetli). Yani kasavet dolu KamiŐlı'nın ikizi Nusaybinliyim..."

İstesek de istemesek de biz sınır çocuklarıyız, mayın ve dikenli teller, nöbetçi asker kulübeleri, sınır köpeklerinin sesleri, dikenli tellerin içine saplanmış top, aydınlatma mermilerinin ıŐıkları beynimizde buruŐmuŐ bir resimdir. Biz buruŐmuŐ, yırtık resmin portreleri ve alınmıŐ Őehirlerin ocuklarıyız.

Ben 'sınır'ın üstünde bir çocuğum... Çocukluk resmim paramparadır, bilinçaltı kumaŐım sınır köpeklerinin havlayıŐları, havai fiŐeklerinin ıŐıkları, mayın ve bomba dolu tarlaların ilmikleri ile örülmüŐ...

Ben ne 'sınırın üst tarafı'ndan (Serxet) ne de 'sınırın alt tarafı'ndanım (Binxet). Ben 'Hat'ın tam sıfır noktası'ndandım.

Bayraksız ve sembolsz bir sınırın sakiniyim." ❁

GÖSTERMELİK!

SENNUR SEZER

Bebeklerin analarının seslerini, doğmadan önce, ana karnında duydukları söylenir. Yalnız ana seslerini değil elbet tüm çevredeki sesleri de. Bu yüzden 9 ay boyunca dinledikleri konuşmaların diline, hiç değilse bu dilin müziğine bir yatkınlıkları vardır. Doğar doğmaz da başlar anaların "lori lori"leri "nenni nenni"leri... Anadil belki bu yüzden daha kolay öğrenilir. Eğitimciler eğitimin anadille yapılması gerektiğini, anadilin iyi öğrenilmesinin ardından öteki dillerin daha kolay öğrenileceğini savunurlar. Gerçi ülkemizde bu kurala pek uyulmaz, resmî dille anadilin aynı şey olduğu sanıldığından çocuklara kavramlarını bilmedikleri bir dille eğitim verilir. Kürtlere, Araplara resmî dil Türkçeyle. Anadili resmî dil yani Türkçe olanların varlıkları ise İngilizce, Almanca gibi memleket aşırı dillerle eğitilirler ki... şenlik olsun. Bu arada dünyadaki çok sayıdaki anadilden kimileri yitip gider, iz bırakmadan. Bileni kalmadığından. Konuşulmasına izin verilmediğinden. Bir dilin yitimi, onca öykünün, söylencenin, atasözünün yitimidir. Bir kültürün, bir uygarlığın, giderek bir dünyanın...

Dünyadaki dil sayısının çokluğu, bir Kafkas efsanesini anımsatır bana: Tanrı her ulusa bir dil dağıtırken sonunda sıkılmış sofrayı örtüsünü Kafkasların üstüne silkeleyivermiş. Bu yüzden Kafkaslarda çok sayıda anadil varmış. Dünyadaki 6000 dilden söz ediyoruz. Üstelik bu dillerden her biri 15 gün içinde yitip gidiveriyor. Dünyada ne oluyorsa oluyor, biz ülkemize bakalım diyeceğim ya... Korkuyorum. Ülkemizde olup bitenlerin pek ferahlık veren yanı yok. Anadille öğretim resmî dil Türkçeyle bile adam

gibi gerçekleşmiyor. Elbet öteki anadiller: Kürtçe, Arapça, Dımilki akla bile gelmiyor.

Çerkez dillerinden birini, Ubıhça'yı, son konuşan bir iki yıl önce bizim topraklarımızda ölüp gitmişti. Bilmem Zazaların son büyük dengbêji Silo-kız'ın klanları saptanıyor mu? Karadeniz'deki anadiller güvencede mi?

Gerçi ne zaman Kürtçe desem burnumun direğini sızlatan bir öykü düşer aklıma. Büyük şehirlerde okuduktan sonra anasıyla konuşamayan oğulun öyküsü. Şemsi Belli'nin böyle bir şiiri olmalı, eğitimi boyunca anadilini unutan, yıllar sonra doğduğu köye döndüğünde anasıyla konuşamayan bir hukukçunun inanılmaz öyküsü. Öte yanda okuma yazmanın hiçbir türlü için olanak verilmemiş Kürt kızları ve kadınları var. Okulda çocuklarının öğretmenleriyle konuşamayan kadıncıklar. Kocalarıyla, oğullarıyla asker ziyaretinde konuşamayan, hapishane ziyaretlerinde bildikleri tek dil olan anadilleri yasaklananlar.

Hastalandıklarında doktora, mahkemede yargıca meram anlatamayanlar. Emekleri yok sayılanlar (Siz-

lerin de 8 Mart'ı kutlu olsun. Mart ayından mart ayına anımsanan ulusal, cinsel kimliğiniz...). Öte yanda onların okudukça kültürlerine, dillerine yabancılaştırılmaya alıştıran çocukları. Kültürlerini savunanlar yalnız kalırlarsa başarılı olabilirler mi...

Göstermelik'in mumu buraya kadar

"Göstermelik" bir Karagöz oyunu deyimidir. Genellikle oyun başlamadan önce, sahneye konan bir nesne suretine (elma ağacı, köşk, meyve tabağı/meyvelik, tavus kuşu, çiçek demeti) "gös-

termelik" denir. Oyunda göz oyalamaktan öte bir fonksiyonu yoktur. Hareket de etmez. Seyirciler onu seyrederek bir süre oyalanırlar ama oyunun başlaması uzarsa tempolar başlar: "Başlar mısın başlayalım mı, Karagöz'ün evini taşıyalım mı!"

Bu deyim, "iş olsun" diye yapılan eylemlere de denir: "Göstermelik yasa", "göstermelik televizyon kanalı", "göstermelik üniversite"...

"Göstermelik" tanımına uygun son uygulama TRT Şeş/6 oldu. Sayın Başbakanımız alanlara, ekranlara çıkıp onun hayırlara vesile olmasını bile diledi Kürtçe. Ya da ben Kürtçe bilmediğimden öyle anladım söylediklerini. Meğerse Sayın Erdoğan Türkçe bilmeyen Kürt ananın oğluyla cezaevi görüşünde yaptığı gibi tüm duygularını, bir tek cümlemin çeşitli vurgularına sığdırmaya çabalıyormuş:

TRT Şeş Xeyr be!

- Hayırlı olsun, oyunuzu bana verin...

TRT Şeş Xeyr be! -

Hayırlı olsun ama bundan böyle öteki 15 Kürt kanalını izlemeyin...

TRT Şeş Xeyr be! -

Görüp göreceğiniz rahmet bu, bundan başka bir şey yapmayacağız, öyle anadille eğitim falan istemeyin!..

TRT Şeş Xeyr be! - Di-

yaryabakır'ı, Dersim'i falan istiyorum, beyaz eşyayı esirgemiyoruz, yerel yönetiminizi değiştirin!..

TRT 6, her bakımdan şenlikli olacağı benziyor.

Bir defa "göstermelik" olduğunu 21 Şubat günü kanıtladı. Anımsamak için bir gazeteye göz atabiliriz: "DTP Eş Başkanı Ahmet Türk, 21 Şubat Anadil Günü nedeniyle grup konuşmasını Kürtçe yaptı. DEP Milletvekili Leyla Zana'nın konuşmasından yaklaşık 18 yıl sonra ilk defa Meclis'te Kürtçe konuşuldu. Ancak canlı yayın yapan TRT 3 /Meclis Tv, Türk'ün konuşması sırasında yayını kesti. Aynı sırada devletin Kürtçe kanalı TRT Şeş'te şarkıcı Rojin, konuklarıyla Kürtçe sohbet ediyordu. Sadece birkaç gün önce ise AKP'li Dengir Mir Mehmet Fırat da New York Times gazetesine Kürtçe propaganda yasağı

için 'Bunun çok mantıklı olmadığını düşünüyorum. Bir kişi tek bir dil konuşuyorsa oyunu isteyen, onun dilinde konuşabilmelidir' demişti. Fırat, Türkiye'nin değişmekte olduğunu savunmuştu." (Evrensel gazetesi)

Şimdi ne var bunda diyeceksiniz, hiiiç. Ama Ahmet Türk de politikayı bir türlü öğrenemedi! DTP grup toplantısındaki konuşmasına Türkçe başlayan DTP Eş Başkanı Ahmet Türk, "DTP'li milletvekilleri veya belediye başkanları Kürtçe konuştukları için cezalandırılıyor, ancak Başbakan mitinglerde Kürtçe konuşmayı kendine bir hak olarak görüyor. Yani Kürtçe Kürtlere yasak, ancak AKP'ye, devlete serbesttir" demiş. Vallahi ayıp. Kürtler zorla Türkçe konuşacak da, Türkler gönülleriyle Kürtçe bir "heyır be" diyemeyecekler mi!

Ahmet Türk, "Bu ikiyüzlü yaklaşımı kabul edemeyiz" demiş. "Bizim resmi dilin Türkçe olmasına bir itirazımız olamaz, ancak yerel yönetim gibi, eğitim alanı gibi, basın yayın alanı gibi ya da yerel meclisler gibi alanlarda Kürtçe üzerindeki yasakların kalkması ve Anayasal güvenceye bağlanması talebimizin de son derece gerçekçi bir insani talep olduğunun anlaşılmasını istiyoruz." Anlıyoruz,

hakkınız ama alacağınız yok. Ya da sayın Başbakan'ın buyurduğu gibi "Heyr be!" (Yalnız burada "hayır be!" anlamında okuyunuz!)

Sayın milletvekili Ahmet Türk, konuşmasının bundan sonrasını Kürtçe sürdürmüş. Çünkü "hem dünya anadil günü olması, hem Kürtçe üzerindeki anlamsız baskı ve yasakların sürüyor olması, hem anadil korkusunun yapay bir korku olduğunu anlatmak açısından, hem de dillerin güzelliği ve kardeşliği inancımızdan hareket" ediyormuş. Tabii Meclis Tv yani TRT 3 yayını kesmiş. Ne var bunu anlamayacak. TRT 3, başka TRT 6 başka! Kürtçe söylersek biri TRT Se, öteki TRT Şeş. Efendim TRT Şeş'te o sırada Rojin konuklarla Kürtçe sohbet ediyormuş. Eh program dolu olmasa, belki Sayın Ahmet Türk'ün konuşmasını orada yayımlarlardı. Nerden bilsinler kimin ne yapacağını!?

Mizah dergisi Gırgır'dan Erdoğan'ın "Trt Şeş bi zêr be" sözlerine ilişkin bir yorum...

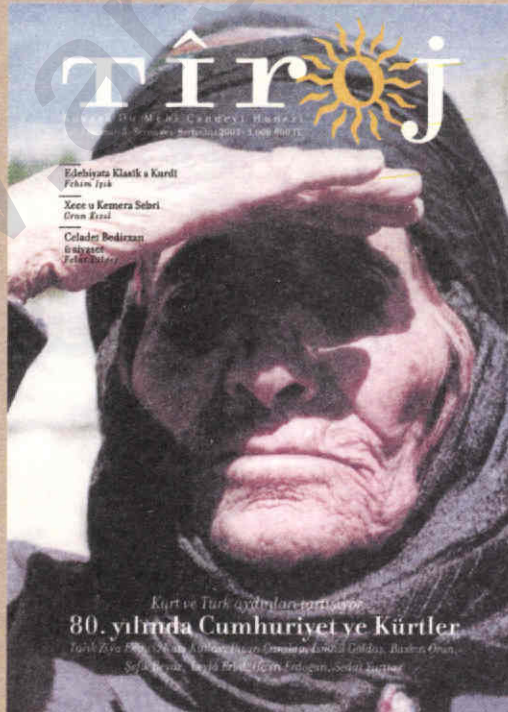
Tiroj 6. yılını geride bıraktı...

Yapısı barışçı dergi

AHMET TULGAR

Bir Türkiye hedefi, bir Türkiye vizyonudur Tiroj. Bizim hedefimiz, bizim vizyonumuz... Yani kardeşlik, arkadaşlık ve eşitlik... Üstelik de bunu önceleyerek yapıyor Tiroj, çünkü edebiyat, sanat ürünleri Tiroj'un redaksiyon masasında öncelikli bir yere sahip ve edebiyat, sanat, kardeşliği, barışı her toplumda, her kültürde önceler. Oralarda güç kazanır kardeşlik, barış önce, öncelikle. Yani Tiroj, yayın politikasını, redaksiyon masasında oturanların dünya görüşünü hesaba katmasak bile, zaten barış, kardeşlik ve dayanışmanın öncelikli olmasının, öncelik kazanmasının en muhtemel, en tabii olduğu bir alan, bir entelektüel etkinlik alanıdır. Üstelik Tiroj'un yapısından, nihayet tanımıyoruz işte, iki dilli yapısından ötürü de başka bir şey mümkün olamazdı. Tiroj'da şiddet ve savaş söylemleri tuhaf kaçardı. Tiroj, yapısı ve biçimiyle de kendini barışçı adanmış bir yayıncı...

Kürtçe bilmeyen bir Türkiye'li de, Türkçe bilmeyen bir Türkiye'li de, Tiroj'u eline aldığı anda, sayfalarını çevirdiğinde ve dilini bilmediği sayfalara geldiğinde hâlâ okumasını sürdürüyor gibidir. Okuma süreci Tiroj'da Tiroj'un biçiminden, iki dilli yapısından ötürü kesintiye uğramaz. Önündeki sayfanın dilini bilmeyen Türkiye'li, yine de önündeki metnin söyleminden emindir. Hatta Türkçe bir sayfanın ar-

dından Kürtçe bir sayfaya, Kürtçe bir sayfadan Türkçe bir sayfaya geçtiğinde bir barış yolculuğu, bir kardeşlik seferi yaptığının bilincinde, çok daha net hisseder ne okuduğunu. Biraz önce keyfini çıkara çıkara, ilgi ve heyecanla okuduğu bir Türkçe ya da Kürtçe metnin ardından, diğerinde yazılmış bir metne geldiğinde, bu metin ona öncekinin söylemini daha etkili biçimde hissettiren, işte bu metnin etkisiyle önündeki yeni metne baktığı için, ondan da emin olur.

Yazı, 'Söz'e kendiliğinden bir güç kazandırır, 'Söz'ü daha başında onaylar, tescil eder. Şimdi böyle olunca Kürtçe, Tiroj'da daha başında bir güç ve onay kazanmış olarak metinlere dönüşmüştür. Kürt halkının ve Türkiye barış yanlılarının ona duyduğu saygı ve sempatinin yanı sıra.

Üstelik Tiroj, Kürtçe ile Türkçeyi o kadar tabii ve o kadar sıradan bir şey yapıyor muş gibi yan yana, bir araya getirir ki, o kadar iddiasız gibidir ki bunu yaparken, iddiayı o kadar içeriğe bırakmıştır ki, Türkiye yakın tarihindeki bütün kriminalize etme çabalarına rağmen, Kürtçe bütün bunlar hiç olmamış gibi, dillerden bir dil olarak görünür, yer alır Tiroj'da ve Tiroj'u okuyanların nezdinde...

Ve Türkçe, sevgili dillerimden Türkçe, roman yazdığım, hikâye yazdığım dil Türkçe. Kürtçenin uğradıkla-

rından ötürü üzgün dil, birilerinin milliyetçilik atfetmeye çalıştığı ve buna direnen dil, Türkçem, nasıl da gururlu, nasıl da memnun yansır Tiroj'un sayfalarında Kürtçenin yanında.

Onunla yapılmak istenen, ona atfedilmek istenen, ona yapılmak istenenlere rağmen böyle dostça, böyle bir tevazu ve ihtişamla yerleşince Kürtçe sayfaların yanına, alfabesiyle, kelimeleriyle ve grameriyle hem kendisine hem Kürtçeye nasıl iyilik eder Türkçe, Kürtçe de onu kurtarıırken savaş yanlılarının elinden.

Türkçe ve Kürtçe birbirleriye dostluk ederken Tiroj'un sayfalarında, iki halkı da bu coğrafyanın, nasıl büyük bir dayanışma içinde olduklarını hissettirir okura. Tiroj bütün mütevazılığının yanı sıra ve sıradan bir iş yapıyormuş gibi davranmasına rağmen, Türkiye konjonktüründe Türkçe ve Kürtçe, iki dilli bir dergi çıkarmanın zorluğu ve zorunluluğu nedeniyle bir yandan da büyük bir siyasi nitelik kazanmaktadır. Ve bu haliyle de büyük, önemli ve acil bir siyasi tutum alışa, dilin, edebiyatın ve sanatın dergi açısından önceliği doğrultusunda bir tevazu, bir sivil nitelik, bir gündelik işlev kazandırır. Siyasetin ve siyasi mücadelenin iletişimsizlik değil iletişim olduğunu bir kez daha vurgular.

Bir yandan iki dilli bir derginin özgün bir uğraş, bilinçli bir tercih, siyasi bir tavır olması, diğer yandan da bu iki dilin aynı dergide yan yana gelişinden çok, metinlerin önemine işaret ediyor oluşu ile Tiroj

irade ile kendiliğindenciliği denge içinde yansır. Barışın, kardeşliğin, dostluğun bu coğrafyanın doğası olması gerektiğini ve bunun için harekete geçilmesi gerektiğini net olarak hissettirir.

Tiroj hiyerarşiye kendi kendine, kendince karşı çıkan bir dergi.

Türkiye'nin bugünkü konjonktüründe Türkiye'de kültürlerarası bir hiyerarşi olduğu iddia edilmektedir. Bu hiyerarşik bakış açısı iyice uçlaştığında bu kadim tarihin birçok kültürünü yok sayar, yaşamakta direnenlere de düşmanlık eder. Kürtçenin sözlüsünden çok yazılı olanı rahatsız eder bu kültürel hiyerarşi yanlılarını.

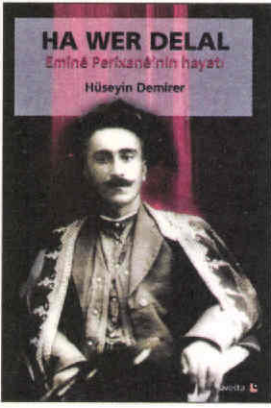
Türk milliyetçiliği Kürtçeyi bir konuşma dili olarak daha rahat kabul eder, bol cümbüşlü Kürtçe yayın yapan bir televizyonu yadırgamazken, Kürtçe yazılı ürünlerden büyük bir tedirginlik duyar. Bunun nedeni Kürtçe yazılı ürünlerde ifade edilmiş olabileceklerden duyulan bir tedirginlikten çok, Kürtçenin yazılma haddini bilmezliğini de gösteriyor olmasıdır.

Bu yüzden de Türkçe ile Kürtçenin Tiroj'un sayfalarındaki bu yan yana gelişle oluşan etki, Türk milliyetçilerini çok öfkeliendiriyor olmalı.

Tiroj, edebiyat ve sanatın milliyetçilik ve kültürel düşmanlık karşısındaki mücadelesini kendiliğinden açılmış, yapısı gereği açtığı birçok cephede sürdürüyor. ✨

Ha Wer Delal Emînê Perîxanê'nin Hayatı

Hüseyin Demirer

Avesta Yayınları

Kitap, Batman ve çevresinde yerleşik bulunan Raman aşiretinin ünlü reisi Emînê Perîxanê'nin hayatını konu alıyor. Ramanlı Emin olarak da bilinen Emînê Perîxanê'nin oğlu Hüseyin Demirer tarafından yazılan kitapta, Diyarbakır'daki Ermeni katliamından Şeyh Said isyanına, Suriye'deki sürgün günlerinden 'af yasası'yla dönüşe kadar birçok konu gözler önüne seriliyor. Emînê Perîxanê'nin dönüş sonrasında bir köprü altında infaz edilişi ise kitabın dramatik bir sonla bitmesine neden oluyor.

Kitap, Batman ve çevresinde yerleşik bulunan Raman aşiretinin ünlü reisi Emînê Perîxanê'nin hayatını konu alıyor. Ramanlı Emin olarak da bilinen Emînê Perîxanê'nin oğlu Hüseyin Demirer tarafından yazılan kitapta, Diyarbakır'daki Ermeni katliamından Şeyh Said isyanına, Suriye'deki sürgün günlerinden 'af yasası'yla dönüşe kadar birçok konu gözler önüne seriliyor. Emînê Perîxanê'nin dönüş sonrasında bir köprü altında infaz edilişi ise kitabın dramatik bir sonla bitmesine neden oluyor.

Kürt Kimliği ve Kültürü

Hazırlayanlar:

Philip G. Kreyenbroek
ve Christine Allison

Avesta Yayınları

Kürt Araştırmaları Dizisi'nde çıkan kitapta Kendal Nezan, Joyce Blau, Christine Allison, Amir Hassanpour, Philip G. Kreyenbroek, Ziba

Mir Huseyni, Maria T. O'Shea, William Eagleton ve Karin Kren'in yazıları yer alıyor.

Kitapta yer alan yazarlar Kürt kültürü alanında birer uzman. Yazarlar, Kürt kültürünün hem tarihsel olarak geçirdiği değişimin hem de bugün yaşadığı hızlı dönüşümün panoramik bir görüntüsünü sunuyor.

Kürtlerin içinde bulunduğu durumun Kürt kültürü üzerindeki olumsuz etkilerine karşın, kitabın yazarları Kürt sözlü geleneklerini, 20. yüzyılda Kürt yazılı edebiyatının gelişimini, yayıncılık ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasını, Kürtlerin inanç sistemlerini şekillendiren farklı İslami öğeler de dâhil olmak üzere Kürdistan'daki dini sistemlerin çeşitliliğini ve kostümler, eşyalar, halı, kilimlerin de içinde yer aldığı Kürt maddi kültürünü okura tanıtmayı amaçlıyor.

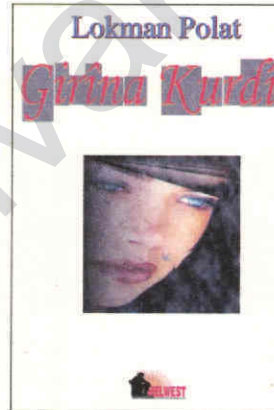
Ölümden Zor Kararlar

N. Mehmet Güler

Belge Uluslararası Yayıncılık

Roman 12 Eylül'ün yaratığı ağır tahribattan sonra meydana gelen gelişmeleri anlatıyor. Seçimlerin yapılmasıyla "sivil yaşam"a geçilmiş, bir nebze de olsa toplum

soluk almaya başlamıştı. Daha da önemlisi; 15 Ağustos ile başlayan savaş, korkuları, o kâbusa dönen, insanları gölgesi gibi takip eden korkuları kırmaya başlamış, 12 Eylül'ün, cuntacıların tartışmasız, dokunulmaz, hükümran imajı çatlamaya başlamıştı. Toplumsal dokuda küçük de olsa kırılmalar, yırtılmalar oluşmuş, özellikle de gençlik yeni bir serüvene yelken açmıştı. Yazarın ilk roman çalışması olan Ölümden Zor Kararlar bu büyük arayışlar devrini, romanın kahramanı Siti'nin baktığı pencereden bize aktarıyor.

Girina Kurdî

Lokman Polat

Weşanên Helwest

Edebiyat qalkirin û ravekirina însan e. Di berhemên edebî de behsa însanan, jiyana, serborî û serpehatiyên wan û her wiha têkiliyên wan ên bi civakê re bi şeweyeke edebî tê ravekirin. Niha berhemeke wisa derket ku

ew jî behsa însan, civakê dike. Pirtûka Lokman Polat a bi navê "Girina Kurdî" di vî wari de pencereyeke nû vedike.

Kurtenovelên di "Girina Kurdî" de ne, ne wekî çirokên gelêri yên kurdan in lê ev kurtenovel novelên nûjen - modern - yên ku li Ewropayê dibêjine 'novel' in. Bi kurdî jî mirov dikare jî yên kin re bibêje kurtenovel û jî yên dirêj re jî bibêje novel.

Di van novelên nûjen de dimenek jî rewşa sosyal û civaka kurdan tê pêşkêşkirin. Di van de hinek hêlên realîteya civaka kurd bi şeweyeke edebî hatiye nivîsîn û bi vî awayî hatiye ravekirin.

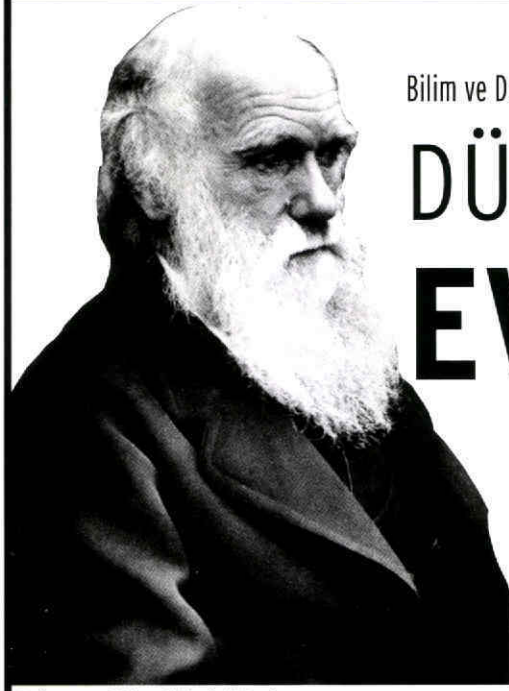
		Şairek (wene) Fermandar			Cejn Ne tarî	1	Huner-mendek Grubek xwinê			
						1				
		Notayek Rojek				Tevgera hewayê Cihê hêrandina genim		4		
Çiyayekî me Dijbera neyênî	A	Ajansa Nûçeyan a Îranê Eşîr	1	R	N	A	Kurteya metreyê Muqades	M		
	R	2	N		Dengdêrên 'şopê' Navekî mirovan			Rojek		
Beyreq Agir	A	C	Vêca, vêga Beşek bedena mirov			Kar, emel		Ş		
	A	R	Rewşenbîrek ferensî "Jean Paul..." Notayek	S	A	R	T	R	E	
Aşkere Çerçî	A			E	5		Kîteya di ser û dawîya nivîsarên Hind de tê.	M		
	T		R	Kesê aligirê nazîzmê		N	A	7	3	1

Amadekar: Rêbiwar Pîremêrd E-mail: piremerd@yahoo.com **ŞİFREYA VEŞARÎ**

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 5

DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE EVRİM TEORİSİ

Doğumunun 200 ve Türlerin Kökeni kitabının 150. yılında Charles Darwin'in anısına...

bilim ve düşünce
kitap dizisi 5

dünü ve bugünüyle EVRİM TEORİSİ

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

336 Sf, 12 TL

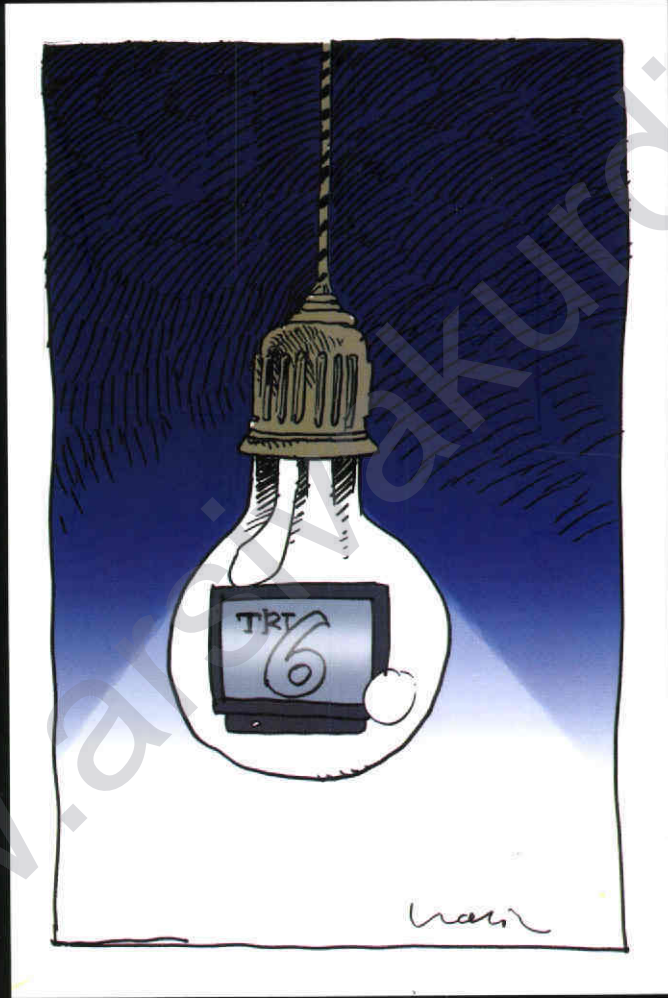
EVRENSEL BASIM YAYIN

ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL

T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

KARİKA Tîr j

Halil İncesu

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514